



T.C.
GIDA TARIM VE HAYVANCILIK
BAKANLIĞI

AVRUPA BİRLİĞI VE DIŞ İLİŞKİLER GENEL MÜDÜRLÜĞÜ

AB UZMANLIK TEZİ

DENİZ MEMELİLERİNİN
KORUNMASINA İLİŞKİN
ULUSLARARASI ANLAŞMALAR
VE AB İLE TÜRKİYE'NİN
OLASI POLİTİKA
VE UYGULAMALARI

AB UZMAN YARDIMCISI

İŐİL AYTEMİZ

DANIŐMAN

KORKUT GÖKHAN KURTAR

AB UZMANI

Ankara
Mayıs 2015

T.C.
GIDA TARIM VE HAYVANCILIK BAKANLIĞI
Avrupa Birliği ve Dış İlişkiler Genel M¼d¼rl¼Đ¼

DENİZ MEMELİLERİNİN
KORUNMASINA İLİŞKİN
ULUSLARARASI ANLAŞMALAR
VE AB İLE T¼RKİYE’NİN
OLASI POLİTİKA VE UYGULAMALARI

AB UZMANLIK TEZİ

İŐİL AYTEMİZ
AB UZMAN YARDIMCISI

DANIŐMAN
KORKUT GÖKHAN KURTAR
AB UZMANI

Ankara – 2015
Mayıs



T.C.
GIDA TARIM VE HAYVANCILIK BAKANLIĞI
Avrupa Birliği ve Dış İlişkiler Genel Müdürlüğü

AB UZMANLIK TEZ HAZIRLAMA YÖNERGESİ

EK-4

AB Uzman Yardımcısı Işıl AYTEMİZ tarafından hazırlanan “Deniz Memelilerinin Korunmasına İlişkin Uluslararası Anlaşmalar ve AB ile Türkiye'nin Olası Politika ve Uygulamaları.” adlı tez çalışması aşağıdaki Tez Değerlendirme ve Yeterlik Sınav Komisyonu tarafından oy çokluğu ile Avrupa Birliği ve Dış İlişkiler Genel Müdürlüğü AB Uzmanlık Tezi olarak kabul edilmiştir.

Üye : Doç.Dr. Feysel TAŞÇIER
Unvanı : Genel Müdür Yardımcısı V.

Bu tezin, kapsam ve nitelik olarak AB Uzmanlık Tezi olduğunu onaylıyorum .

Üye : Dr. Nevzat BİRİŞİK
Unvanı : Genel Müdür Yardımcısı

Bu tezin, kapsam ve nitelik olarak AB Uzmanlık Tezi olduğunu onaylıyorum .

Üye : Dr. İbrahim ÖZCAN
Unvanı : Genel Müdür Yardımcısı

Bu tezin, kapsam ve nitelik olarak AB Uzmanlık Tezi olduğunu onaylıyorum .

Üye : Selda COŞKUN
Unvanı : AB Uzmanı

Bu tezin, kapsam ve kalite olarak AB Uzmanlık Tezi olduğunu onaylıyorum .

Tez Savunma Tarihi: 26 / 05 / 2015

Tez Değerlendirme Komisyonu tarafından kabul edilen bu tezin AB Uzmanlık Tezi olması için gerekli şartları yerine getirdiğini onaylıyorum.

Çınar BAHÇECİ
Komisyon Başkanı
Genel Müdür V.

ÖZET

AB Uzmanlık Tezi

DENİZ MEMELİLERİNİN KORUNMASINA İLİŞKİN ULUSLARARASI ANLAŞMALAR, AB VE TÜRKİYE’NİN UYGULAMALARI İLE OLASI POLİTİKALARI

Işıl AYTEMİZ

Deniz memelileri beslenme zincirinin en üstünde yer almaları nedeniyle deniz ekosistemlerinde önemli bir role sahip olan ve birçok türü nesli tükenme tehlikesi ile karşı karşıya olan özel canlılardır. Bu canlılara ilişkin endişeler, ülkemiz de dâhil olmak üzere dünyanın birçok ülkesini koruma önlemleri almaya yöneltmiştir. Bu önlemlerin alınması hususunda atılmış en önemli adımlar, uluslararası bağlayıcılığa sahip anlaşma ve sözleşmeler ile bunlara bağlı gerçekleştirilen eylem planlarıdır. Üç tarafı denizler ile çevrili olan ülkemiz kıyılarında da 11 tür deniz memelisi gözlenmektedir. Bu çalışmada, deniz memelilerinin önemi, korunmalarına ilişkin anlaşmalar, IWC ve ACCOBAMS gibi önemli anlaşmalara taraf olmak üzere olan Türkiye’de var olan uygulamalar ve AB’de var olan uygulamalar hakkında bilgi verilmekte, konuya ilişkin belirlenebilecek olası politikalar ele alınmaktadır.

ABSTRACT

EU Expertise Thesis

INTERNATIONAL AGREEMENTS RELATED TO THE PROTECTION OF MARINE MAMMALS, IMPLEMENTATIONS AND PROSPECTIVE POLICIES OF EU AND TURKEY

Işıl AYTEMİZ

Marine mammals are special creatures due to their significant role in marine ecosystem since they are on the top of the food chain, and many of their species are currently facing extinction. Concerns about marine mammals motivated many countries, including our country, to take protective measures. Most important steps taken in taking these measures are agreements and conventions with international binding and action plans depending on those. 11 species of marine mammals are present on the shores of our country that is surrounded by sea on three sides. In this study, information on the importance of marine mammals, agreements on their protection, current practices in Turkey who is about to become a party to important agreements such as ICRW and ACCOBAMS, and current practices in EU is provided, and possible policies on the matter are considered.

İÇİNDEKİLER

ÖZET	iii
ABSTRACT	iv
TABLO LİSTESİ	vii
KISALTMALAR LİSTESİ	viii
GİRİŞ	1
1. ULUSLARARASI ANLAŞMALARIN YAPILMASINA ZEMİN TEŞKİL EDEN DENİZ MEMELİLERİNE YÖNELİK TEHDİTLER	7
2. DOĞRUDAN DENİZ MEMELİLERİNİN KORUNMALARINI SAĞLAYAN ANLAŞMA, SÖZLEŞME, DÜZENLEME VE ORGANİZASYONLAR	14
2.1. Antarktika Anlaşması, İlgili Protokol ve Sözleşmeleri	14
2.1.1. Antarktika Foklarının Korunmasına İlişkin Sözleşme.....	14
2.1.2. Antarktika Canlı Deniz Kaynaklarının Korunmasına İlişkin Sözleşme.....	15
2.1.3. Antarktika Anlaşması'nın Çevre Koruma Protokolü	15
2.2. Bonn Sözleşmesi (CMS) ile Himayesinde İmzalanmış Anlaşma ve Mutabakat Zaptları.....	15
2.2.1. Mücavir Atlantik Deniz Bölgesi, Akdeniz ve Karadeniz'deki Deniz Memelilerinin Korunmasına Dâir Anlaşma – ACCOBAMS.....	17
2.2.2. Baltık Denizi, Kuzey Doğu Atlantik, İrlanda ve Kuzey Denizlerindeki Küçük Setaselerin Korunmasına İlişkin Anlaşma - ASCOBANS.....	18
2.2.3. Wadden Denizi Foklarının Korunmasına İlişkin Anlaşma.....	18
2.2.4. Pasifik Adaları Bölgesinde Setaselerin ve Habitatlarının Korunması İçin Mutabakat Zaptı	19
2.2.5. Denizinekleri Mutabakat Zaptı	19
2.2.6. Akdeniz Foku Doğu Atlantik Populasyonları İçin Mutabakat Zaptı.....	20
2.2.7. Batı Afrika ve Makaronezya'nın Deniz Ayıları ve Küçük Setaseleri İçin Mutabakat Zaptı	20
2.3. Kutup Ayıları ve Habitatlarının Korunmasına İlişkin Uluslararası Anlaşma.....	21
2.4. Bern Sözleşmesi ve Zümrüt Ağı.....	21
2.5. Nesli Tehlike Altında Olan Yabani Hayvan ve Bitki Türlerinin Uluslararası Ticaretine İlişkin Sözleşme - CITES	23
2.6. Balınacılığın Düzenlenmesine İlişkin Uluslararası Sözleşme / Uluslararası Balınacılık Komisyonu'nun Kurulmasından Sorumlu Sözleşme - ICRW / IWC	25
2.7. Kuzey Atlantik Deniz Memelisi Komisyonu Anlaşması ve NAMMCO.....	26
2.8. Narwhal (Denizgergedanı) ve Belugalar için Kanada/Grönland Ortak Komisyonu	26
2.9. UNEP Deniz Memelileri Eylem Planı – MMAP.....	27
2.10. Amerikalılar Arası Tropik Tonbalığı Komisyonu/ IATTC ve La Jolla Anlaşması 28	

2.11. Pelagos Koruma Alanı	29
3. DOĞRUDAN DENİZ MEMELİLERİNE YÖNELİK OLMAYAN ANCAK KORUNMALARINA KATKIDA BULUNAN ANLAŞMA, SÖZLEŞME, DÜZENLEME VE ORGANİZASYONLAR.....	30
3.1. Uluslararası Doğa Koruma Birliği - IUCN.....	30
3.2. ABD-Rusya arasında Çevre Koruma Alanında İşbirliği Konusunda Anlaşma	31
3.3. Ayrık Balık Stokları Üzerine Birleşmiş Milletler Anlaşması.....	31
3.4. Birleşmiş Milletler Genel Meclisi Sürüklenme Ağı Çözümü 46/215.....	32
3.5. Biyolojik Çeşitlilik Sözleşmesi - CBD ve Jakarta Şartı	32
3.6. Uluslararası Deniz Araştırmaları Komisyonu - ICES.....	33
3.7. IMO tarafından uygulanan Gemi Kaynaklı Kirliliğin Önlenmesi için Uluslararası..	34
Sözleşme - MARPOL Anlaşması	34
3.8. Kuzeydoğu Atlantik Denizel Çevresinin Korunmasına İlişkin Oslo ve Paris Sözleşmesi- OSPAR Sözleşmesi	34
3.9. Güney Pasifik'in Deniz Kaynaklarının Kullanımı ve Korunması Konferansı Kalıcı Komisyon ve Anlaşmaları - PCSP	35
3.10. Özellikle Su Kuşları Yaşama Ortamı Olarak Uluslararası Öneme Sahip Sulak Alanlar Hakkında Sözleşme - RAMSAR Sözleşmesi	36
3.11. TRAFFIC Ağı - IUCN ve WWF için ticaret izleme programı	36
3.12. Birleşmiş Milletler Çevre Programı (UNEP) Altında Düzenlenmiş Bölgesel Denizler Programı ve Bu çatı Altında Yapılmış Sözleşmeler	36
3.12.1. UNEP tarafından Yönetilmeyen Programlar ve Bağlı Oldukları Sözleşmeler	37
3.12.2. UNEP tarafından Yönetilen Programlar ve Bağlı Oldukları Sözleşmeler	46
3.12.3. UNEP- Dünya Koruma İzleme Merkezi WCMC	53
3.13. Doğa için Dünya Fonu - WWF.....	53
3.14. Akdeniz Genel Balıkçılık Komisyonu- GFCM	53
3.15. Atlantik Ton Balıklarının Korunması için Uluslararası Komisyon ICCAT	54
4. AB'NİN UYGULAMALARI VE OLASI POLİTİKALARI.....	56
5. TÜRKİYE'NİN UYGULAMALARI VE OLASI POLİTİKALARI.....	63
6. SONUÇ	69
7. KAYNAKÇA.....	75
EK-1: BALINACILIK FAALİYETLERİNE İLİŞKİN DETAYLI BİLGİ.....	86
EK-2: CITES'İN EKLERİNDE YER ALAN SUCUL MEMELİLER.....	89
ÖZGEÇMİŞ	90

TABLO LİSTESİ

Tablo1: Deniz memelileri taksonomik tablosu.....	1
Tablo2: Türkiye'nin deniz memelileri.....	2
Tablo3: Deniz memelilerinin balıkçılıkla direkt etkileşimi.....	8
Tablo4: Bonn Sözleşmesi eklerinde yer alan ve ülkemizde görülen türler.....	16
Tablo5: Ek-1'de yer alan ve ülkemiz karasularında görülen türler.....	17
Tablo6: Avrupa Birliği Doğa Koruma Sektörü'nün önemli düzenlemeleri.....	56

KISALTMALAR LİSTESİ

- ACCOBAMS** : Agreement on the Conservation of Cetaceans of the Black Sea, Mediterranean Sea and Contiguous Atlantic Area
Mücadir Atlantik Deniz Bölgesi, Akdeniz ve Karadeniz'deki Deniz Memelilerinin Korunmasına Dâir Anlaşma
- ASCOBANS** : Agreement on the Conservation of Small Cetaceans of the Baltic, North East Atlantic, Irish and North Seas
Baltık Denizi, Kuzey Doğu Atlantik, İrlanda ve Kuzey Denizlerindeki Küçük Setaselerin Korunmasına İlişkin Anlaşma
- CBD** : Convention on Biological Diversity
Biyolojik Çeşitlilik Sözleşmesi
- CCAMLR** : Convention on the Conservation of Antarctic Marine Living Resources
Antarktika Canlı Deniz Kaynaklarının Korunmasına İlişkin Sözleşme
- CEP** : Caribbean Environmental Plan
Karayip Bölgesi Çevre Planı
- CITES** : Convention on International Trade in Endangered Species of Wild Fauna and Flora
Nesli Tehlike Altında Olan Yabani Hayvan ve Bitki Türlerinin Uluslararası Ticaretine İlişkin Sözleşme
- CMS** : Convention on the Conservation of Migratory Species of Wild Animals
Göç Eden Yabani Hayvan Türlerinin Korunmasına İlişkin Sözleşme, Bonn Sözleşmesi
- COBSEA** : Coordinating Body on the Seas of East Asia
Doğu Asya Denizleri Koordinasyon Organı
- GEF** : Global Environment Facility
Küresel Çevre Fonu
- GFCM** : General Fisheries Commission For The Mediterranean
Akdeniz Genel Balıkçılık Komisyonu
- IATTC** : Inter-American Tropical Tuna Commission
Amerikalılar Arası Tropik Tonbalığı Komisyonu
- ICCAT** : The International Commission for the Conservation of Atlantic Tunas
Atlantik Ton Balıklarının Korunması için Uluslararası Komisyon
- ICES** : International Council for the Exploration of the Sea
Uluslararası Deniz Araştırmaları Komisyonu

ICRW	: International Convention for the Regulation of Whaling Balınacılığın Düzenlenmesine İlişkin Uluslararası Sözleşme
IMO	: International Maritime Organization Uluslararası Denizcilik Organizasyonu
IUCN	: International Union for Conservation of Nature Uluslararası Doğa Koruma Birliği
IWC	: International Whaling Commission Uluslararası Balınacılık Komisyonu
MARPOL	: International Convention for the Prevention of Pollution from Ships Gemi Kaynaklı Kirliliğin Önlenmesi için Uluslararası Sözleşme
MMAP	: Marine Mammal Action Plan Deniz Memelisi Eylem Planı
NAMMCO	: North Atlantic Marine Mammal Commission Kuzey Atlantik Deniz Memelisi Komisyonu
NOWPAP	: North West Pacific Action Plan Kuzeybatı Pasifik Bölgesi Eylem Planı
NWMB	: Nunavut Wildlife Management Board Nunavut Yaban Hayatı Yönetimi Birliği
OSPAR	: Oslo and Paris Convention for the Protection of the Marine Environment of the North-East Atlantic Kuzeydoğu Atlantik Denizel Çevresinin Korunmasına İlişkin Oslo ve Paris Sözleşmesi
PCSP	: Permanent Commission for the South Pacific Güney Pasifik Kalıcı Komisyonu
PERSGA	: Regional Organization for the Conservation of the Red Sea and Gulf of Aden Environment Kızıl Deniz ve Aden Körfezi Bölgesi ve Kızıl Deniz ve Aden Körfezi Çevresinin Korunması için Bölgesel Organizasyon
RAMSAR	: Convention on Wetlands of International Importance Especially as Waterfowl Habitat Özellikle Su Kuşları Yaşama Ortamı Olarak Uluslararası Öneme Sahip Sulak Alanlar Hakkında Sözleşme
ROPME	: Regional Organization for the Protection of the Marine Environment Denizel Çevrenin Korunması İçin Bölgesel Organizasyon

- SASAP** : South Asians Seas Action Plan
Güney Asya Denizleri Eylem Planı
- SPREP** : Secretariat of the Pacific Regional Environment Programme
Pasifik Bölgesel Çevre Programı Sekreteryası
- SSC-PBSG** : Species Survival Commission - Polar Bear Specialist Group
Tür İdame Komisyonu – Kutup Ayısı Uzman Grubu
- TRAFFIC** : Trade monitoring program of IUCN and WWF
IUCN ve WWF için ticaret izleme programı
- UNEP** : United Nations Environment Programme
Birleşmiş Milletler Çevre Programı
- WACAF** : West and Central Africa
Batı ve Orta Afrika Bölgesi
- WCMC** : World Conservation Monitoring Center
Dünya Koruma İzleme Merkezi
- WWF** : World Wide Fund for Nature
Doğa için Dünya Fonu

GİRİŞ

Deniz memelileri, suya ve sucul yaşama adapte olmuş memeli canlılardır. Diğer tüm memeliler gibi sıcakkanlı canlılardır, yavrularını doğururlar, emzirirler ve bakarlar. Deniz memelileri, evrimsel açıdan karadan denize inmiş ve hayatları boyunca suda yaşamak için uyum geçirmiş canlılar olup, denizinekleri (Takım: Sirenia) hariç, üreme, gebelik, beslenme gibi nedenlerle karalara bağımlı; foklar, denizaslanları ve morslarla, kutup ayıları ve su samurlarının bulunduğu Carnivora olmak üzere diğer bazı memeli türleri de deniz memelisi olarak değerlendirilmektedir (Dede ve Tonay, t.y.). Deniz memelilerinin taksonomisi Tablo1.'de özetlenmektedir.

Tablo1: Deniz Memelileri taksonomik tablosu

Sınıf	Memeliler				
Ordo (Takım)	Cetacea (Setaseler)		Sirenia (Denizinekleri)	Carnivora (Karnivorlar)	
Alttakım	Odontoceti (Dişliler)	Mysticeti (Dişsizler)		Pinnipedia (Yüzgeçayaklılar)	Marine Fissipedia (Deniz etçilleri)
Aile	-Phyteridae (1tür) -Kogiidae (2tür) -Monodontidae (2tür) -Ziphiidae (19tür) -Delphinidae (32tür) -Phocoenidae (6tür) -Platinistidae (2 tür) -Iniidae (1tür) -Pontoporiidae (2tür)	-Balaenidae (3tür) -Neobalaenidae (1tür) -Balaenopteridae (6tür) -Eschrichtiidae (1tür)	-Trichechidae (3 tür) -Dugongidae (1tür)	-Otariidae (14 tür) -Odobenidae (1tür) -Phocidae (19 tür)	-Mustelidae (2tür) -Ursidae (1 tür)

Kaynak: Jefferson, Leatherwood, Webber, 1993, s. 1-2

Karadeniz havzası da dâhil, Akdeniz’de sürekli veya geçici olarak 21 farklı setase (Cetacea; yunus, balina ve muturların dâhil olduğu takım) türü bilinmekle beraber, Türkiye denizlerinde bazıları nadir de olsa toplam 10 tür gözlenebilmekte, Ege ve Akdeniz kıyılarımızda ise nesli tükenme tehlikesinde olan Akdeniz foku (*Monachus monachus*) görülmektedir (Dede ve Tonay, t.y.). Ülkemizde görülen deniz memelisi türleri Tablo2’de yer almaktadır.

Tablo2: Türkiye’nin deniz memelileri

Mysticeti (Dişsiz balinalar)	<i>Balaenoptera physalus</i> (Uzun balina)
Odontoceti (Dişli balinalar)	<i>Physeter catodon</i> (Kaşalot) <i>Ziphius cavirostris</i> (Küvier balinası) <i>Globicephala melas</i> (Siyah yunus) <i>Pseudorca crassidens</i> (Yalancı katil balina) <i>Grampus griseus</i> (Grampus) <i>Tursiops truncatus</i> (Afalina) <i>Stenella coeruleoalba</i> (Cizgili yunus) <i>Delphinus delphis</i> (Tırtak) <i>Phocoena phocoena</i> (Mudur)
Pinnipedia (Yüzgeçayaklılar)	<i>Monachus monachus</i> (Akdeniz Foku)

Kaynak: Dede ve Tonay, t.y.

Deniz memelilerinin büyük bir kısmı IUCN’nin kırmızı listesinde yer almakta ve birçoğu tehdit altındadır. Ticari avcılık, gemi çarpmaları, tesadüfi ağa yakalanma, habitat kaybı, ses kirliliği, petrol kirliliği, tarım gibi faaliyetlerden kaynaklanan diğer kimyasal kirlilikler, iklim değişikliği, küresel turizm ve ticaret gibi birçok nedenle de sayıları azalmaya devam etmektedir.

Zekâları, görünürlükleri ve insanlarla etkileşimleri nedeniyle deniz memelileri birçok insanın gözünde özel bir yere sahiptir ancak bununla birlikte insan aktivitelerinden en çok etkilenen türlerdendir. Deniz memelilerine dünya çapında en büyük tehdit “bycatch” olarak adlandırılan ve her yıl binlercesinin ölümüne neden olan tesadüfi ağa yakalanma, hedef dışı avlanmaları olaylarıdır (U.S. Commission on Ocean, 2004, s. 263-264).

Karadeniz’de yürütülen birçok araştırmada, setaselerin bycatch, habitatlarının yıkılması ve toplu ölüm olayları gibi ciddi tehditlerle karşı karşıya oldukları ve her yıl çok sayıda muturun kalkan balığı avcılığı sırasında ağlara takılarak öldüğü bildirilmiştir (Birkun, 2008,s. 365-395), (Öztürk, 1996, s. 108-115), (Tonay ve Öztürk , 2003, s.131-138). Ülkemizde deniz memelilerinin avlanması 1983 yılından bu yana yasaktır ve başta

1380 sayılı Su Ürünleri Kanunu ve ülkemizin taraf olduğu uluslararası antlaşmalar olan Barcelona Sözleşmesi ve buna bağlı alt protokollerle koruma altındadır (Dede ve Tonay, t.y.).

Uluslararası Balınacılık Komisyonu'nun 1986 tarihli ticari balınacılık moratoryumuna rağmen her yıl yaklaşık 2000 balina avlanmakta, büyük balinaların birçok popülasyonu ticari balınacılık nedeniyle tehdit altındadır (Costello, Gaines ve Gerber, 2012, s.139-140). Ticari balınacılığın yasaklanmasına ilişkin moratoryumun önemli başarılarına rağmen halen balina avcılığına çeşitli sebepler göstererek devam eden başlıca ülkeler; Japonya, Norveç ve İzlanda'dır. Söz konusu ülkelerin yürüttüğü balınacılık faaliyetlerine ilişkin detaylı bilgi EK-1'de yer almaktadır. Deniz memelilerinin, özellikle de balinaların avlanması ekonomik değerleri nedeniyle bu ülkelerin vazgeçemediği bir aktivitedir.

Deniz memelileri, çok eski zamanlardan bu yana başta Eskimolar gibi soğuk ve sebze-meyve yetiştirilemeyen coğrafyalarda yaşayan insanların yiyecek, yağ, ışık kaynağı gibi birçok ihtiyacını karşılamıştır. 2. Dünya Savaşı ile birlikte Japonya uzun süre et ihtiyacını balinalardan karşılamıştır. Balinaların yağı, eskiden kandillerde şimdi ise yakıttan margarine, parfümden kozmetiğe kadar çeşitli endüstrilerde kullanılmaktadır. Yine Kuzey Kutbu, küçük ada ülkeleri gibi kaynakların sınırlı olduğu bölgelerde yaşayan ve kendi doğal ihtiyaçlarını karşılamak için az sayıda fok, kutup ayısı, balina veya yunusu avlamayı sürdüren yerli halkların gerçekleştirdiği aborjinal avcılık haricinde, bu canlıların da kürk, boynuz gibi kısımları ticarete konu olabilmektedir. Bu durum halen dünya kamuoyunun gündeminde olup, deniz memelilerinin her türlü ticaretinin ve sayılarını azaltacak faaliyetlerin yasaklanması talep edilmektedir.

Uzun bir dönem boyunca sadece maddi amaçlarla hızla avlanarak sayıları tüketilen deniz memelileri, beslenme zincirinin en üstünde yer almaları nedeniyle deniz ekosistemlerinde ve besin zincirinde önemli bir role sahiptir ve ekolojik rolleri üzerine hala çalışılmaktadır. Ekolojiileri hakkında hergün yeni bir veri elde edilmekte ve daha fazla çalışma yapılması gerekmektedir. Avladıkları ve rekabet ettikleri türler üzerinde önemli bir etkiye sahip oldukları gibi ölüleri de deniz dibi ekosistemi için önemli bir besin dönüşüm

kaynağıdır (Bowen, 1997, s. 267-274). Eski Türk balıkçıların deyiş ile yunuslar denizlerin çobanıdır.

Deniz memelilerinin;

- Beslendikleri türlerin ekolojileri üzerindeki etkileri olduğu,
- Bu türler üzerinden bu türlerle beslenen diğer türlerle rekabet ettikleri,
- Avlarının evrimsel süreleri üzerinde etkili oldukları ve besin zincirlerini yeniden yapılandırma potansiyeline dahi sahip oldukları,
- Gri balina ve mors gibi bentik (deniz dibi) beslenen türlerin deniz dibinde tortuları karıştırarak temizleyiciler ve kuşlar için önemli bir habitat sağladığı,
- Karkaslarının deniz biyoçeşitliliği için önemli bir kaynak sağladığı,
- Pasifik'teki tonbalığı ve kalamar dominasyonunun ispermeçet balinalarının azalmaları sonucunda oluşmuş olabileceği bilinmektedir (Ballance, 2014, s. 4,46).

Deniz memelileri ayrıca, okyanusların sağlığı hakkında en önemli belirteçlerdir. Özellikle kimyasalların vücutlarında yaptığı birikimin incelenmesi sonucunda okyanusların kirliliği hakkında önemli veriler sağlanmaktadır. Bu özel canlıların tükenmesi veya azalması deniz ve okyanusların çok büyük sorunlarla karşı karşıya olduğu anlamına gelmektedir.

Türlerin yok oluşu dünyada hayatın başlangıcından bu yana çeşitli sebeplerle ve doğal yollarla gerçekleşmiş bazıları uzun zaman alırken bazıları bir anda kitlesel olarak yeryüzünden silinmiştir. Ancak bir tür, *Homo sapiens* (insan) , böyle kitlesel yok oluşlara tek başına, iklimik, tektonik veya kozmik hiçbir sebep olmaksızın sebebiyet verebilmiştir (Domning, 1999, s. 332-341). Türlerin nesli tükenme noktasına gelmesi bilim insanlarını türlerin yüz yüze olduğu tehlikeleri incelemeye ve riskleri azaltmak için alınması gereken önlemleri belirlemeye yöneltir. Deniz memelileri insanların etkilerine karşı onları kırılgan kılan birçok risk ile karşı karşıyadır (Taylor, 2002, s. 273-276).

Deniz memelilerinin çok az türünün insan elinde yok oluşu ve birçoğunun yok olmanın eşliğine geliş, denizfili, kürk foku, keşiş foku, denizayısı, su samurları gibi türlerin kıl payı tükenmekten kurtulduğu, setaselerden oluklu balinalar, gri balina, doğru balina gibi türlerin neredeyse tükendiği, bazıları geri kazanılmaya başlamışken bazılarının

artmadığı ve asla eskiye dönemeyeceği, birçok türün turizm, balıkçılık gibi sebeplerle tehdit altında olduğu ve geleceklerinin iç açıcı görünmediği (Duffield, 2002, s. 408-410) düşünülürse, deniz memelileri ve habitatları çevresel açıdan önlem alınması gereken en önemli alanlardan biridir.

Bu nedenle bu canlıların ve habitatlarının korunması, başta dünyanın en katı çevre politikalarına sahip olan AB olmak üzere, üç tarafı denizlerle çevrili ve denizlerinin sürdürülebilir kullanımı sadece çevresel açıdan değil, aynı zamanda sosyo-ekonomik açıdan da önem arz eden ülkemiz gibi birçok ülkenin ortak endişesidir. Ulusal koruma önlemlerinin yanı sıra yüksek oranda göç eden canlılar olduklarından deniz memelileri konusunda uluslararası korunma önlemlerine ihtiyaç duyulmakta, bunun için gerekli yasal zemin de çeşitli anlaşma ve sözleşmeler gibi bağlayıcı nitelikte belge ve düzenlemeler ile sağlanmaktadır.

Zamanla, taraf olunan uluslararası belgeler, gerekli organizasyonların ve komitelerin kurulmasını sağlamış bu komitelerin çoğu bilim adamlarından oluşmuştur. Ayrıca veri sağlama konusunda bilim insanlarının da üye olduğu STK'lar önemli yolların katedilmesinde vazgeçilmez paydaşlar halini almışlardır.

Ülkemizde temel yasal düzenlemeler bulunmakta ancak halen uygulamaya dayalı zorluklar görülmektedir. Taraf olmak üzere olduğumuz anlaşmalar ile sorumluluklarımız pozitif yönde artacak ve gerçekleştirmekle yükümlü olduğumuz faaliyetler Karadeniz ve Akdeniz Havzasında biyolojik çeşitliliğe yönelik önemli ve güçlü adımların atılmasını sağlayacaktır.

Avrupa Birliğinde de halen uygulamaya ve veri toplamaya yönelik sıkıntıların yaşandığı bir konu olan deniz memelilerinin korunması, Akdeniz ve Karadeniz'de önemli büyüklükte kıyı şeridinde sahip olan ülkemizden şimdiye kadar raporlanmamış verilerin de toplanması ile daha bütüncül bir yaklaşımla ele alınabilecektir.

Bu çalışmada anlatılmakta olan sözleşme, anlaşma, eylem planı gibi belgeler ve STKlar gibi yardımcı organlar, toplum bilincinin artması ile gittikçe çevreye duyarlı

politikalar üreten devletler ve sürekli ilerleyen bilimsel çalışmalar; deniz memelilerinin var olan durumlarının korunması ve daha da iyi hale getirilmesi için dünyanın umududur.

1. ULUSLARARASI ANLAŞMALARIN YAPILMASINA ZEMİN TEŞKİL EDEN DENİZ MEMELİLERİNE YÖNELİK TEHDİTLER

Deniz memelileri birçok etmen tarafından tehdit altında olan özel canlılardır. Özellikle ekolojik önemleri çoğu tehdit altında olan bu canlıların korunmasına ilişkin yasal bağlayıcılığı olan uluslararası önlemlerin alınmasını zorunlu hale getirmiştir. Bu bölümde, deniz memelilerinin yaşamlarını tehdit eden ve onların korunması için önlemler alınmasına teşvik eden tehditlerin başlıcaları genel bir yaklaşımla ele alınmaktadır.

Deniz memelilerinin kırılganlığının biyolojik bileşenlerini incelemeye başlamadan önce, istismar edilmelerinin ekonomik bir temeli olduğu, binlerce yıldır istismar edilen ve karlı görülen savunmasız bir doğal kaynak olarak bakıldığı akla gelmelidir (Taylor, 2002, s. 273-276).

Yerliler tarafından tüketim amaçlı avlanan kutup ayısı ve fok gibi türlerin yanı sıra yine yerliler tarafından kültürel amaçlarla avlanan çeşitli türler, uluslararası ticarete konu olan kürk fokları ya da “yavaş yüzen ve belirli beslenme ve üreme bölgeleri tahmin edilebilen, nefes aldıklarında çok uzaktan bile fark edilebilen canlılar olduğu için yüzlerce yıldır çok sayıda avlanan ve bir dönem “batı dünyasının ışıklarını yakan” yağları nedeniyle değerli bulunan ispermeçet balinaları” (Taylor, 2002, s. 273-276) gibi hızla avlanarak tükenme noktasına getirilen deniz memelilerinin avlanmasında en çarpıcı alanlardan biri şüphesiz ki balınacılıktır.

Her zaman iki karşıt unsur balınacılığı etkilemiş, bir yanda balınacılık endüstrisinin sürdürülmesi ve balınacılık ürünlerinin üretim fazlasının izlenmesinden kaçınmak gibi ekonomik amaçlar, diğer yanda ise çevreci bakış açısı ile türlerin devamı için balinaların korunması yer almıştır (Oberthur, 1998, s. 29-35).

1920’lerde hızlı av tekneleri, öldürücü silahlar, dünyanın herhangi bir yerinde hızlı işlemeye olanak sağlayan fabrika gemiler gibi teknolojik gelişmeler ile balina ürünleri tatmin edici derecede karlı olmuş, mavi balina gibi hızlı hareket eden türler de çok

miktarda etleri ve deri altı yağlarının (blubber) olması nedeniyle yüksek miktarda avlanmaya başlanmıştır. Bu durum zamanla Uluslararası Balınacılık Komisyonu'nun kurulmasına yol açmıştır (Taylor, 2002, s. 273-276).

Ticari balınacılık geleneksel olarak büyük balina türlerine odaklanmıştır. Mavi balina dünya üzerinde yaşayan en büyük memelidir. Antik zamanlardan beri balinalar yağları, etleri, kemikleri, balenleri veya dişleri için avlanan canlılardır. Ayrıca, ticari olmayan amaçlarla sadece kendi kullanımları için yerli halkların yaptığı aborijinal balınacılıktan da bahsedilmelidir. Balina yağı 20. yüzyılda balınacılığın temel ürünü olup, balenli balinaların yağı yenebilirken ispermeçet balinasının yağı yemek dışı amaçlarla kullanılmaktaydı. Ayrıca Japonya'da balina eti geleneksel bir yiyecektir (Oberthur, 1998, s. 29-35).

Doğrudan avlanmaları dışında deniz memelileri ve balıkçılık arasındaki direkt etkileşim özellikle setaseler olmak üzere deniz memelilerine önemli bir tehdit oluşturmaktadır. Deniz memelileri ağlara yakalanabilmekte, yaralanabilmekte, atılmış ağlar veya diğer deniz çöplerine yakalanarak ölebilmektedirler. Tablo 3'te Read'ın (2005) ele aldığı deniz memelileri ile balıkçılık arasındaki doğrudan etkileşimi kısaca anlatmaktadır.

Tablo3: Deniz memelilerinin balıkçılıkla doğrudan/operasyonel etkileşimi.

Bycatch/Tesadüfi ağa yakalanma	Deniz memelileri balık ağlarıyla direkt etkileşime girer ve bu durumlar, hayvanın ciddi şekilde yaralanması, ağlara dolanarak üzerinde kalan ağ parçaları ile yaşamına devam etmesi ve en önemlisi ölümü ile sonuçlanır. Havan yakalanmıştır ancak atılır veya iskartaya ayrılır.	Setaselerin demografik yapısını önemli ölçüde etkileyen ve günümüzde azaltılması için bilim insanlarınca önlemler geliştirilmesine çalışılan durumlardır.
Nontarget catch/ Hedeflenmemiş veya hedef dışı av	Bycatch olarak yakalanmış hayvanın tüketim için satılarak değerlendirildiği durum.	
Hedef dışı av iken hedef av haline gelmesi	Deniz memelileri önce hedef dışı av iken sonra gıda veya yem olarak değerlendirilebilmeleri sonucu balıkçılık hedefi haline gelebilmektedirler.	
Depredation/ Tahribat	Deniz memelilerinin balıkçılar tarafından yakalanmış ava zarar vererek avın değerini düşürmeleri durumudur.	Karşılığında balıkçılar misilleme niteliğinde davranışlarda bulunmaktadır. Bu da deniz memelileri için önemli bir tehdittir. Deniz memelilerinin ağlardan uzak durması için yaratılan çözümler bu durumda da uygulanabilecektir.

Kaynak: Read, 2005, s. 8-11

Ülkemizde deniz memelilerinin avlanması 1983 yılından bu yana yasak olup,

- 1380 sayılı Su Ürünleri Kanunu,
- 3/1 Numaralı Ticari Amaçlı Su Ürünleri Avcılığını Düzenleyen Tebliğ (Tebliğ No: 2012/65)
- Ülkemizin taraf olduğu Barselona ve Bern Sözleşmeleri gibi uluslararası özellikte ve yasal bağlayıcılığı olan anlaşmalar ve alt protokoller ile koruma altındadır (Türk Deniz Araştırmaları Vakfı [TÜDAV], t.y.).

Korunma statülerine rağmen, ülkemizde tesadüfi ağa yakalanma (bycatch) setase popülasyonları için büyük bir sorun teşkil etmektedir. Tesadüfi ağa yakalanma, deniz memelilerinin birçok türü için en önemli insan kaynaklı ölüm nedeni olup, özellikle dip uzatma ağları ile yapılan avcılık nedeniyle Karadeniz'de her yıl yaklaşık 3.000 mutur ve afalina türü yunusun öldüğü tahmin edilmektedir (TÜDAV, t.y.).

2002-2003 yılları arasında Batı Karadeniz kıyılarımızda yapılan bir yıllık bir çalışmada kalkan ağlarına yakalanan üçü gebe olmak üzere 40 mutur, 1 afalina, ve 1 tırtak raporlanmış, daha iyi koruma önlemlerinin alınması için Karadeniz'deki popülasyonun ve tesadüfi ağa yakalanma sayısının kesin bir şekilde birleşmesinin ve sorumlu balıkçılık ve Karadeniz setaselerinin korunmasını amaçlayan bir koruma eylem planının tüm Karadeniz'de yürütülmesinin gerekliliği vurgulanmıştır (Tonay ve Öztürk , 2003 s.131-138). Yine aynı bölgede 2007-2008 yıllarında kalkan avı sezonunda yapılan çalışmada; yasal sezonda 2007 yılında 361 muturun, 2008 yılında 608 muturun tesadüfen ağa yakalandığı raporlanmıştır (Tonay, 2011, s.12).

2010 – 2012 yılları arasında aynı bölgede karaya vurma sayıları üzerine yapılan çalışmada ise 50 birey gibi yüksek bir rakamda yeni doğan yunus ölümü, annelerin kalkan ağına takılması nedeniyle kalkan avının setase popülasyonuna indirekt etkisi olarak değerlendirilmiştir (Tonay, Dede ve Öztürk, 2013, s.389). Kalkan balıkçılığının yapıldığı bahar ve yaz başı muturların doğum ve yavru bakım zamanları ile çakışmaktadır. Bu ağlarda ölen dişi bireylerin yavruları ise bir ay sonra açlıktan öterek karaya vurmaktadır (TÜDAV, t.y.). Erişkin ve yavru bireylerin bu şekilde kaybedilmesinin, yunusların balıklar gibi yumurta ile çok sayıda üremedikleri ve 2 ila 6 yılda bir yavru doğurdukları göz

önünde bulundurulduğunda, ekosistem üzerinde onarılamaz bir tahribata neden olacağı aşikârdır.

Habitat, canlıların doğal yaşam ortamı olup, habitat kaybı hem yaşam ortamının bozulması hem de bu ortamın sağladığı besin ve yaşamsal ihtiyaçların kaybı veya bozulması olarak anlaşılmaktadır. Deniz memelileri için habitat kaybı ve bozulması en önemli tehditlerden biridir (TÜDAV, t.y.). Ülkemizde bunun en önemli iki örneği setaselerin besinlerinin habitat kaybı nedeniyle azalması ve Avrupa'nın nesli tükenme tehdidi altındaki en önemli türü olan ve var olmayı sürdüren önemli bir bölümünün ülkemiz kıyılarında bulunduğu düşünülen Akdeniz Foklarının turizm ve şehirleşme sebebiyle habitat kaybı ve habitatlarının bozulmasıdır (Güçlüsoy, 2004, s. 201-210). Deniz memelileri ayrıca, turizm faaliyetleri sırasında turistler tarafından da rahatsız edilmektedir.

Ses, su altında ışıktan daha hızlı yol alır ve birçok deniz memelisi su altında “görmek” için sesi ve yansımalarını kullanır. Bu canlılar için yiyecek ve diğer bireyleri bulmak, avcılardan korunmak, sosyal davranışlar ve grup içi iletişim, navigasyon, hayatta kalmak gibi önemli fonksiyonları olan ses, antropojenik kaynaklı olduğunda çok ciddi problemlere neden olmaktadır. Akustik çevreleri değiştiğinde tıpkı insanlardaki gibi davranışlarının değiştiği, strese girdikleri bilinmektedir (Bradley ve Stern, 2008, s.53-56).

Antropojenik seslerin deniz memelileri üzerine bilinen etkileri, tolere edilebilir seslere karşı belirgin yanıtlar vermeden normal aktivitelerine devam etmek, insan kaynaklı seslerin çoğunda davranış veya aktivitelerinde değişiklik, yüzey/solunum/dalma davranışlarında değişiklikler, dinlenme veya beslenme anında uyarılarak gürültü kaynağına yüzünü dönmek, güçlü insan kaynaklı seslerde ise normal davranışlarını bırakarak ses kaynağından uzaklaşmak, göç ederken yönlerini değiştirerek kaynağın etrafından dolaşmak gibi kaçınma reaksiyonları, duymaları gereken seslerin insan kaynaklı sesler tarafından “maskelenmesi” sonucu önemli uyarıları alamamak, geçici / kalıcı duyma bozuklukları ve daha üzerinde çalışılmayan ancak muthemel görülen birçok etki şeklinde özetlenebilir (Würsig ve Richardson 2002, s. 794-801).

Besin zincirinin en üst noktasında oluşları, biyoakümülatif kirleticiler ve insan kaynaklı toksik bileşiklerin vücutlarında birikimi ve konsantrasyonu da genellikle en üst

seviyelerdedir. Deniz memelileri, uzun yaşam döngüleri ve kendilerine özgü yağ depoları bu tür toksik bileşikler yüksek oranda depolama yeteneğine sahip olduğundan denizel çevre ve okyanusların sağlığı açısından da bir belirteç olarak izlenirler (Ponnampalam, 2014, s. 1-3). Birçok araştırmacı, kimyasal maddelerin deniz memelilerinde neden olduğu biyoakümüülasyonun deniz memelilerinin bağışıklık sistemlerini zayıflattığı ve dış etkenlere karşı duyarlı hale getirdiği konusunda hemfikirdir. Konuya ilişkin araştırmalar sürdürülmektedir.

Deniz memelilerinin insan kaynaklı ölüm sebeplerinden biri de yoğun deniz trafiği ve gemi çarpmalarıdır. Akdeniz’de uzun balina ve ispermeçet balinalarının başlıca insan kaynaklı ölüm sebeplerinden birinin gemi çarpmaları olduğu, her yıl 100 tondan ağır 220.000 geminin Akdeniz havzasında seyir yaptığı, özellikle otopilot ile seyir yapan uzun yol gemilerinin bu çarpma olaylarına neden olduğu bildirilmektedir (Tethys Research Institute [TRI], t.y.). Deniz trafiği arttıkça, çarpma riski artmakta ayrıca deniz taşıtlarından kaynaklanan ses, sonar gibi su altı gürültü kirliliği de deniz memelilerinin yaşam ortamlarını etkilemektedir.

Yeni/yeniden ortaya çıkan ve özellikle salgınlar halinde görülen hastalıklar birçok canlıyı etkilemekte, zoonotik hastalıklar insan sağlığı açısından yüksek morbidite ve mortalite ile seyreden hastalıklar ise özellikle koruma yönünden sürekli gündemde kalmaya devam etmektedir. Bu tür hastalıklar deniz memelilerinde evcil hayvanlardan geçebilmekte (Distemper Virüs gibi), koruma çalışmaları sırasında bağışıklık sistemi düşük hayvanlarda görülmekte, rüzgâr ve fırtına gibi doğa olayları ile etkenlerin taşınması sonucu yayılabilmektedir. Günümüzde deniz memelilerini etkileyen hastalıklar özellikle korunmaları açısından bakıldığında yüksek önem arz etmektedir. Halen görece yeni bir alan olması nedeniyle hastalıklar konusunda bilgi sağlanması şarttır. Örneğin 1988 yılına kadar raporlanmamış Morbillivirüs, bu zaman kadar gerçekleştiği düşünülen en az 6 epizooti ile çok önemli popülasyonlarda kitlesel ölümlere neden olmuştur (Miller, Ewing ve Bossart, 2001, s. 15-30). Deniz memelilerinin hastalıklarına ve ölüm sebeplerine ilişkin çalışmalar bu alanda çalışmalar arttıkça ivme kazanmakta, karaya vuran canlılar üzerinde yapılan çalışmalar arttıkça denizlerin ve okyanusların sağlığı hakkında daha fazla bilgi edinilmesinin yanı sıra deniz memelilerinin fizyolojisi, sağlığı ve hastalıkları alanında önemli gelişmeler kaydedilmektedir.

Ülkemizde deniz memelilerini etkileyen patojenler üzerine halen yeterince çalışma bulunmamakla birlikte, karaya vuran deniz memelilerinde yapılan otopsilerde şimdiye kadar raporlanmış hastalıklar; bir akdeniz fokunda visseral leishmaniosis ve parapoxvirüs enfeksiyonu (Toplu, Aydoğan ve Oguzoglu, 2007, s. 283-7), yunuslarda ve akdeniz foklarında sindirim ve solunum sistemi ile sinüslerde makroskopik parazitler, yunuslarda ve foklarda pnömoni tabloları olarak (Aytemiz ve ark., 2014), (Danyer ve ark.,2014), (Danyer ve ark., 2013), (Pekmezci ve ark., 2013) özetlenebilir. Ancak bu çalışmalar halen yeterli değildir ve çok daha fazlasına ihtiyaç vardır.

Birkun (2008) Karadeniz’de setase popülasyonuna ilişkin raporunda, geçmişte setaseler için bölgede en büyük tehdidin ticari yunus avcılığı olduğunu, ancak 1966’da Rusya, Romanya, Bulgaristan ve 1983’te Türkiye’de yunus avcılığının yasaklanması ile en önemli tehdidin balıkçılık sırasında tesadüfi ağa yakalanmaları, besinin de azalmasına neden olan habitat kaybı/bozulması, su kirliliği ve toplu karaya vurmalarla sonuçlanan salgın hastalıklar olduğunu bildirmekte, tüm bu etkenlerin direkt veya indirekt olarak Karadeniz Havzasındaki insan faaliyetlerine dayandığını belirtmektedir (Birkun, 2008, s. 365-395).

Batı Karadeniz’de 2003 ve 2009 yıllarında görülen toplu karaya vurma olayları tam olarak açıklanamamıştır (Tonay, 2012a). 2009 yılında gerçekleşen toplu karaya vurma olayında alınan örneklerde morbillivirüsten şüphelenilmiş ancak saptanamamış, yapılan histopatolojik incelemelerde multifokal non-prulent meninjit, akciğerlerde şiddetli ödem, karaciğerde periportal steatoz, böbreklerde interstisyel ve tubuler dejenerasyon ve medullada protein kasları ile kalsifikasyonlar saptanmıştır (Tonay, 2012b). Bulgular ve virüsün izole edilememesi alg patlamalarının sebep olabileceği veya başka bir salgın hastalık sonucu gerçekleşmiş olabileceği düşündürmekte ancak durum halen gizemini korumaktadır.

Deniz memelilerinin korunmasına ilişkin çabalar ulusal ve uluslararası düzeyde alınan önlemler ve uluslararası bağlayıcı nitelikte anlaşmalar haricinde; bireysel hayatta kalma ve üreme için stratejilerin geliştirilmesi, kimyasal ve ses kirliliği gibi çevresel kirliliklere karşı önlem alınması ve önlenmesi, balıkçılıkla etkileşimin azaltılması, gemi trafiğinden kaynaklanan rahatsızlık ve direkt zararın indirgenmesi ve yaşayan yabani deniz

memelilerine doğalarında ve onları rahatsız etmeyecek şekilde ekonomik değer kazandırılması en önemli önlemler olarak listelenmektedir (Reeves, 2002, s. 276-296).

Deniz memelilerinin korunmasını amaçlayan anlaşma ve sözleşmelerin bazıları kurulmasını öngördükleri organizasyonlar ele alınmadan sağlıklı olarak anlaşılacaktır. Bu nedenle, bu çalışmada bahsedilen anlaşmalar ile kurulan organizasyonlar da kısaca anlatılacaktır. Deniz memelilerinin korunmasını amaçlayan ve/veya hükümleri gereği korunmalarına katkıda bulunan anlaşma, sözleşme, düzenleme ve organizasyonların en önemlileri bir sonraki bölümde anlatılmaktadır.

2. DOĞRUDAN DENİZ MEMELİLERİNİN KORUNMALARINI SAĞLAYAN ANLAŞMA, SÖZLEŞME, DÜZENLEME VE ORGANİZASYONLAR

2.1. Antarktika Andlaşması, İlgili Protokol ve Sözleşmeleri (Antarctic Treaty)

1959 tarihinde Vaşington'da imzalanan “Antarktika Andlaşması”na katılımımız 1995 yılında gerçekleşmiştir. Söz konusu Andlaşma'nın temel amacı Antarktika'dan sonsuzsa dek barışçıl amaçlarla yararlanılması ve bilimsel bilgi birikimine somut katkıları göz önüne alınarak işbirliğinin bilimsel inceleme özgürlüğüne dayalı biçimde sürdürülmesi ve geliştirilmesini sağlayacak temeli Birleşmiş Milletler Anayasası'na göre oluşturmaktır (Resmi Gazete 22408/18.09.1995).

Andlaşmanın altında imzalanmış olan Çevre Protokolü, Antarktika Foklarının Korunması Sözleşmesi ve Antarktik Canlı Deniz Kaynaklarının Korunmasına İlişkin Sözleşme'ye ülkemiz halen taraf değildir (Secretariat of the Antarctic Treaty, 2011).

2.1.1. Antarktika Foklarının Korunmasına İlişkin Sözleşme (Convention for the Conservation of Antarctic Seals)

Antarktika foklarının ticari aşırı kullanımı nedeniyle etkin koruma önlemleri alınması gerekliliği ile 1972 yılında imzalanmıştır. Amaç hem bilimsel verilerin artırılması hem de fokların aşırı avlanmasının önüne geçecek formüller yaratılmasıdır. Bu kapsamda, Güney denizfili (*Mirounga leonina*), Leopar foku (*Hydrurga leptonyx*), Weddell foku (*Leptonychotes weddelli*), Yengeç yiyen fok (*Lobodon carcinophagus*), Ross foku (*Ommatophoca rossi*), Güney kürk foku (*Arctocephalus sp.*) Sözleşme kapsamındaki türler olarak belirlenmiş, bu türlerin Sözleşme alanında öldürülmeleri veya yakalanmaları yine Sözleşmede belirlenmiş durumlar haricinde yasaklanmıştır. Sözleşmenin eki, hangi fokların kesinlikle avlanamayacağını, hangilerinin hangi sayılar dâhilinde avlanabileceğini, avlanmanın hangi sezonda yapılabileceğini, hangi bölgelerde avlanmaya izin verildiğini, bilgi paylaşımı, iş birliği ve avlanma metotlarını detaylandırmaktadır (Convention for the Conservation of Antarctic Seals, 1972).

2.1.2. Antarktika Canlı Deniz Kaynaklarının Korunmasına İlişkin Sözleşme (CCAMLR, Convention on the Conservation of Antarctic Marine Living Resources)

Antarktika'nın önemli ekosistemi ve deniz canlılarının korunma ihtiyacı göz önüne alınarak 1980 yılında hazırlanmıştır. "Koruma" kelimesi aynı zamanda "rasyonel kullanım"ı da ifade etmekte, ancak hasadın popülasyonu azaltmasının da önlenmesi gibi hükümleri de içermektedir. Sözleşme, üyelerden oluşan bir komisyon kurmuştur. Komisyonun görevleri, Sözleşme kapsamında araştırmaların yürütülmesi, araştırmaların ve bilimsel komitenin raporlarının yayınlanması, popülasyon ve etkileyen faktörlerin bilgisinin sağlanması, istatistiksel çalışmaların yapılması, koruma ihtiyaçlarının belirlenmesi ve alınan önlemlerin etkisinin analizi, koruma önlemlerinin nasıl uygulanacağı anlaşma çerçevesinde belirlenmiştir (Convention on the Conservation of Antarctic Marine Living Resources, 1980).

Sözleşmenin deniz memelileri açısından önemi canlı kaynaklara balıklar, kabuklular gibi tüm yaşayan kaynaklar gibi deniz memelilerinin de Sözleşme kapsamında ele alınmasıdır.

2.1.3. Antarktika Andlaşması'nın Çevre Koruma Protokolü (The Protocol on Environmental Protection to the Antarctic Treaty)

Antarktika'nın çevresini ve doğal kaynaklarını koruma ihtiyacına yönelik Andlaşmayı desteklemek üzere planlanmıştır. 1998 yılında yürürlüğe giren Protokol kapsamında bir Çevre Komisyonu kurulmuş, izleme ve gözlem mekanizması oluşturulmuş, acil durumlara ilişkin planlama, yıllık raporlama sistemi, anlaşmazlıklar ve çözüm prosedürleri gibi konular açıklanarak takibinin sağlanması amaçlanmıştır (Protocol on Environmental Protection to the Antarctic Treaty , 1991).

2.2. Bonn Sözleşmesi (CMS) ile Himayesinde İmzalanmış Anlaşma ve Mutabakat Zaptları (Göç Eden Yabani Hayvan Türlerinin Korunmasına İlişkin Sözleşme, Convention on the Conservation of Migratory Species of Wild Animals)

Sadece göç eden türlere, habitatlarına ve göç yollarına yoğunlaşmış tek sözleşme olan Bonn Sözleşmesi bir çerçeve sözleşme olup, UNEP Himayesinde 1979 yılında

imzalanmıştır. Türkiye taraf değildir (Convention on the Conservation of Migratory Species of Wild Animals internet sitesi [CMS], t.y.). Sözleşme incelendiğinde, göç eden türlerin korunmasına ilişkin uluslararası bir çerçeve çizdiği ve türlerin özelinde hazırlanacak program, anlaşma, iyi niyet beyanları gibi türe özgü çalışmaları da desteklediği görülmektedir.

UNEP, Ülkelerin sağladığı fonlar gibi diğer tüm anlaşmalarda da görülen fonlamalar haricinde Sözleşme ve Sözleşmenin araçları olan anlaşma ve mutabakat zaptları kapsamında gerçekleştirilen çalışma ve projelerin büyük kısmı GEF (Global Environment Facility) tarafından sağlanmaktadır (GEF, t.y.).

Sözleşmede; nesli tükenme tehdidi altındaki göç eden türler Ek-1’de, uluslararası işbirliğinin yarar sağlayacağı göç eden türler Ek-2’de belirtilmiştir. Sözleşmeye göre Taraflar, Ek-1’de yer alan türler için katı koruma ve onarma önlemleri almak konusunda çalışacaklardır. Ek-2’de yer alan türler için ise taraflar, küresel ve bölgesel anlaşmalara özendirilmektedir. Ek-1 ve Ek-2’de yer alan ve ülkemiz karasularında görülen türler Tablo 4’te yer almaktadır (CMS, 2011).

Sözleşme’nin altında ayrıca deniz memelilerine ilişkin anlaşma ve mutabakat zaptları imzalanmış, türler, işbirliği alanları ve talepler detaylandırılmıştır. Zira deniz memelileri sürekli hareket halinde ve yoğunlukla göç eden ve tehdit altında olan canlılardır. Etkin korunmaları için sınırlarını geçtikleri her ülkenin yakın ve işbirliği içinde çalışmaları gerekmektedir.

Tablo4: Bonn Sözleşmesi eklerinde yer alan ve ülkemizde görülen türler

Ek-1’de yer alan ve ülkemiz karasularında görülen türler	
Setaseler	<i>Balaenoptera physalus</i> (Uzun balina)
	<i>Delphinus delphis</i> (Tırtak) (Sadece Akdeniz Populasyonu)
Ek-2’de yer alan ve ülkemiz karasularında görülen türler	
Setaseler	<i>Balaenoptera physalus</i> (Uzun balina)
	<i>Grampus griseus</i> (Grampus) (Sadece Kuzey Denizi, Baltık Denizi ve Akdeniz populasyonları)
	<i>Tursiops truncatus</i> (Afalina) (Kuzey Denizi, Baltık Denizi, Akdeniz ve Karadeniz populasyonları)
	<i>Stenella coeruleoalba</i> (Çizgili Yunus) (Doğu Tropik Pasifik ve Akdeniz populasyonları)
	<i>Delphinus delphis</i> (Tırtak) (Kuzey ve Baltık Denizi, Akdeniz, Karadeniz ve Doğu Tropik Pasifik populasyonları)
	<i>Phocoena phocoena</i> (Mudur) (Kuzey ve Baltık Denizi, Kuzeybatı Atlantik, Karadeniz ve Kuzeybatı Afrika populasyonları)

Kaynak: CMS, 2011

2.2.1. Mucavir Atlantik Deniz Bölgesi, Akdeniz ve Karadeniz'deki Deniz Memelilerinin Korunmasına Dâir Anlaşma – ACCOBAMS (Agreement on the Conservation of Cetaceans of the Black Sea, Mediterranean Sea and Contiguous Atlantic Area)

ACCOBAMS Anlaşması, Akdeniz ve Karadeniz'deki setaselere yönelik tehditleri en aza indirmeyi ve bu canlılar hakkında var olan bilgileri arttırmaya yönelik bir işbirliği aracı olup, devletlerin setaseler için detaylı koruma planları uygulamalarını, balıkçılık bölgelerinde setaselerin bilinçli olarak avlanmasını yasaklamalarını, tesadüfi yakalanmaları en aza indirmeleri için önlemler almalarını, özel koruma alanları oluşturmalarını talep eden ve insan-setase etkileşiminin yönetilmesini, sürekli izleme ve araştırmaların yapılmasını, karaya vuran deniz memelileri hakkında sistematik araştırma programı geliştirmesini, halkın bilinçlendirilmesini ve acil durum önlemlerinin belirlenmesini öngören bir Anlaşmadır. 1996 yılında imzalanmış, 2001 yılında yürürlüğe girmiştir (Agreement on the Conservation of Cetaceans of the Black Sea Mediterranean Sea and Contiguous Atlantic Area [ACCOBAMS] internet sitesi, t.y.).

Anlaşmanın kapsadığı ve Ek-1'de yer alan türlerden ülkemiz karasularında görülenler Tablo.5'de yer almaktadır (ACCOBAMS, 1996).

Tablo 5. Ek-1'de yer alan ve Ülkemiz karasularında görülen türler.

Karadeniz Setaseleri
Mutur (<i>Phocoena phocoena</i>)
Afalina (<i>Tursiops truncatus</i>)
Tırtak (<i>Delphinus delphis</i>)
Akdeniz ve Bağlantılı Atlantik Bölgesi Setaseleri
Mutur (<i>Phocoena phocoena</i>)
Grampus (<i>Grampus griseus</i>)
Afalina (<i>Tursiops truncatus</i>)
Çizgili Yunus (<i>Stenella coeruleoalba</i>)
Tırtak (<i>Delphinus delphis</i>)
Yalancı Katil Balina (<i>Pseudorca crassidens</i>)
Siyah Yunus (<i>Globicephala melas</i>)
Küvier Balinası (<i>Ziphius cavirostris</i>)
Uzun Balina (<i>Balaenoptera physalus</i>)

Kaynak: ACCOBAMS internet sitesi, t.y.

Anlaşmanın tarafları, Arnavutluk, Bulgaristan, Cezayir, Fas, Fransa, Gürcistan, Hırvatistan, İspanya, İtalya, Karadağ, Kıbrıs, Libya, Lübnan, Malta, Mısır, Portekiz, Romanya, Slovenya, Suriye, Tunus, Ukrayna ve Yunanistan'dır. Birleşik Krallık, Bosna-Hersek, İsrail, Rusya ve Türkiye ACCOBAMS alanında olmalarına rağmen anlaşmayı

henüz imzalamamıştır (ACCOBAMS, 2011). Ancak, Türk Deniz Araştırmaları Vakfı 2009 yılından bu yana ACCOBAMS ortağıdır ve toplantılara düzenli olarak katılım sağlamaktadır.

Ülkemizin Anlaşmaya çekince ve beyanla katılmasının uygun bulunduğu dâir kanun tasarısı, Başbakanlık'ın 23/10/2012 tarih ve B.02.0.KKG.0.10/101-577/4615 sayılı yazısı ile TBMM'ye iletilmiş olup, onay aşamasındadır (Türkiye Büyük Millet Meclisi [TBMM] internet sitesi, t.y.a)

2.2.2. Baltık Denizi, Kuzey Doğu Atlantik, İrlanda ve Kuzey Denizlerindeki Küçük Setaselerin Korunmasına İlişkin Anlaşma - ASCOBANS (Agreement on the Conservation of Small Cetaceans of the Baltic, North East Atlantic, Irish and North Seas)

ASCOBANS, Bonn Sözleşmesi himayesinde 1992 yılında imzalanmış ve 1994 yılında yürürlüğe girmiştir. (ASCOBANS, ASCOBANS, t.y.) Anlaşma, özellikle Baltık Denizindeki muturların dramatik azalışı ve Baltık ve Kuzey Denizlerindeki küçük setaselerin durumları göz önüne alınarak, setaselerin deniz ekosistemindeki önemli rolü ve bu canlıların yüzyüze olduğu tehlikelere karşı ortak çalışmanın önemi idrak edilerek hazırlanmıştır. Anlaşma metninde yapılacak toplantılar, oluşturulacak komiteler, yasal çerçeve belirlenirken; ekinde ise bir “Koruma ve Yönetim Planı” sunulmuştur (Agreement on the Conservation of Small Cetaceans of the Baltic and the North Seas, 1992).

Anlaşmanın tarafları; Almanya, Belçika, Birleşik Krallık, Danimarka, Finlandiya, Fransa, Hollanda, İsveç, Litvanya ve Polonya'dır. AB imzalamış ancak henüz yürürlüğe koymamıştır (ASCOBANS, Parties and Range States, t.y.).

2.2.3. Wadden Denizi Foklarının Korunmasına İlişkin Anlaşma (Agreement on the Conservation of Seals in the Wadden Sea)

Danimarka, Almanya ve Hollanda'nın taraf olduğu, Liman foku (*Phoca vitulina*) ve Gri fokları (*Halichoerus grypus*) korumayı amaçlayan, 1990 yılında imzalanan ve 1991 yılında yürürlüğe giren Anlaşmadır (CMS, Wadden Sea Seals, t.y.).

Ülkeleri anlaşma yapmaya iten sebeplerden biri, popülasyonun 1988 yılında %60 ve 2002 yılında %47 azalmasına sebep olan Fok Distemper Virüsü (PDV) salgınıdır. Bu

canlıların önemli bir yaşama ve üreme alanı olan anlaşıma bölgesinin büyük bir kısmı Dünya Mirası Listesi'ndedir. Anlaşıma kapsamında bir fok yönetim planı ve üçlü uzmanlar grubu oluşturulmuştur. Çalışmaları aktif olarak devam etmektedir (Common Wadden Sea Secreteriat, t.y.).

2.2.4. Pasifik Adaları Bölgesinde Setaselerin ve Habitatlarının Korunması İçin Mutabakat Zaptı (Memorandum of Understanding for the Conservation of Cetaceans and Their Habitats in the Pacific Islands Region)

Bonn Sözleşmesi himayesinde ve UNEP'in bölgesel deniz programı olan Pasifik Bölgesel Çevre Programı işbirliği ile 2006'da imzaya açılmıştır. Bölgedeki setase varlığı son derece yoğundur ve bu setaselerin bir kısmı Bonn Sözleşmesi Ek-1' de yer alan türlerden oluşmaktadır. Bölge hem göç hem üreme ve çiftleşme gibi yaşamsal davranışlar nedeniyle setaseler için önemli bir bölgedir. Mutabakat Zaptı, bu durum göz önüne alınarak setaselerin korunması ve tehdit eden faktörlerin ortadan kaldırılması için uluslararası ve bölgesel bir işbirliği sağlama amacıyla imzalanmıştır (Memorandum of Understanding for the Conservation of Cetaceans and Their Habitats in the Pacific Islands Region, 2006).

Anlaşıma kapsamında bir eylem planı ve çeşitli faaliyetler yürütülmektedir. Taraf ülkeler; Amerika Birleşik Devletleri, Avustralya, Birleşik Krallık, Cook Adaları, Fiji, Fransa, Mikronezya, Niue, Papua Yeni Gine, Samoa, Solomon Adaları, Tonga, Tuvalu, Vanuatu ve Yeni Zelanda'dır (CMS, Pacific Island Cetaceans, t.y.).

2.2.5. Deniz İnekleri Mutabakat Zaptı (Memorandum of Understanding on the Conservation and Management of Dugongs (*Dugong dugon*) an their Habitats throughout their Range)

Dugonglar (Deniz İneği), IUCN Kırmızı Listesi'nde kolaylıkla zedelenebilir, savunmasız (vulnerable) olarak belirtilmektedir (The IUCN Red List of Threatened Species). Deniz İnekleri Mutabakat Zaptı, dugongların bu tehlike altındaki durumlarını göz önünde bulundurarak yaşadıkları bölgede tehlikeleri en aza indirmek ve koruma önlemleri olarak habitatlarına ev sahipliği yapan ülkelerin işbirliğini yasal bir zemine oturtmak için 2007 yılında imzalanmıştır. Taraf ülkeler Avustralya, Bahreyn, Bagladeş, Birleşik Arap

Emirlikleri, Eritre, Filipinler, Hindistan, Kenya, Komorlar, Madagaskar, Mayotte (Fransa), Mısır, Mozambik, Myanmar, Palau, Papua, Seyşeller, Solomon Adaları, Somali, Sri Lanka, Sudan, Suudi Arabistan, Tanzanya Birleşik Cumhuriyeti, Tayland, Vanuatu, Yemen, Yeni Gine ve Yeni Kaledonya'dır (Fransa) (Dugong ve CMS, t.y.). Mutabakat zaptı kapsamında gerçekleştirilen birçok çalışma ve proje GEF tarafından sağlanmaktadır.

**2.2.6. Akdeniz Foku Doğu Atlantik Populasyonları İçin Mutabakat Zaptı
(Memorandum of Understanding Concerning Conservation Measures for the
Eastern Atlantic Populations of the Mediterranean Monk Seal (*Monachus
monachus*))**

Büyük yoğunlukla ülkemizin ve Yunanistan'ın kıyılarında görülen ve IUCN Kırmızı Liste'de nesli kritik tükenme tehidi altında (Critically Endangered) olan Akdeniz Foklarının Doğu Atlantik populasyonlarını korumak için 2007'de yürürlüğe giren mutabakat zaptının tarafları Fas, İspanya, Moritanya ve Portekiz'dir (The IUCN Red List of Threatened Species), (CMS, Monk Seal in The Atlantic, t.y.).

Akdeniz fokları, deniz memelileri ve nesli tükenmekte olan canlılar söz konusu olduğunda birçok anlaşma ve uluslararası örgütün temel konularından biri olmaktadır. Türün var olan birey sayısının çeşitli kaynaklarda 500 ila 200 arasında kaldığı belirtilmektedir. Söz konusu mutabakat zaptı da bu canlılarla ilgili önemli bir ihtiyaca cevap vermekte, Akdeniz Foklarının yakalanmasını ve öldürülmesini yasaklamakta ve doğal habitatlarını koruyucu önlemler almaktadır (CMS, Monk Seal in The Atlantic, t.y.).

**2.2.7. Batı Afrika ve Makaronezya'nın Deniz Ayıları ve Küçük Setaseleri İçin
Mutabakat Zaptı
(Memorandum of Understanding concerning the Conservation of Manatee
and Small Cetaceans of Western Africa and Macaronesia)**

Endemik Atlantik Kambur Yunusu da olmak üzere pek çok setase türünü ve deniz ayılarını barındıran bölge ülkelerinin yine bu türleri korumak ve işbirliğini yasak zemine oturtmak için Bonn Sözleşmesi himayesinde 2008 yılında imzaya açılan Mutabakat Zaptı'nın tarafları; Angola, Benin, Çad, Ekvator Ginesi, Fildişi Sahilleri, Gabon, Gana, Gine, Gine Bissau, Kabo Verde, Kongo, Liberya, Mali, Moritanya, Nijer, Portekiz ve Togo'dur (CMS, Western African Aquatic Mammals, t.y.).

2.3. Kutup Ayıları ve Habitatlarının Korunmasına İlişkin Uluslararası Anlaşma (International Agreement on the Conservation of Polar Bears and their Habitat)

15 Kasım 1973 tarihinde Oslo’da Danimarka, Norveç, Amerika Birleşik Devletleri, Kanada ve Sovyetler Birliği arasında, 1960-1970 yıllarında gerçekleşen aşırı avlanma sonucu sayıları ciddi şekilde azalan kutup ayıları konusunda imzalanmıştır.

Anlaşmada belirlenmiş durumlar haricinde kutup ayılarının avlanması kesinlikle yasaktır. Anlaşma ayrıca kutup ayıları üzerine yürütülen araştırma verilerinin de taraf ülkeler arasında paylaşılmasını öngörmektedir (IUCN/SSC-PBSG, 2012).

Kutup ayısı yoğunluğunun olduğu bu ülkeler arasında yapılmış olan uluslararası ana anlaşmanın ardından yerel düzeyde iki anlaşma daha yapılmıştır. Bunlar:

- Alaska-Çukotka kutup ayısı nüfusunun korunması ve yönetimi konusunda Amerika Birleşik Devletleri Hükümeti ve Rusya Federasyonu Hükümeti Arasında Anlaşma (Agreement between the Government of the United States of America and the Government of the Russian Federation on the conservation and management of the Alaska-Chukotka polar bear population) ve
- Inuvialuit-Inupiat Güney Beaufort Denizi’nde Kutup Ayısı Yönetimi Anlaşması’dır (Inuvialuit - Inupiat Polar Bear Management Agreement in the Southern Beaufort Sea).

Her iki anlaşma da 2000 yılında imzalanmış olup, genel olarak yerli hakların kesin olarak kültürel ve ekonomik nedenlerle aynı popülasyondan kutup ayısı avlamakta olması nedeniyle sürdürülebilir avlanma ve bilgi paylaşımını kapsamaktadır. Anlaşmalarda yavruların ve aile bireylerinin avlanamayacağı ve av sezonları net bir şekilde belirtilmektedir (IUCN/SSC-PBSG, 08.02.2009), (IUCN/SSC-PBSG, 30.06.2009).

2.4. Bern Sözleşmesi ve Zümrüt Ağı (Convention on the Conservation of European Wildlife and Natural Habitats and The Emerald Network; Avrupa Yaban Hayatı ve Yaşama Ortamlarını Koruma Sözleşmesi –Zümrüt Ağı)

1979’da kabul edilen ve 1982 yılında yürürlüğe giren ilk Avrupa çevre koruma sözleşmesi olan Bern Sözleşmesi’nin ilk maddesinde açıkça belirtilmiştir ki; “Sözleşmenin

amacı; yabaniflora ve faunayı ve bunların yaşama ortamlarını muhafaza etmek, özellikle birden fazla devletin işbirliğini gerektirenlerin muhafazasını sağlamak ve bu işbirliğini geliştirmektir. Nesli tehlikeye düşmüş ve düşebilecek türlere, özellikle göçmen olanlarına özel önem verilir” (Convention on the Conservation of European Wildlife and Natural Habitats [Bern Convention], 1979).

Sözleşme türlerin korunmasını, doğadan alınmalarını ve kullanımlarını engelleyerek ve habitatların korunmasına ilişkin taahhütler olarak düzenler, yürütme komiteleri ile sürekliliği sağlar. Araştırmacılar ve uzman gruplar da sürekli olarak katılım ve katkı sağlamaktadır. Sözleşme ile oluşturulan Zümrüt Ağı'na (Emerald Network) Avrupa Birliği, Natura 2000 ağı ile destek vermektedir (Federal Agency for Natural Conservation [BFN], 2012). Sözleşme, ülkemizde 1984 yılından bu yana yürürlüktedir (ResmiGazete 18318/20.02.1984).

Sözleşmenin 4 ekinde korunması öngörülen tehdit altındaki türler durumlarına göre listelenmiştir. Ek1 kesinlikle korunan flora türlerini, Ek2 kesinlikle korunan fauna türlerini, Ek3 korunan fauna türlerini ve Ek4 yasaklamaları net olarak belirlemektedir. Taraflar Ek 1'de yer alan bitkilerin kasıtlı toplanması, koleksiyonunun yapılması, kesilmesi ve kökünden sökülmesi, Ek2'de yer alan türlerin kasti yakalanma, alıkonulma ve öldürülmeleri, üreme ve dinlenme alanlarına kasten zarar verilmesi, özellikle çiftleşme ve kış uykusu gibi dönemlerde kasıtlı rahatsız edilmeleri, doğadan kasıtlı olarak yumurtalarının alınması ve saklanması, ticaretlerinin yapılması, Ek3'de yer alan türlerin aşırı kullanılması gibi durumlar için yasal ve yönetsel önlemler alır. Türlerin belirlenmesinde IUCN'nin düzenli katkıları bulunmaktadır. Taraflar, yabancı flora ve faunanın ve doğal habitatlarının korunması için ulusal politikaları teşvik etmek, yabancı flora ve faunanın korunmasını ulusal plan, kalkınma ve çevresel politikalara entegre etmek, eğitimi teşvik etmekle yükümlüdür (Bern Convention, 1979).

Ancak, koruma, ekinlere, ormanlara, hayvancılığa, balıkçılığa, suya zarar vermeleri halinde, kamu güvenliği ve sağlığı söz konusu olduğunda, eğitim ve araştırma, yeniden popülasyon ve zorunlu çoğaltma gibi durumlar istisna olarak belirlenmiştir (EUROPA, 2006).

2.5. Nesli Tehlike Altında Olan Yabani Hayvan ve Bitki Türlerinin Uluslararası Ticaretine İlişkin Sözleşme - CITES (Convention on International Trade in Endangered Species of Wild Fauna and Flora)

Bilindiği gibi yaban hayatı ticareti, birçok hayvan türünün ciddi oranda azalmasına neden olmuş bir sektördür. Sürdürülebilir şekilde yapılmadığı takdirde özellikle nesli tehlike altındaki türlerin tükenmesine dahi sebep olabileceği öngörülmektedir. Bununla birlikte, yaban hayatı ticareti doğal hayatın korunması, yeniden populasyonların oluşturulması, zorunlu çoğaltma gibi durumlar için kullanıldığında hayat kurtarıcı olabilmektedir.

CITES sözleşmesi, böyle bir düşünce ile 1973 yılında imzaya açılmış, 1975 yılında yürürlüğe girmiştir. Şu anda 180 üyesi bulunan Sözleşme ülkemizde 22 Aralık 1996'da yürürlüğe girmiştir (CITES internet sitesi, 2015).

Sözleşme, nesilleri uluslararası ticaret nedeniyle tehlike altına giren hayvan ve bitki türlerinin uluslararası ticaretinin, belirli kurallar dâhilinde yapılmasını sağlayarak, dünyanın ortak malı olan biyolojik varlıkların sürdürülebilir kullanımının sağlanmasına katkıda bulunmak amacı ile, Tarafların yakın işbirliği yapmasını ve kendi sınırları dâhilinde etkin bir kontrol mekanizması kurabilmesi için, ilgili kurumların koordinasyon halinde çalışmalarını öngörmektedir (Dışişleri Bakanlığı [DB] internet sitesi, Nesli Tehlike Altındaki Türlerin Ticaretine İlişkin Sözleşme (CITES), t.y.)

Sözleşmenin üç adet eki vardır. Ek1, ticaretten etkilemiş veya etkilenmesi muhtemel nesli tehlike altındaki türleri kapsamaktadır. Bu nedenle bu gruba ait örneklerin ticaretinin katı kurallar çerçevesinde yapılması gerekmektedir. Ek2, şu anda nesli tükenme tehdidi altında bulunmayan ancak mümkün olan türlerdir. Bu nedenle yine katı kurallar ve etkin kontrol gerektirmektedir. Ek3'te ise Taraflardan herhangi birinin suiistimal edilmemesi için bu sözleşmede yer almasını ve işbirliğini talep ettiği türler yer almaktadır. Taraflar, eklerde yer alan türlerin ticareti söz konusu olduğunda, sözleşmenin hüküm ve düzenlemelerine uymakla yükümlüdür. Türler sözleşmenin eklerinde belirlenmiştir ve deniz memelilerinin çok büyük bir kısmı Ek1'de yer almakta olup, Anlaşmanın 2. Maddesinin 1. Fıkrasında; "Ek 1, ticaretten etkilenen veya etkilenebilen ve nesli tükenme

tehlikesiyle karşı karşıya bulunan bütün türleri kapsayacaktır. Nesillerinin devamını daha fazla tehlikeye maruz bırakmamak için bu türlerin örneklerinin ticaretinin özellikle sıkı mevzuatlara tabi tutulması ve bu ticarete sadece istisnai durumlarda izin verilmesi zorunludur.” ve 8. Maddesinin 1. Fıkrasında “Taraflar işbu Sözleşme’nin hükümlerinin uygulanmasını ve türlerin işbu Sözleşme’ye aykırı şekilde ticarete konu olmasını yasaklamak üzere uygun tedbirleri alacaklardır.” İbareleri net bir şekilde bulunmaktadır (Convention on International Trade in Endangered Species of Wild Fauna and Flora, 1973). CITES’in eklerinde adı geçen sucul memeliler Ek-2’de yer almaktadır.

Ülkemiz ele alındığında, CITES yönetim otoriteleri; Orman ve Su İşleri Bakanlığı ile Gıda, Tarım ve Hayvancılık Bakanlığı’dır. Yönetmeliğin I, II ve III sayılı listelerinde yer alan bir türe ait örneğe, CITES Belgesi düzenlenmesi ve gerekli işlemlerin yapılmasında;

- Karasal omurgasızlar, yumuşakçalar, denizlerde ve iç sularda bulunan bitkilerde dâhil su ürünleri ile bunların yumurtaları, deniz memelileri, tüm canlı bitkiler için Gıda, Tarım ve Hayvancılık Bakanlığı;

-Kuşlar, deniz memelileri hariç memeliler, sürüngenler, iki yaşamlılar, eklem bacaklılar ve mevcut mevzuatla (a) bendinde belirtilen Yönetim Otoritelerinin görevleri dışında kalan türler için Orman ve Su İşleri Bakanlığı (Ankara, İstanbul, İzmir, Antalya illerinin bağlı olduğu Orman ve Su İşleri Bölge Müdürlükleri ve orman ürünleri için Orman Genel Müdürlüğü) yetkilidir (CITES Türkiye, 2013).

Bakanlığımızda, karasal omurgasızlar, yumuşakçalar, denizlerde ve iç sularda bulunan bitkilerde dâhil su ürünleri ile bunların yumurtaları, deniz memelileri için Balıkçılık ve Su Ürünleri Genel Müdürlüğü, tüm canlı bitkiler için Bitkisel Üretim Genel Müdürlüğü yetkili kılınmıştır.

Deniz memelileri ülkemizde koruma altındadır. Avlanması ve yakalanması yasak türler olduğundan ticareti yapılmamaktadır. Ancak ülkemizde halen faaliyet göstermekte olan yunus parklarında bulunan deniz memelilerinin başka ülkelere nakledilmesi veya yurt dışından bu parklara getirilecek olan deniz memelileri için CITES belgeleri Bakanlığımız yetkili birimi olan Balıkçılık ve Su Ürünleri Genel Müdürlüğü’nce hazırlanmakta, ayrıca

CITES gereğince düzenlenmesi gereken yıllık raporlamalar yine aynı birimimiz tarafından gerçekleştirilmektedir.

2.6. Balınacılığın Düzenlenmesine İlişkin Uluslararası Sözleşme / Uluslararası Balınacılık Komisyonu'nun Kurulmasından Sorumlu Sözleşme - ICRW / IWC (International Convention for the Regulation of Whaling / Convention Responsible for Establishing the International Whaling Commission)

1946'da imzalanan Uluslararası Balınacılığın Düzenlenmesi Sözleşmesi ve bu Sözleşmenin çatısı altında kurulan Komisyon, balınaların korunması ve balina avcılığının yönetimi ile görevlendirilmiş küresel bir hükümetler arası oluşumdur. Komisyon, 1986 yılında balina popülasyonunun tehlikeye girmesi üzerine sıfır yakalama limitini uygulamaya koymuş olup, bu hüküm bugün hala yürürlüktedir. Yine komisyon tarafından yerli balina avcılığı için limitler belirlenmektedir. Türlerin korunması için limitler o dönemin ağa yakalanma, gemi çarpmaları, balina gözlemleri sonucu oluşturulmuş protokoller gibi etkenler göz önüne alınarak belirlenmektedir. Yine de balina avlarının bir şekilde devamını sağladığından ve düzenlediğinden bazı çevre örgütlerinin hedefi haline gelmiş Komisyonun, şu anda dünya çapında 86 üyesi bulunmaktadır. Avrupa Birliği'nden üye olan ülkeler; Almanya, Avusturya, Belçika, Bulgaristan, Çek Cumhuriyeti, Danimarka, Estonya, Finlandiya, Fransa, Hollanda, İngiltere, İrlanda, İspanya, İtalya, Kıbrıs, Litvanya, Lüksemburg, Norveç, Polonya, Portekiz, Romanya, Slovakya, Slovenya ve Yunanistan'dır. Bu ülkelerden Avusturya ve Slovakya Ticari Balina Avcılığı Moratoryum'unu desteklerken Estonya, ticari balina avcılığının yasaklanmasını desteklemektedir (International Whaling Commission [IWC] internet sitesi, t.y.).

1986'daki yasağın yürürlüğe girmesinden bu yana 30.000'in üzerinde balina bazı ülkelerin avlanma konusunda bulduğu yasal boşluklar nedeni ile öldürülmüştür. IWC halen yasağa itiraz eden Norveç'in avlanmasına izin vermekte, komisyon üyelerinden Japonya ise "bilimsel amaçlar" adı altında yasal boşluklardan yararlanarak avlanmaktadır. İzlanda 1992'de komisyondan ayrılarak yasaktan muaf kalmış 10 yıl sonra "rezervasyon" statüsünde yeniden katılmasına izin verilmiştir. Söz konusu ülkeler yılda 2.000 civarında balınayı öldürmektedir (Whale and Dolphin Conservation Society [WDCS], t.y.).

Ülkemizin Sözleşmeye dâhil olması halen gündemdedir. "Balınacılığın Düzenlenmesine İlişkin Uluslararası Sözleşme ile Sözleşmeye Ait Protokole Katılmamızın Uygun Bulunduğuna Dâir Kanun Tasarısı" 07.11.2014 tarihinde Türkiye Büyük Millet Meclisi Başkanlığı'na gönderilmiştir (TBMM internet sitesi, t.y.b).

2.7. Kuzey Atlantik Deniz Memelisi Komisyonu Anlaşması ve NAMMCO (North Atlantic Marine Mammal Commision Agreement-NAMMCO)

Deniz ekosisteminin bir bütün olarak çalışılması ve deniz memelilerinin bu sistem içerisindeki rolünü daha iyi anlamak için modern yaklaşımlara yoğunlaşmak üzere, 1992 yılında Nuuk'ta Faroe Adaları, Grönland, İzlanda ve Norveç arasında imzalanmıştır (Agreement on Cooperation in Research, Conservation and Management of Marine Mammals in the North Atlantic , 1992).

Anlaşma kapsamında kurulan bilimsel komite deniz memelileri hakkında araştırmalar yürütmekte ve düzenli raporlar sunmaktadır. Sadece 2013 yılında üyeler tarafından 19 bilimsel yayın yapılmıştır. Bilimsel komite haricinde yönetim komiteleri, finans komitelesi, avlanma metotları komitesi, gözlem ve denetleme komitesi ile sekreteryaya Konsey'e destek olmaktadır (NAMMCO, t.y.).

2.8. Narwhal (Denizgergedanı) ve Belugalar için Kanada/Grönland Ortak Komisyonu (Canada/Greenland Joint Commision on Narwhal and Beluga)

1991 yılında imzalanan Mutabakat Zaptı altında kurulmuş bir komisyon olup Kanada ve Grönland suları arasında göç eden beluga ve narvalların paylaşılan stoklarını yönetmek için kurulmuştur. Amaç diğer bu tür anlaşmalarda olduğu gibi her iki ülkenin ilgili otoritelerinin narval ve beluga koruma ve yönetimine yönelik öneriler sağlamaktır. Komisyonun alt komiteleri var olan populasyon büyüklüğü ve eğilimleri, stok belirlenmesi, var olan ve tarihi avlanma ve diğer etkiler gibi konular hakkında hem bilimsel hem yerel görüşler bildirir (Nunavut Wildlife Management Board [NWMB], t.y.).

2.9. UNEP Deniz Memelileri Eylem Planı – MMAP (United Nations Environment Programme Marine Mammal Action Plan)

Deniz Memelileri Koruma, Yönetim ve Kullanımı için Küresel Eylem Planı (MMAP), deniz memelileri sorunları ile ilgili diğer hükümetler arası ve hükümet dışı kuruluşlar ile işbirliği içinde, UNEP ve FAO tarafından, dünya çapında deniz memelilerinin durumu ve popülasyonlarının korunması ihtiyacı hakkında büyüyen uluslararası kaygılara yanıt olarak 1978 ve 1983 yılları arasında ortaklaşa oluşturulmuş, 1984 yılında UNEP Yönetim Kurulu tarafından kabul edilen plan sonradan FAO, Uluslararası Balina Avcılığı Komisyonu (IWC) ve Dünya Koruma Birliği (IUCN) gibi deniz memelilerine ilişkin konularla ilgilenen başlıca uluslararası kuruluşların yönetim organları tarafından da kabul edilmiştir. Planın temel hedefi "kamu ve hükümetlerce yaygın kabul görece ve deniz memelilerinin koruma, yönetim ve kullanımına ilişkin bir politikanın etkin bir şekilde uygulanmasını teşvik etmek" olup yoğunlaştığı alanlar aşağıda sıralanmaktadır: politika oluşturma, düzenleyici ve koruyucu önlemler, bilimsel bilginin geliştirilmesi, hukukun ve uygulanmasının geliştirilmesi ve kamu anlayışının geliştirilmesidir (Overview of the UNEP's Marine Mammal Action Plan, t.y.).

Deniz memelilerinin korunması, özellikle CITES, Uluslararası Balina Avcılığı Komisyonu (IWC), CBD ve CMS olmak üzere birçok çok taraflı çevre anlaşmasının keşişen sorunu olup, UNEP himayesinde deniz memeli korunması için hükümetler arasında politikalar üzerine bir uzlaşma oluşturmak için hazırlanmış bir plan olup UNEP Bölgesel Denizler programları da bu planla bağlantılı çalışmalar yapmaktadır (UNEP-RSP, t.y.).

Planın uygulanması noktasında oluşturulmuş olan planlama ve koordinasyon komitesine (PCC) UNEP, FAO, IOC/UNESCO, IATTC gibi hükümetlerarası ve IUCN, WWF ve IFAW gibi sivil organizasyonlar katılmakta ve katkıda bulunmaktadır (UNEP, Marine Mammal Action Plan, t.y.).

UNEP MMAP bazı bölgesel programlar ve uluslararası anlaşmalar ile yakın ilişki içindedir. UNEP Bölgesel Deniz Programlarından Akdeniz Eylem Planı altında Akdeniz foku ve Akdeniz'deki setaserler için iki eylem planı, Güneydoğu Pasifik Bölgesi kapsamında deniz memelileri için bir eylem planı, Karayip Bölgesi'nde manatilerin

korunması için bir eylem planı hazırlanmıştır. CITES ile ortak çalışmalar yapılmakta ve CITES ortak olarak MMAP'a katılmaktadır. CMS ile yakın bir işbirliği bulunmakta, CMS ile sağlanmış olan ASCOBANS, ACCOBAMS, Wadden Denizi Fokları Anlaşması gibi bağlayıcı anlaşmalar sayesinde MMAP desteklenmektedir. CBD çok özel olarak deniz memelilerinin üzerinde durmasa da beş tematik aktivite alanından biri denizel ve kıyusal canlı kaynaklar olup MMAP'a katkı sağlamaktadır (UNEP, Overview of the UNEP's Marine Mammal Action Plan, t.y.).

2.10. Amerikalılar Arası Tropik Tonbalığı Komisyonu/ IATTC ve La Jolla Anlaşması (Inter-American Tropical Tuna Commission – La Jolla Agreement)

IATTC, 1949 yılında Amerika Birleşik Devletleri ile Kosta Rika arasında imzalanmış olan Amerikalılar Arası Tropik Tonbalığı Komisyonunun Kurulmasına İlişkin Sözleşme ile kurulmuştur. Komisyonun kurulma amacı kapsadığı bölgedeki tonbalığı avcılığını sürdürülebilir şekilde ortaklaşa düzenlemek ve yönetmektir (Convention for the Establishment of an Inter-American Tropical Tuna Commission, 1949) .

Günümüzde, Amerika Birleşik Devletleri, Avrupa Birliği, Belize, Çin, Ekvator, El Salvador, Fransa, Guatemala, Japonya, Kanada, Kolombiya, Kosta Rika, Kribati, Kore, Meksika, Nikaragua, Panama, Çin Taipei, Vanuatu ve Venezuelalla komisyonun üyesi olup, Bolivya, Endonezya, Honduras ve Liberya üye olmayan ancak işbirliği içinde olan ülkelerdir (IATTC, t.y.).

Komisyon çalışmaları zamanla genişlemiş ve özellikle tesadüfi ağa yakalanma sıklığı ve tonbalığı avcılığı ile etkileşimi nedeniyle, 1976 yılından bu yana yunusları da dikkate almaya başlamış, 90'lı yıllardan itibaren yunus koruma programları geliştirmeye başlamışlardır. 1992 yılında yapılan toplantıda, sürdürülebilir bir tonbalığı avcılığı yapılırken yunus ölümlerini minimuma indirmek amacıyla La Jolla anlaşması imzalanmıştır. Ayrıca, Komisyon'un uluslararası Yunus Koruma Programı için 1998 yılında Uluslararası Yunus Koruma Programı Anlaşması imzalanmıştır (IATTC, 2001). Komisyon, teknelere gözlemciler yerleştirme, ağ problemlerinin çözümü ve teşhisi yoluyla yunus ölümlerinin azaltılması, kaptan ve mürettebatların eğitilmesi gibi programlar yürütmekte, tonbalığı endüstrisinin devlet ajansları ve çevreci sivil toplum örgütleri ile bağlantısını sağlayan bir mekanizma oluşturmaktadır (Reeves, 2002, s. 276-296).

La Jolla Anlaşması'nın uzun adı, "Doğu Pasifik Okyanusu'nda Yunus Ölümlerinin Azaltılması Üzerine La Jolla Anlaşması (La Jolla Agreement for the Reduction Of Dolphin Mortality In The Eastern Pacific Ocean)"dır. Anlaşmanın tarafları ABD, Ekvator, Kolombiya, Kosta Rika, İspanya, Meksika, Nikaragua, Panama, Vanuatu ve Venezuela'dır. Anlaşma ile tekneler, ağlar, kullanılan ekipman, kaptanların sertifikalandırılması, koruyucu önlemlerin alınması, yıllık raporlamaların yapılması, uygulanacak yasaklar belirlenmiş ve taraf ülkeler bu uygulamalar ile yükümlü tutulmuştur (La Jolla Agreement for the Reduction of Dolphin Mortality in the Eastern Pacific Ocean, 2006).

2.11. Pelagos Koruma Alanı

Pelagos Koruma Alanı, Kuzeybatı Akdeniz'de Korsika'yı ve Toscano takımadalarını da içeri alacak şekilde Sardinya Adası, İtalya, Fransa kıyıları arasında kalamın yaklaşık 90.000 km²lik alandır. Bölge Akdeniz'de bulunan tüm setase türleri için uygun beslenme ve çoğalma alanı sağlamaktadır (TRI, t.y.).

Söz konusu proje, İtalyan Tethys Araştırma Enstitüsü önderliğinde, Avrupa Çevre için Rotary Birliği ve başta WWF olmak üzere diğer birçok STK'nın da işbirliği ile gerçekleştirilmiş, Özel Koruma Bölgesi Anlaşması 2002 yılında Monaco, Fransa ve İtalya arasında yürürlüğe girmiştir (Sciara ve ark., 2008, s. 367-391), (TRI, t.y.).

Proje, Akdeniz setaseleri için bir can simidi olarak nitelendirilebilecek bir bölge yaratmıştır ve setaseler için önemli bir bilimsel araştırma alanı sağlamıştır.

3. DOĞRUDAN DENİZ MEMELİLERİNE YÖNELİK OLMAYAN ANCAK KORUNMALARINA KATKIDA BULUNAN ANLAŞMA, SÖZLEŞME, DÜZENLEME VE ORGANİZASYONLAR

3.1. Uluslararası Doğa Koruma Birliği - IUCN (International Union for Conservation of Nature)

IUCN 1948 yılında “Doğanın Korunması için Uluslararası Birlik (International Union for Protection of Nature-IUPN) adı ile kurulmuş, 1990 senesinde Dünya Koruma Birliği (World Conservation Union-IUCN) olarak değiştirilmiş ve günümüzde 160 ülkeden 217 devlet kurum ve kuruluşu ile 1050 sivil toplum kuruluşunun üye olduğu dünyanın en saygın doğa koruma organizasyonu olmuştur (Orman ve Su İşleri Bakanlığı, t.y.). Türk bilim insanlarının da görev aldığı Türlerin Korunması Komisyonu, Korunan Alanlar Komisyonu, Çevre Hukuku Komisyonu, Doğa Koruma Ve Eğitim Komisyonu, Ekosistem Yönetimi Komisyonu, Çevre Ekonomisi ve Sosyal Politika Komisyonu olmak üzere 6 teknik komisyon, 8 bölgesel ofis, 5 bölgesel komite ve 60 ulusal komite ile dünyanın farklı bölgelerinden yaklaşık 11000 bilim adamı teknik komisyonlarda görev almakta olup 120 milyon İsviçre Frankı tutarında bir bütçeye sahiptir (IUCN, About IUCN, t.y.), (Orman ve Su İşleri Bakanlığı, t.y.).

IUCN'nin dünyanın birçok yerinde birçok farklı konular hakkında gerçekleştirdiği proje ve uygulamalardan en bilineni şüphesiz ki Türlerin Korunması Komisyonu tarafından yürütülen “Kırmızı Liste”dir. Kırmızı Liste’de türler 7 kriter altında incelenmektedir. Bu kriterler aşağıdaki gibidir:

- Least Concern (LC) Az Endişe
- Near Threatened (NT) Tehdide Yakın
- Vulnerable (VU) Kırılgan
- Endangered (EN) Tehdit Altında
- Critically Endangered (CR) Kritik Tehdit Altında
- Extinct in the Wild (EW) Doğada Tükenmiş
- Extinct (EX) Tükenmiş (IUCN, 2014).

Komisyon, deniz memelilerinin dörtte birinin tehlike altında olduğunu, tehdit eden en önemli faktörlerin balık ağlarına takılma, doğrudan avlanma, askeri ve sismik sonarlardan kaynaklanan gürültü kirliliği, gemi çarpmaları, su kirliliği, habitat kaybı, yanlış balıkçılık yönetimi dolayısı ile besin azlığı, aşırı avlanma ve iklim değişikliğinin kombine etkileri olduğunu bildirmektedir (IUCN, 2008).

3.2. ABD-Rusya arasında Çevre Koruma Alanında İşbirliği Konusunda Anlaşma (U.S.-Russia Agreement on Cooperation in the Field of Environmental Protection)

1972 yılında, Amerika Birleşik Devletleri ve Rusya Federasyonu arasında imzalanmıştır. Aşırı kullanım ve kirlilik tehdidi altındaki çevrenin ve doğal kaynakların korunması üzerine yapılandırılmış olan genel ve geniş kapsamlı bir anlaşma olup, anlaşma hükümleri çevrenin farklı alanlarında iklim değişikliğinden ÇED raporlarına, CBS'den enerji tasarrufu önlemlerine eğitimden izlemeye birçok konuya değinmektedir.

Anlaşmanın “İşbirliği Alanları”nı içeren 2. Maddesinin 4. Fıkrasında “Deniz ve Kıyı Alanları ve Kaynakları” ibaresi yer almaktadır (Agreement Between the Government of the United States of America and the Government of the Russian Federation on Cooperation in the Field of Protection of the Environment and Natural Resources, 1972). Bu ibare dikkate alındığında anlaşma kapsadığı bölgede, iki ülke arasında deniz memelileri ve yaşam ortamlarına yönelik düzenlemelere de yasal zemin teşkil etmektedir.

3.3. Ayrık Balık Stokları Üzerine Birleşmiş Milletler Anlaşması (United Nations Agreement on Straddling Fish Stocks)

Uzun ismi; 10 Aralık 1982 tarihli Birleşmiş Milletler Deniz Kanunu Sözleşmesinin Ayrık Balık Stokları ve Yüksek Göçmen Balık Stoklarına ilişkin Hükümlerinin Uygulanmasına dâir Birleşmiş Milletler Anlaşması'dır. 1995 yılında imzaya açılıp 2001 yılında yürürlüğe giren anlaşma, stokların korunması ve yönetimi ile ilgili ilkeleri belirler ve yönetimin ihtiyati yaklaşım ve mevcut en iyi bilimsel verilere dayalı olmasını öngörür (Division for Ocean Affairs and the Law of the Sea, 2013).

Anlaşmanın 6. Maddesi genel olarak stokların korunması ve bunun için alınması gereken önlemleri belirlerken, 6. maddenin 5. Fıkrasında, “hedef stoklar veya hedef

olmayan veya ilişkili veya türlerin durumu endişe verici olduğunda, Devletler bu tür stok ve türlerin durumlarını ve koruma ve yönetim önlemlerinin etkinliğini gözden geçirmek amacıyla geliştirilmiş izlemeler yapmakla yükümlüdür. Bu tedbirleri yeni bilgiler ışığında düzenli olarak revize etmeleri gerekmektedir.” ibaresi yer almaktadır. Bu hüküm deniz memelilerini de kapsamaktadır (Agreement for the Implementation of the Provisions of the United Nations Convention on the Law of the Sea of 10.12.1982 Relating to the Conservation and Management of Straddling Fish Stocks and Highly Migratory Fish Stocks, 1995).

3.4. Birleşmiş Milletler Genel Meclisi Sürüklenme Ağı Çözümü 46/215 (UN General Assembly Drift-net Resolution 46/215)

1991 yılında alınmış açık denizlerde geniş boyutlu (2,5 km’den fazla) sürüklenme ağı ile balıkçılığın eliminasyonuna ilişkin bir karar olup, 1992 yılının sonunda yürürlüğe girmiştir. 1000’den fazla teknenin bu tip balıkçılık faaliyetlerinden çıkarıldığı ancak 200 deniz milini kapsayan münhasır ekonomik bölgelerde ve muhtemelen illegal olarak uluslararası sularda sürdürüldüğü bildirilmektedir. Kararın deniz memelileri açısından önemi, tesadüfi ağa yakalanmaları azaltacak olmasıdır (Reeves, 2002, s. 276-296), (United Nations [UN], 1991).

3.5. Biyolojik Çeşitlilik Sözleşmesi - CBD ve Jakarta Şartı (Convention on Biological Diversity and the Jakarta Mandate)

Biyolojik Çeşitlilik Sözleşmesi 1992 yılında Birleşmiş Milletler himayesinde imzalanmıştır. 2015 itibarı ile ülkemiz de dâhil olmak üzere 194 ülke Sözleşmeye taraftır (CBD internet sitesi, List of Parties, t.y.). Sözleşmenin amacı, biyolojik çeşitliliğin korunması, bileşenlerinin sürdürülebilir kullanımı, genetik kaynaklar ve sağlanan yararlardan eşit olarak faydalanma ve paylaşım olarak ifade edilmektedir. Sözleşme amaçlarının mümkün kılınması için taraf ülkelere gerekli iç politikaları belirlemek, gerekli alanlarda ÇED raporlarının uygulanması, özel koruma bölgelerinin oluşturulması, toplumsal bilinci arttırmak için eğitsel çalışmaları gerçekleştirmek gibi yükümlülükler getirilmiştir (Convention on Biodiversity, 1992).

UNEP'in CBD'nin "deniz ve kıyusal çevre biyoçeşitliliği hakkında çok özel bir maddesinin olmaması" hususunu dile getirmesi üzerine 1995 yılında düzenlenen taraflar konferansında "Deniz ve Kıyı Biyoçeşitliliğinin Korunması ve Sürdürülebilir Kullanımı üzerine Jakarta Şartı" kabul edilmiştir (Jakarta Mandate on Marine and Coastal Biological Diversity, 1995).

Deniz ve kıyı koruma alanları için küresel bir sistemin oluşturulması, küresel bir sürdürülebilir balıkçılık programı, istilacı yabancı türlerin geçişlerinin engellenmesi, ekosistemin iklim değişikliğine direncinin artırılması, geniş kapsamlı bütünleşik kıyı alanları yönetiminin uygulanması gibi özel amaçlar içermektedir (CBD, 2012).

Deniz memelileri deniz biyoçeşitliliğinin önemli ve tehlike altındaki birçok türünü oluşturmaktadır. Deniz biyoçeşitliliği adına alınacak her türlü özel önlem, deniz memelilerinin korunmasına katkıda bulunmaktadır.

3.6. Uluslararası Deniz Araştırmaları Komisyonu - ICES (International Council for the Exploration of the Sea)

Komisyon, oşinografi, deniz ve çevre, deniz ekosistemi ve Kuzey Atlantik'in canlı deniz kaynakları çalışmalarını koordine eder ve destekler. Komisyon üyeleri, şu anda tüm Kuzey Atlantik ve Baltık denizine kıyısı olan ülkeleri kapsamaktadır ve uluslararası organizasyon ve enstitülerle işbirliği halindedir. ICES aynı zamanda, ICES Sözleşmesi sayesinde 200 enstitüden 1600'den fazla bilim insanı ile araştırma çalışmalarını sürdürmektedir.

ICES ile çalışan bilim insanları, deniz ekosistemi üzerine bilgiler sağlamakta, ortaya çıkan bilgiler ışığında tarafsız ve apolitik öneriler sunulmaktadır. ICES'i maddi anlamda da destekleyen 20 üye ülke, bu önerileri denizlerinin yönetiminde kullanmaktadır. ICES üyesi AB ülkeleri; Almanya, Belçika, Danimarka, Estonya, Finlandiya, Fransa, Hollanda, İngiltere, İrlanda, İspanya, İsveç, Letonya, Litvanya, Norveç, Polonya, Portekiz'dir (ICES, t.y.).

3.7. IMO tarafından uygulanan Gemi Kaynaklı Kirliliğin Önlenmesi için Uluslararası Sözleşme - MARPOL (International Convention for the Prevention of Pollution from Ships put into practice by IMO (International Maritime Organization))

IMO, Uluslararası Denizcilik Örgütü, Birleşmiş Milletler'in gemiciliğin güvenlik ve güvenilirliği ile denizlerin gemilerden dolayı kirlenmesinin önlenmesi konusunda uzman ajansıdır (International Maritime Organization [IMO], t.y.). Ülkemiz 1956 yılından bu yana IMO üyesidir (DB, No: 318, 29 Kasım 2013, IMO Konsey Üyeliği ve Genel Kurul Başkanlığı Seçimleri Hk., t.y.).

Sözleşme, denizel çevrenin gemilerin operasyonel veya kazaya bağlı sebepler ile kirlenmesini engellemek için yapılmış önemli bir uluslararası sözleşmedir. 1973 yılında kabul edilmiş, 1983 yılında yürürlüğe girmiştir. Sözleşmenin eklerinde düzenlemeler açıkça belirtilmiş olup, Ek1 Petrolden Oluşan Kirlenmenin Önlenmesi İçin Kuralları, Ek2 Dökme Zehirli Sıvı Maddelerden Oluşan Kirlenmenin Kontrolü İçin Kuralları, Ek3 Paketlenmiş Olarak Taşınan Zehirli Sıvı Maddelerden Oluşan Kirlenmenin Kontrolü İçin Kuralları, Ek4 Gemi Pis Sularından Oluşan Kirlenmenin Kontrolü İçin Kuralları, Ek5 Gemilerden Atılan Çöplerden Kirlenmenin Önlenmesi İçin Kuralları, Ek6 Gemi Baca Gazlarından Kirlenmenin Önlenmesi İçin Kuralları düzenlemektedir (IMO, t.y.).

Bu sözleşme ile birlikte IMO, özel hassas deniz bölgeleri (Particularly Sensitive Sea Areas, PSSA) oluşturarak denizcilik aktivitelerinden zarar görebilecek ekolojik, sosyoekonomik veya bilimsel özellikleri korumakta, bu bölgelerde tüm IMO üyelerini yasal olarak bağlayacak şekilde trafik seperasyon düzenlemeleri, plotaj, gemi trafik servisi, boşaltma yapılması yasak alanlar gibi düzenlemeler getirilmektedir (Hoyt, 2011, s. 63-72).

3.8. Kuzeydoğu Atlantik Denizel Çevresinin Korunmasına İlişkin Oslo ve Paris Sözleşmesi - OSPAR Sözleşmesi (Oslo and Paris Convention for the Protection of the Marine Environment of the North-East Atlantic)

OSPAR mekanizması Avrupa'nın batı kıyılarındaki on beş ülkeden (Almanya, Belçika, Danimarka, Finlandiya, Fransa, Hollanda, İzlanda, İrlanda, İspanya, Lüksemburg, Norveç, Portekiz, İsveç ve İsviçre) oluşan Avrupa Birliği ile birlikte Kuzeydoğu Atlantik denizel çevresini korumak amacıyla 1972 yılında imzalanan boşaltmaya karşı Oslo

Sözleşmesi ile kurulmuş, 1974 yılında imzalanan Paris Sözleşmesi ile kara kaynaklı kirlilik ve açık deniz endüstrisini de kapsayacak şekilde genişletilmiştir.

Bu iki sözleşme, 1992 yılında OSPAR Sözleşmesi adı ile güncellenmiş ve 1998 yılında kirletici olmayan ancak denizi kötü etkileyen insan aktivitelerini de kapsayan beşinci eki kabul edilmiştir (OSPAR internet sitesi, t.y.).

Sözleşmenin ilk 4 eki, kara kökenli kaynaklardan gelen kirliliğin ortadan kaldırılması ve önlenmesi; boşaltma veya yakma ile oluşan kirliliğin ortadan kaldırılması ve önlenmesi; açık deniz kaynaklarından kirliliğin ortadan kaldırılması ve önlenmesi, deniz çevresinin kalitesinin değerlendirilmesi üzerine düzenlenmiştir (OSPAR Convention, 1992).

Sözleşmenin 5. Eki olarak 1998'de eklenen bölüm Denizcilik Alanında Ekosistemlerin ve Biyoçeşitliliğin Korunması ve Muhafaza Edilmesi üzerine Ek5 adını almıştır. Bu bölümde, denizcilik alanında ekosistemlerin ve biyoçeşitliliğin korunması ve muhafazası için gerekli önlemlerin alınması, kötü etkilenen alanların yenilenmesi, insan aktivitelerinin kontrolü gibi ibareler yer almaktadır (On the Protection and Conservation of the Ecosystems and Biological Diversity of the Maritime Area (Ek 5), 2007).

3.9. Güney Pasifik'in Deniz Kaynaklarının Kullanımı ve Korunması Konferansı Kalıcı Komisyon ve Anlaşmaları - PCSP (Permanent Commission and Agreements of the Conference on the Use and Conservation of the Marine Resources of the South Pacific)

1952 yılında Güney Pasifikte balenli balinalar ve ispermeçet balinalarının avlanmasının düzenlenmesi için kurulmuş olup, 200 deniz mili içinde deniz zemini de dâhil tüm deniz kaynakları üzerinde yargı yetkisi olan ilk uluslararası anlaşmadır. Anlaşma Şili ve Peru IWC'ye katıldığından ve Kolombiya ile Ekvator balinacılığı durdurduğundan bu yana aktif olarak takip edilmemekle birlikte, PCSP'nin kapsadığı sularda herhangi bir setase türünün korunması veya yönetilmesi ile ilgili bir durum olduğunda anlaşmanın bir potansiyeli olduğu bildirilmektedir (Hoyt, 2011, s. 63-72).

3.10. Özellikle Su Kuşları Yaşama Ortamı Olarak Uluslararası Öneme Sahip Sulak Alanlar Hakkında Sözleşme - RAMSAR Sözleşmesi (Convention on Wetlands of International Importance Especially as Waterfowl Habitat – RAMSAR Convention)

1971 yılında hazırlanmış, 1975 yılında yürürlüğe girmiş, sulak alanları ve gelgitte en fazla 6 metre derinliğe kadar olan deniz alanlarını ve dolaylı olarak nehir ve kıyı yunuslarını ve bu türler için önemli alanları koruyan sözleşmedir (Hoyt, 2011, s. 63-72).

Ülkemiz RAMSAR Sözleşmesi'ne 13 Temmuz 1994 tarihinde katılmış olup, Ramsar Sözleşmesi'nce korunmakta olan 14 RAMSAR Bölgesi'ne sahiptir (DB, Uluslararası Kuruluşlarla Kültürel İlişkilerimiz, t.y.), (RAMSAR, t.y.).

3.11. TRAFFIC Ağı - IUCN ve WWF için Ticaret İzleme Programı (TRAFFIC Network - Trade monitoring program of IUCN and WWF)

TRAFFIC yaban hayatı izleme ağı, biyoçeşitliliğin korunması ve sürdürülebilir kalkınma için yabani havan ve bitkilerin ticareti hakkında küresel çalışmalar yapan sivil bir organizasyonu olup, WWF ve IUCN ile çok yakın çalışarak ticaretin türleri tehlikeye atmasını engellemek için dokümantasyon sağlar, sağladığı bilgiler ışığında toplum bilinçlendirme, politikaların oluşturulması gibi konularda ülkelere destek ve teşvik sağlar (TRAFFIC, t.y.).

3.12 Birleşmiş Milletler Çevre Programı (UNEP) Altında Düzenlenmiş Bölgesel Denizler Programı ve Bu Çatı Altında Yapılmış Sözleşmeler (United Nations Environment Programme Regional Seas Programme)

Birleşmiş Milletler Çevre Programı (UNEP) Birleşmiş Milletler'in 1972 yılında kurulmuş olan çevre konusunda küresel düzeyde çalışmalar yapan, eşgüdümü sağlayarak çevre sorunlarının sürekli gündemde tutulmasını ve politikalar geliştirilmesini sağlayan, 163 üyesi olan programdır. Türkiye, UNEP Yönetim Konseyi üyesi değildir (DB, Birleşmiş Milletler Çevre Programı (UNEP), t.y.), (United Nations Environment Assembly [UNEA], 2014).

UNEP, kurulduğu günden beri CITES, Bonn, Biyoçeşitlilik Sözleşmesi gibi çok sayıda çevre sözleşmesinin gelişiminde kilit rol almış, "UNEP'in Rolüne ve Görev Tanımına ilişkin Nairobi Deklarasyonu", "Kartagena Paketi" gibi belge ve kararlar da, bu

rolün güçlenmesinde etkili olmuştur (DB, Birleşmiş Milletler Çevre Programı (UNEP), t.y.).

Birleşmiş Milletler Çevre Programı Altında Düzenlenmiş Bölgesel Denizler Programı, dünyanın okyanus ve kıyı alanlarının hızlanan bozulmasını, denizlerin ve kıyısal çevrelerin sürdürülebilir yönetimi ve kullanımı üzerinden, komşu ülkelerin dikkatlerini kapsamlı ve özel eylemlerle çekerek, ortak deniz çevrelerini korumalarını sağlamayı amaçlamaktadır. Bugün, 143'ten fazla ülke, UNEP himayesinde kurulan 13 Bölgesel Deniz Programına katılım sağlamaktadır. Bu programlar: Karadeniz, Geniş Karayip, Doğu Asya Denizleri, Doğu Afrika, Güney Asya Denizleri, ROPME Deniz Alanı, Akdeniz, Kuzeydoğu Pasifik, Kuzeybatı Pasifik, Kızıl Deniz ve Aden Körfezi, Güneydoğu Pasifik, Pasifik ve Batı Afrika'dır. Bu programların sekizi doğrudan UNEP tarafından yönetilmektedir (UNEP, About UNEP, t.y.).

Bölgesel deniz programları, bir eylem planı doğrultusunda yürütülmektedir. Birçok bölgede bu eylem planları güçlü bir yasal çerçeveye dayandırılarak bağlayıcı Sözleşmeler altında oluşturulmakta ve bu sözleşmelere bağlı özel koruma bölgeleri ve karasal kaynaklı kirlilik gibi bölgeye özgü problemlere ilişkin daha detaylı protokoller imzalanmaktadır. 12 bölgesel programda, Taraflar, eylem planların nasıl uygulayacağını belirleyen ve yasal bağlayıcılığı olan sözleşmelere imza atmıştır. Tüm programlar benzer amaçları dile getirmekte, bununla birlikte ilgili devlet ve kurumlar tarafından özel çevresel sorunlara uygun hale getirilmektedir. Bahsedilen bölgesel araçlardan Cartagena ve diğerlerine yol göstermiş ilk sözleşme olan Barselona gibi bazı sözleşmeler yüksek aktiviteye ve görünürlüğe sahipken, diğer birçoğunun fonlama problemleri ve çevresel problemlerin hükümetlerin gündemlerinde üst sıralarda yer almaması gibi sıkıntılarla baş etmeye çalışmakta olduğu bildirilmektedir (UNEP, Regional Seas Conventions, t.y.).

3.12.1. UNEP tarafından Yönetilmeyen Programlar ve Bağlı Oldukları Sözleşmeler

Bu programlar UNEP tarafından fonlanmamaktadır ve bağımsız sekreteryaya sahiptir. Bununla birlikte kuruluş süreçlerinde UNEP yönlendirmesi ile kurulmuşlardır ve halen bölgesel aktiviteleri küresel Bölgesel Deniz Programı'nın bir parçası olarak

yürütülerek koordinasyon ve işbirliği platformunun devamlılığı sağlanmaktadır (UNEP, Non-UNEP Administered Programmes, t.y.).

UNEP Bölgesel Denizler Programı himayesinde gerçekleştirilmiş olan bu sözleşmelerden UNEP tarafından yönetilmeyen programlar ve bağlı olduğu sözleşmeler aşağıda ele alınmaktadır.

a. Bükreş Sözleşmesi

*(Karadeniz Bölgesi ve Karadeniz'in Kirliliğe Karşı Korunması Sözleşmesi-
Convention on the Protection of the Black Sea Against Pollution)*

Karadeniz, çevresel tükenişin en yoğun hissedildiği bölgesel denizlerden biridir. Denizin %87'sinin anoksik olduğu da göz önüne alındığında, yoğun avlanma gibi antropojenik etkiler, dört yanının kara ile çevrili olması, istilacı türler gibi birçok etken sistemin hassasiyetini arttırmaktadır (UNEP, Black Sea, t.y.). Yaklaşık 160 milyon kişiyi barındıran Karadeniz havzasında çevre sorunları ile deniz ve kıyı kirliliği önemli boyutlara ulaşmış ve uluslararası işbirliğini gerekli hale getirmiştir (DB, Karadeniz'in Kirliliğe Karşı Korunması Sözleşmesi (Bükreş Sözleşmesi), t.y.).

Bükreş Sözleşmesi, 1992 yılında bahsedilen durum göz önüne alınarak altı Karadeniz ülkesi arasında imzalanmış ve 1994 yılında yürürlüğe girmiştir. Temel amacı, Karadeniz'in denizel çevresinin korunması ve muhafaza edilmesi için kirliliğin önlenmesi, azaltılması ve kontrolü ile bu amaca ulaşmak için gerekli yasal düzenlemeyi yapmak olan Sözleşmeye taraf ülkeler; Bulgaristan, Gürcistan, Rusya Federasyonu, Romanya, **Türkiye** ve Ukrayna'dır (Convention on the Protection of the Black Sea Against Pollution, 1992).

Bükreş Sözleşmesi'nin XVII. Maddesi, Karadeniz'in Kirliliğe Karşı Korunması (Karadeniz) Komisyonu'nun kurulmasını ve Komisyon'un bir Daimi Sekreteryası olmasını öngörmüş, kıyıdaş ülkelerin ortak stratejiler belirleyerek Karadeniz'de kirlilik ve ekosistemin bozulması ile mücadele etmek, biyoçeşitlilik kaybını önlemek, ortak proje ve faaliyetler gerçekleştirmek amacıyla 15 Aralık 2000 tarihinde bu komisyon kurulmuştur (DB, Karadeniz'in Kirliliğe Karşı Korunması Sözleşmesi (Bükreş Sözleşmesi), t.y.).

Anlaşmanın uygulanmasından sorumlu olan Karadenizin Kirliliğe Karşı Korunması Komisyonu zaman zaman İstanbul Komisyonu olarak da refere edilmektedir (The Commission on the Protection of the Black Sea Against Pollution [BSC], 2009).

Son olarak; 30 Haziran 2011 tarihinde yapılan olağanüstü Komisyonerler toplantısında ülkemizin adayı Prof. Dr. Halil Sur Karadeniz Komisyonu Sekreteryası İcra Direktörü olarak seçilmiştir (DB, Karadeniz'in Kirliliğe Karşı Korunması Sözleşmesi (Bükreş Sözleşmesi), t.y.).

Sözleşmenin ardından 1993 yılında Karadeniz Çevre Programı Kurulmuş, Karadenizin Rehabilitasyonu ve Korunması için Stratejik Eylem Planı (SEP) 1996 yılında kabul edilmiş, 2009 yılında tüm üye ülkelerce revize edilerek Karadeniz'in korunmasına verilen önem yinelenmiştir (UNEP, Black Sea, t.y.) .

Sözleşmede özellikle, kirlilik, kirlilik kaynakları, bu kaynaklar ile oluşan kirliliğin önlenmesi, azaltılması ve kontrolü, doğal kaynakların aşırı kullanımı, denizel yaşamın ve biyoçeşitliliğin korunması, zararlı atıklar ve bunların sınır aşırı taşınması, izleme aktivitelerinin üzerinde durulmuştur. Sözleşme uyarınca kurulan Komisyonun sorumluluğunda şu ana kadar 11 proje tatmamlanmış olup, 10 proje devam etmektedir. Anlaşmaya bağlı olarak komisyon toplantıları yapılmakta ve bazı özel alanlarda protokoller hazırlanmakta ve imzalanmaktadır. Komisyon toplantılarına AB, UNEP, ACCOBAMS, Karadeniz Sivil Toplum Ağı gibi kurum ve kuruluşlar da gözlemci statüsünde katılım sağlamaktadır (The Commission on the Protection of the Black Sea Against Pollution [BSC], 2009).

Ülkemizin Bükreş Sözleşmesi kapsamında taraf olduğu Protokoller aşağıda sunulmaktadır (DB, Karadeniz'in Kirliliğe Karşı Korunması Sözleşmesi (Bükreş Sözleşmesi), t.y.):

- Karadeniz Deniz Çevresinin Kara Kökenli Kaynaklardan Kirlenmeye Karşı Korunmasına Dâir Protokol,
- Karadeniz Deniz Çevresinin Petrol ve Diğer Zararlı Maddelerle Kirlenmesine Karşı Acil Durumlarda Yapılacak İşbirliğine Dâir Protokol,
- Karadeniz Deniz Çevresinin Boşaltmalar Nedeniyle Kirlenmesine Karşı Protokol,

- Karadeniz’de Biyolojik Çeşitlilik ve Peyzajın Korunmasına İlişkin Protokol.

Sözleşme, deniz memelilerini özel olarak ele alan bir madde bulundurmamakla birlikte denizel yaşamın ve biyoçeşitliliğin korunması ibaresi tüm denizel türleri kapsamakta ve deniz memelileri de doğal olarak anlaşmaya konu olmaktadır.

Bölge için Birleşmiş Milletler tarafından hazırlanan belgede “Habitat ve Tür Kaybı” başlığı altında, yunusların (tırtak, afalina ve mutur) nüfusunun, kazayla ağa takılma (bycatch), sürüklenme ağları, kıyı ekosistemlerinin yok olması ve kirliliğin çeşitli biçimleri nedeniyle 500.000’den daha az kaldığı ve Akdeniz fokunun neredeyse tükenmiş olduğu belirtilmektedir.

Söz konusu belgede, “Biyolojik Çeşitliliğin Korunması” başlığı altında ise deniz memelileri popülasyonunun onarılması amacıyla alınacak olan önlemler, tüm Karadeniz ülkelerinde deniz memelilerinin avlanmasının yasaklanması, sürekli popülasyon değerlendirmelerinin yapılması, Batum’daki Biyolojik Çeşitliliği Koruma Merkezi’nin esaret altındaki deniz memelileri için rehabilitasyon konusunda destek olabileceği, deniz memelilerinin rehabilitasyonu için ulusal merkez ve barınakların güçlendirilmesi, balıkçılık uygulamalarında deniz memelilerin tesadüfi ağa takılmasını engelleyecek uygulamaların geliştirilmesi şeklinde sıralanmıştır (UNEP, Regional Profile:Black Sea Region, t.y.).

17 Nisan 2009 tarihli Karadeniz’in Kirliliğe Karşı Korunması Sözleşmesi Taraf Ülkeleri Diplomatik Toplantısı’nda tüm Karadeniz ülkelerinin çevre bakanlarının katılımı ile “Karadeniz’in Rehabilitasyonu ve Çevre Koruma Stratejik Eylem Planı” kabul edilmiş, alınması planlanan diğer önlemlerin ve eylemlerin yanı sıra Karadeniz’e kıyısı olan ülkelerde 5 ila 10 yıl içerisinde karaya vuran deniz memelileri ulusal iletişim ağını kurması ve kendi ulusal eylem planını uygulamaya koyması hedefi eklenmiştir (BSC, 2009).

b. Antigua Sözleşmesi

**(Kuzeydoğu Pasifik Bölgesi ve Kuzeydoğu Pasifiğin Denizel ve Kıyusal Çevresinin Korunması ve Sürdürülebilir Gelişimine İlişkin İşbirliği Sözleşmesi-
Convention for Cooperation in the Protection and Sustainable Development of the Marine and Coastal Environment of the North-East Pacific)**

Antigua Sözleşmesi Şubat 2000’de imzalanmıştır. Taraf devletler ayrıca, ülkelerin insanların ve yaban hayatının yararına düşüncelerini geliştirmeyi amaçlayan ve kirleticiler, balıkçılık kaynaklarının aşırı kullanımı, ötrofikasyonun (sudaki azot ve fosfatın artması) etkileri, kıyusal çevre ve habitatların yok oluşu gibi konuları içeren Eylem Planını kabul etmiştir. Üye ülkeler; El Salvador, Guatemala, Honduras, Kolombiya, Kosta Rika, Meksika, Nikaragua ve Panama’dır (UNEP, North-East Pacific, t.y.).

Çevresel açıdan birçok tehdidin altındaki bölgede, setase ve pinnipedler olmak üzere deniz memelisi çeşitliliği fazladır (UNEP, North-East Pacific Regional Profile, t.y.). Sözleşmenin biyoçeşitlilik bölümüne deniz memelileri de dâhildir.

c. PERSGA ve Cidde Sözleşmesi

**(Kızıl Deniz ve Aden Körfezi Bölgesi ve Kızıl Deniz ve Aden Körfezi Çevresinin Korunması için Bölgesel Sözleşme-
Regional Convention for the Conservation of the Red Sea and Gulf of Aden Environment)**

Bölge için ilk eylem planı 1982’de düzenlenmiş ve sırasıyla 1995 ve 2005’te revize edilmiştir. Yasal dayanak olarak 1982’de imzalanan Cidde Sözleşmesi ve Petrol ve Diğer Zararlı Maddelerin Neden Olduğu Kirlilikle Mücadele Konusunda İşbirliği Ek Protokolü ise 1985’te yürürlüğe girmiş, 2005 yılında kara kaynaklı aktivitelerden korunma ve deniz biyoçeşitliliğinin korunması ile özel koruma bölgeleri bölgesel ağının oluşturulması konulu iki ek protokol; 2009’da acil durumlarda uzman ve ekipman hareketliliği konulu bir ek protokol daha yürürlüğe girmiştir. Sözleşmeye taraf ülkeler; Cibuti, Mısır, Somali, Sudan, Suudi Arabistan, Ürdün ve Yemen’dir (UNEP, Red Sea & Gulf of Aden - PERSGA, t.y.).

Dünyanın en eşsiz ve önemli kıyusal ve denizel çevrelerinden birine sahip olan Bölgede, tür endemizmi yüksek oranda olup, bölgenin suları mercanlar resifler gibi farklı sistemlerin dışında birçok uluslararası önemli türün, özellikle deniz memelileri, deniz kaplumbağaları ve deniz kuşlarının yaşam kaynağıdır ve bu kaynaklar için Cidde

Sözleşmesine bağlı olarak Habitat ve Biyolojik Çeşitlilik İzleme Programı'nın yanı sıra 2005 yılında imzalanan Biyolojik Çeşitlilik ve Özel Koruma Bölgelerinin Kurulmasına İlişkin Protokol kapsamında uygulamalar gerçekleştirilmektedir (PERSGA, 2015).

Kızıl Deniz ve Aden Körfezi Çevresini Korumak için Bölgesel Organizasyon (PERSGA) 1995 yılında kurulmuş olup sözleşme altındaki protokollerden eylem planlarına, projelerden uygulamalara tüm çalışmalar bu Organizasyon tarafından yürütülmektedir (UNEP, Red Sea & Gulf of Aden - PERSGA, t.y.).

***d. ROPME Deniz Alanı ve Kuveyt Sözleşmesi
(Denizel Çevrenin Korunması İçin Bölgesel Organizasyon ve Denizel Çevrenin
Kirlilikten Korunmasına İlişkin İşbirliği Kuveyt Bölgesel Sözleşmesi-
Regional Organization for the Protection of the Marine Environment and Kuwait
Regional Convention for Cooperation on the Protection of the Marine
Environment from Pollution)***

Ropme Deniz Alanını kuran Kuveyt Sözleşmesi; Bahreyn, Birleşik Arap Emirlikleri, Irak, İran, Katar, Kuveyt, Suudi Arabistan ve Umman arasında 1978 yılında imzalanmış 1979 yılında yürürlüğe girmiştir (UNEP, ROPME Sea Area - Governing Instruments, t.y.).

Genel Yükümlülükleri belirleyen Madde 3 başta olmak üzere Sözleşmede, taraf ülkelerin denizel çevreyi, gemi ve uçak kaynaklı kirlilik, karasal kaynaklı kirlilik, deniz yatağının aşırı kullanımı gibi çeşitli sebeplerden kaynaklanan kirliliğe karşı korumak için ulusal ve bölgesel tüm önlem ve sorumluluğu alacağı belirtilmektedir (ROPME, 2013).

Sözleşme kapsamında 1979 yılında yürürlüğe girmiş Eylem Planı haricinde; Petrol ve Diğer Zararlı Maddelerden Kaynaklanan Kirliliğe Karşı İşbirliği Protokolü (1978), Kıta Sahaneliğinin Keşfedilmesi ve Aşırı Kullanımından Kaynaklanan Deniz Kirliliğine İlişkin Protokol (1989), Karasal Kaynaklı Kirliliğe Karşı Denizel Çevrenin Korunması Protokolü (1993) ve Zararlı Atıkların ve Diğer Atıkların Atılması ve Sınır Aşan Hareketlerinin Kontrolüne İlişkin Protokol (1998) olmak üzere 4 Protokol imzalanmıştır (UNEP, ROPME Sea Area - Governing Instruments, 2015).

BM raporunda, bölgenin iç kısımlarında dugongların (denizineği) bulunduğu, Arap Denizi kıyılarında varlığından haberdar olunmadığı, şimdiye kadar en çok 600'ün üzerinde raporlanmış birey ile Bahreyn ve Katar Yarımadasının arasındaki Sulwa Körfezi'nde görüldükleri, ayrıca az sayıda bireyin Abu Dabi batısındaki adalarda görüldükleri, toplam tahmini popülasyonun 7310 birey olduğu tahmin edildiği, bunun da iç bölgeleri bu tür için Avustralya'dan sonra ikinci önemli bölge yaptığı ifade edilmektedir. Raporda ayrıca, bölgede 20 tür balina ve yunusun bulunduğu ve bunun dünyada şu an var olan türlerin %25'i olduğu düşünüldüğünde bölgenin setaseler açısından da önem arz ettiği açıkça belirtilmektedir (ROPME Sea Area Profile, t.y.).

***e. Güney Asya Denizleri Eylem Planı – SASAP
(South Asians Seas Action Plan)***

Güney Asya Denizleri Eylem Planı için özel bir sözleşme imzalanmamış olup Birleşmiş Milletler Deniz Hukuku Anlaşması şemsiye anlaşma olarak kullanılmaktadır. Eylem Planı'na Bangladeş, Hindistan, Maldivler, Pakistan ve Sri Lanka katılım sağlamaktadır (UNEP, South Asian Seas, t.y.).

Eylem Planının genel amaçları, denizel çevre ve ilgili kıyı ekosistemlerini çevreci ve sürdürülebilir bir yaklaşımla; teknik işbirliği, ekonomik ve sosyal önemin üzerinde durulması, bölgesel işbirliği eylem ağının kurulması gibi yöntemler izleyerek korumaktır (UNEP, South Asian Seas - Governing Instruments, t.y.).

Birleşmiş Milletler'in Program için hazırladığı raporda, Kuzey Hint Okyanusu'nda küçük bağımsız dişsiz balina stoklarının bulunma ihtimali, Bölgede bulunan çok sayıda küçük setasenin bulunması (Ganj ve İravadi'de nehir yunusları, kambur yunus ve benekli yunus gibi birçok tür) ve bölgeye özgü tür olan ancak sayıları gittikçe azalan dugonglar (denizinekleri) gibi bölgenin önemli deniz memelileri üzerinde durulmaktadır (UNEP, South Asian Seas Region Profile, t.y.).

*f. Lima Sözleşmesi ve Güneydoğu Pasifik Bölgesi
(Güneydoğu Pasifik Denizel Çevre ve Kıyı Alanlarının Korunmasına İlişkin Sözleşme-
South East Pacific and the Convention for the Protection of the Marine
Environment and Coastal Zones of the South-East Pacific or Lima Convention)*

Bölge için hazırlanan eylem planı ve Lima Sözleşmesi ile Güneydoğu Pasifik'in Hidrokarbonlar ve Diğer Zararlı Maddelerden Kaynaklanan Kirliliğe Karşı Acil Durumlarda Korunması Bölgesel İşbirliği Anlaşması, Güneydoğu Pasifik'in Karasal Kaynaklı Kirliliğe Karşı Korunması Protokolü, Güneydoğu Pasifik'in Radyoaktif Kirliliğe Karşı Korunması Protokolü, Güneydoğu Pasifik Korunmuş Denizel ve Kıyısal Bölgelerinin Muhafazası ve Yönetimi Protokolü olmak üzere ilgili protokolleri 1981 yılında kabul edilmiştir. Sözleşmeye taraf ülkeler, Ekvator, Şili, Kolombiya, Panama ve Peru olup, eylem planı, Kalıcı Komisyon, UNEP ve yaklaşık 24 ajans, program ve Sözleşme Sekreteryası arasında ajanslar arası işbirliği çerçevesinde yürütülmektedir (UNEP, South East Pacific, t.y.).

Bölgenin en az 60 çeşit deniz memelisinin yaşam alanı olması nedeniyle, BM'nin Bölge için hazırladığı belgede deniz memelilerine özel bir önem atfedilmiştir. Belgede;

- Bölgenin gelecekteki önceliklerinden birinin, yasal araçların tam anlamıyla uygulanarak, artan sınır aşan kirliliğin izlenmesi ve kontrolü programı, deniz memelileri ve kaplumbağaları da içeren tehlikedeki türlerin korunması, yabancı istilacı türlerin gelişiminin engellenmesi ve toplum bilinçlendirilmesi ve eğitimi alanlarına yoğunlaşmak olduğu,
- Deniz Memelileri Başlığı altında; bölgede en az 60 çeşit deniz memelisinin kaydedildiğini, dünyanın bilinen balina türlerinden yarısından fazlasının ve birçok yunus türünün bölgede bulunduğu, nesli tükenmek üzere olan dugongların da bölgede görülebildiği, Şili'de su samurları ve nehir samurlarının görülebildiği,
- Deniz Memelilerinin Korunması Başlığı altında; Ulusal Konsültasyon Raporları ışığında bölge deniz memelilerinin teşhisi, Bölge deniz memelileri için bir eylem planı oluşturulması, uzman toplantılarının yapılması, gerekli tekniklerin kullanımının yaygınlaştırılması gibi çeşitli öneriler içermektedir (UNEP, South-East Pacific Region Profile, t.y.).

g. Pasifik Bölgesi ve İlgili Sözleşmeler

Pasifik Bölgesel Çevre Programı Sekreteryası (SPREP) bölgenin çevresel yönetimi ve sürdürülebilir gelişimi için primer organizasyon olup, ayrıca Güney Pasifik'in Doğasının Korunması Sözleşmesi (Apia Sözleşmesi, 1976'da imzalanmış, 2006'da askıya alınmıştır.), Güney Pasifik Bölgesi Doğal Kaynakları ve Çevresinin Korunması Sözleşmesi ve iki protokolü (Noumea Sözleşmesi, 1986), Ada Ülkelerine Zararlı Radyoaktif Atıkların İthal ve Zararlı Atıkların Hareketleri ve Yönetimi Sözleşmesi (Waigani Sözleşmesi, 2001) olmak üzere üç Sözleşme için Sekreteryaya görevi görmektedir. Pasifik Bölgesinde bulunan ve programa dâhil ülkeler; Avustralya, Cook Adaları, Fiji, Fransa, Kiribati, Marshall Adaları, Mikronezya, Nauru Federe Devletleri, Yeni Zelanda, Niue, Palu, Papua Yeni Gine, Samoa, Solomon Adaları, Tonga, Tuvalu, Amerika Birleşik Devletleri, Vanuatu; Bölgeler ise Amerikan Samoası, Guam, Northern Mariana Adaları, Fransız Polinezyası, Yeni Kaledonya, Wallis ve Futuna ile Tokelau'dur (UNEP, Pacific, t.y.).

Bölgenin dünyanın deniz memeli türlerinin birçoğuna ev sahipliği yapması dolayısıyla BM tarafından bölge için hazırlanan belgede;

- Deniz Memelileri Başlığı altında; Bölgede dünyanın bilinen balina türlerinin yarısından fazlasının görüldüğü, önemli yunus türlerinin ve dugongların bulunduğu, dünyanın en büyük dugong popülasyonunun bölgede olduğu, endemik Hawaii Keşiş Foku'nun Hawaii Adalarının Kuzey Batısında görüldükleri ve Bölgenin koruma altında olduğu ve adaların çevresindeki 18,3 m derinliğine kadar olan bölgelerin bu tür için kritik habitat olarak belirlendiği,
- Tür ve Habitat Koruma Başlığı altında, yunuslar ve diğer küçük setaselerin Solomon adaları gibi yerlerde yerliler tarafından avlandığı, et ve dişlerinin değerli olduğu ve dişlerinin takan kişilerin kan bağlarını göstermesi gibi özel kültürel ifadeleri olduğu, dugong ve kaplumbağaların da yüksek miktarda ve eskiden geleneksel amaçlarla avlanırken son zamanlarda ticari amaçlarla avlandığı, nüfus artışı ve avcılıkta yeni teknolojilerin gelişmesi ile birçok türün popülasyonunun kırılganlaştığı hatta yerel düzeyde tükendiği ya da tükenmek üzere oldukları,
- Deniz memelilerine ilişkin artan ve özellikle nesli tükenme tehdidi altındaki türlere yönelik balina izleme turizminin yıllık 1 milyar ABD Dolarından fazla gelir sağlamakla

birlikte, bu canlıların yaşam döngülerini (örneğin kambur balinaların çiftleşme ve doğum yapmaları) riske atmakta olduğu belirtilmektedir (UNEP, Pacific Region Profile, t.y.).

3.12.2. UNEP tarafından Yönetilen Programlar ve Bağlı Oldukları Sözleşmeler

Bu programlar büyük oranda UNEP tarafından fonlanmaktadır ve ayrı sekreteryalara sahip olmakla birlikte çalışmaları UNEP tarafından yakından takip edilmekte ve desteklenmektedir.

UNEP Bölgesel Denizler Programı himayesinde gerçekleştirilmiş olan bu sözleşmelerden UNEP tarafından yönetilen programlar ve bağlı olduğu Sözleşmeler aşağıda ele alınmaktadır.

a. Karayip Bölgesi Çevre Programı – CEP (Caribbean Environmental Plan)

UNEP, Karayip Çevre Programını (CEP) 1981 yılında, Geniş Karayip Bölgesinin kırılgan kıyı ve deniz ekosistemlerinin önemini göz önünde bulundurarak Bölgesel Denizler Programı altında kurmuştur. Hazırlanan eylem planı ile birlikte Cartagena Sözleşmesi 1983 yılında imzalanmıştır (CEP, UNEP CEP - Protecting our Caribbean Sea & Securing our Future, t.y.).

Sözleşmenin altında Petrol Yayılımı Protokolü (yürürlüğe giriş: 1986), Özel Koruma Alanları ve Yaban Hayatı Protokolü (yürürlüğe giriş: 2000) ve Karasal Kökenli Deniz Kirliliği Kaynaklarına İlişkin Protokol (yürürlüğe giriş: 2010) olmak üzere üç adet protokol imzalanmıştır (CEP, About the Cartagena Convention, t.y.).

Programa katılan ülkeler; Amerika Birleşik Devletleri, Antigua ve Barbuda, Bahamalar, Barbados, Belize, Dominika, Dominik Cumhuriyeti, Fransız Karayip Bölgeleri, Grenada, Guatemala, Guyana, Haiti, Hollanda Karayip Bölgeleri, Honduras, İngiltere Karayip Bölgeleri, Jamaika, Kolombiya, Kosta Rika, Küba, Meksika, Nikaragua, Panama, St. Kitts ve Nevis, St. Lucia, St. Vincent & Grenadinler, Surinam, Trinidad Tobago ve Venezuela'dır (UNEP, Wider Caribbean, 2015).

Programın 2008 yılında yazılmış olan özel “Deniz Memelileri Eylem Planı” bulunmaktadır. Bu planda, bölgede gözlenen deniz memelisi türleri ve onlara yönelik tehditler detaylı olarak ele alınmakta, kısa vadede bilimsel verinin artırılması, toplumsal anlayışın güçlendirilmesi, koruyucu önlemlerin alınması, politika geliştirilmesi ve hukukun ve uygulamalarının ilerletilmesi; uzun vadede ise tüm deniz memelisi türleri, popülasyonları ve bölgedeki habitatlarının korunması ve onarımı ile teknik, bilimsel, eğitsel işbirliği programlarının kurularak ilgili ulusal, bölgesel, uluslararası organizasyonlarla ortak çalışılmasıdır (UN, 2008).

Ayrıca, Sözleşmenin altında imzalanmış olan Özel Koruma Bölgeleri ve Yaban Hayatına İlişkin Protokol deniz memelilerini de kapsamaktadır.

b. Doğu Asya Denizleri ve Eylem Planı - COBSEA
(East Asian Seas Regional Action Plan- Coordinating Body on the Seas of East Asia)

Eylem Planı ilk olarak 1981’de kabul edilmiş olup herhangi bir bölgesel sözleşmeye bağlı değil katılımcı ülkelerin iyi niyetleri temelinde yürütülmektedir (UNEP, East Asian Seas, 2015). Yola Endonezya, Filipinler, Malezya, Singapur ve Tayland ile başlayan Eylem planı, 1994 yılında Avustralya, Çin, Kamboçya, Kore ve Vietnam’ın katılımı ile revize edilmiş olup, kirlilik, insan etkileri, atık yönetimi, habitatların korunması gibi bölgenin önemli sorunlarına eğilmekte, koordinasyon organı olarak COBSEA (Doğu Asya Denizleri Koordinasyon Organı Coordinating Body on the Seas of East Asia) çalışmaları yürütmektedir (COBSEA, t.y.).

BM tarafından bölge için hazırlanmış olan belgede deniz memelileri ve tehdit eden faktörler için ayrı ayrı başlıklar açılmış olup;

- Dugongların bölgede bulunduğu, Avustralya’nın kuzeyinin tür için büyük önem arz ettiği, son çalışmalarda birey sayısında ciddi bir azalma kaydedildiği, avlanmaları, diğer avcılık faaliyetleri sırasındaki kayıplar ve habitat kaybı nedeniyle neslinin tehdit altında olduğu,

- Avustralya denizaslanı (*Neophoca cineria*), Yeni Zelanda kürk foku (*Arctocephalus forsteri*) ve Avustralya kürk foku (*A. pusillus doriferus*) olmak üzere üç pinniped türünün

Avustralya sularında ürettiği, Avustralya denizaslanının endemik olduğu, pinnipedlere en büyük etkilerin de balıkçılık, petrol kirliliği, insan yapımı objelere takılma, turizm gibi rahatsızlık kaynaklarından geldiği, bununla birlikte, birçok devlet koruma ve balıkçılık ajansları tarafından korunmaya çalışıldığı,

- Dünyanın birçok değişik yerinde görülen sekiz tür dişsiz balinanın ve 35 tür dişli balina, mutur ve yunusun Avustralya sularında görüldüğü ve güney doğru balinasının (*Eubalaena australis*) Avustralya'nın güneyinde ürettiği ve 300-600 arasında canlı birey kaldığı ve Tazmania popülasyonunun tamamen yok olduğu, dünyanın en nadir balinası olan Longman'ın gagalı balinası gibi türlerin de bölgede kaydedildiği, birçok diğer balina türünün de birey sayısında ciddi bir azalma izlendiği, avlanmaları dışında diğer balıkçılık faaliyetleri, kıyısız kalkınma sırasında habitatlarının kaybı, balık habitatlarının yok olması nedeniyle yiyeceklerinin ciddi oranda azalması, tekne sayısının artışı ve teknelerin hayvanlara çarpması, tesadüfi ağa yakalanma, plastik torbaların hayvanlar tarafından yenmesi ve balina izleme turlarının yarattığı rahatsızlıkların bu tehdidi arttırdığı kaydedilmektedir (UNEP, East Asian Seas Region Profile, t.y.) .

**c. Nairobi Sözleşmesi ve Doğu Afrika Bölgesi
(Doğu Afrika Bölgesi Denizel ve Kıyısız Çevresinin Korunması, Yönetimi ve
Kalkındırılmasına ilişkin Nairobi Sözleşmesi-
Nairobi Convention for the Protection, Management and Development of the
Marine and Coastal Environment of the Eastern African Region)**

Nairobi Sözleşmesi, 1985 yılında eylem planı ile birlikte kabul edilmiş, 1996 yılında yürürlüğe girmiş, 2010 yılında ise “Batı Hint Okyanusunun Denizel ve Kıyısız Çevresinin Korunması, Yönetimi ve Geliştirilmesi için Tadil Edilmiş Sözleşme” ismi ile tadil edilmiştir.

Sözleşmenin altında imzalanan “Özel Koruma Bölgeleri ve Yabani Fauna ve Flora” (1985 imza, 1996 yürürlük) , “Deniz Kirliliği” (1985 imza, 1996 yürürlük), “Kara Kökenli Kaynaklar ve Aktiviteler” (2010 imza, 2011 yürürlük) olmak üzere üç protokol bulunmaktadır. Sözleşmeye taraf ülkeler; Komorlar, Fransa, Kenya, Madagaskar, Mauritius, Mozambik, Seyşeller, Somali, Güney Afrika, Tanzanya’dır (UNEP, Eastern Africa, t.y.).

Sözleşme, üye devletlerin kıyusal ve denizel çevrelerinin sürdürülebilir şekilde korunması, yönetilmesi ve geliştirilmesi konularında kapasite geliştirme, planlama ve program geliştirmeleri hususundaki çabalarına bölgesel yasal çerçeve önermekte ve koordine etmekte, ayrıca devletler arası bir tartışma platformu oluşturarak bölgenin çevresel problemlerinin daha iyi anlaşılması ve bunlar için geliştirilecek stratejilerin belirlenmesi ile bilgi ve tecrübe paylaşımını sağlamaktadır (UNEP, Nairobi Convention, t.y.).

BM tarafından hazırlanan Bölge Profili Balgesi'nde deniz memelilerine özel bir başlık açılmamış, ancak;

- Nesli Tükenme Tehdidi Altındaki Türler Başlığı altında; dugong ve manati (manatee, denizayısı) gibi türlerin balık ağlarına takılarak boğuldukları,
- Balıkçılığın Kötüye Kullanılması Başlığı altında; trol gibi yöntemlerle yapılan balık avcılığının yunuslar ve deniz kaplumbağaları gibi hedef olmayan türlerin de avlanmasına neden olduğu belirtilmektedir (UNEP, Eastern African Region, t.y.).

d. Barselona Sözleşmesi ve Akdeniz Bölgesi
(Akdeniz'in Kirliliğe Karşı Korunması Sözleşmesi-
***The Convention for the Protection of the Mediterranean Sea Against Pollution*)**

Akdeniz, bir eylem planını kabul eden (Akdeniz Eylem Planı, MAP) ilk bölgedir (1975). Yine 1976'da kabul edilen ve 1995 yılında tadil edilen Barselona Sözleşmesi, altı protokolü ve altı bölgesel eylem merkezi (RAC) ile başarılı bir proje olmuştur (UNEP, Mediterranean, t.y.).

1992 yılında Rio de Janeiro'da yapılan BM Çevre ve Kalkınma Zirvesinde alınan kararların ruhuna uygun olarak, Barselona Sözleşmesi, 1995 yılında, deniz çevresinin yanı sıra, kıyı alanlarını da kapsayacak biçimde genişletilmiş, ayrıca, sürdürülebilir kalkınma hedefi, halkın katılımı, çevresel etki değerlendirmesi gibi unsurlar getirilmiştir ülkemiz yeniden düzenlenen Barselona Sözleşmesi'ne 2002 yılı itibariyle taraf olmuştur (DB, Akdeniz'in Kirliliğe Karşı Korunması Sözleşmesi (Barselona Sözleşmesi), t.y.).

Sözleşmenin tarafları; Arnavutluk, Avrupa Birliği, Bosna Hersek, Cezayir, Fransa, Hırvatistan, İspanya, İsrail, İtalya, Libya, Lübnan, Karadağ, Kıbrıs, Malta, Mısır, Monako, Slovenya, Suriye, Tunus, Türkiye ve Yunanistan'dır (UNEP, Mediterranean, t.y.).

Barcelona Sözleşmesi'nin taraf olduğumuz Protokolleri'nin başlıkları Dışişleri Bakanlığımızca aşağıdaki gibi sıralanmaktadır:

- Akdeniz'de Gemilerden ve Uçaklardan Boşaltma veya Denizde Yakmadan Kaynaklanan Kirliliğin Önlenmesi ve Ortadan Kaldırılması Protokolü,
- Akdeniz'in Kara Kökenli Kirletici Kaynaklara ve Faaliyetlere Karşı Korunması Protokolü,
- Akdeniz'de Özel Koruma Alanları ve Biyolojik Çeşitliliğe İlişkin Protokol,
- Olağanüstü Hallerde Akdeniz'in Petrol ve Diğer Zararlı Maddelerle Kirlenmesinde Yapılacak Mücadele ve İşbirliğine Ait Protokol,
- Akdeniz'in Tehlikeli Atıkların Sınırötesi Taşınması ve Bertaraf Edilmesinden Kaynaklanan Kirliliğe Karşı Korunması Protokolü (Birleşmiş Milletler Deniz Hukuku Sözleşmesi'ne ilişkin Türkiye'nin görüşlerini yansıtan bir bildirim yapılarak taraf olunmuştur) (DB, Akdeniz'in Kirliliğe Karşı Korunması Sözleşmesi (Barcelona Sözleşmesi), t.y.).

Sözleşme, 1995 yılında Akdenizin Denizel Çevresi ve Kıyı Bölgesinin Korunmasına İlişkin Sözleşme (Convention for the Protection of the Marine Environment and the Coastal Region of the Mediterranean) adı ile yenilenmiş ve 2004 yılında yürürlüğe girmiştir. Sözleşmenin temel amaçları, deniz kirliliğini kontrol etmek, doğal deniz ve kıyı kaynaklarının sürdürülebilir yönetimini sağlamak, sürdürülebilir sosyal ve ekonomik kalkınma, kirliliğin önlenmesi ve denizel ve kıyısız çevrenin korunması, doğal ve kültürel mirasın korunması ve Akdeniz'e kıyısı olan devletlerin arasındaki dayanışmanın bu yönde güçlendirilmesidir. Sözleşmenin "Biyolojik Çeşitliliğin Korunması" başlıklı 10. Maddesinde, "Taraflar, biyolojik çeşitliliğin, nadir ve kırılgan ekosistemlerin, nadir ve tehdit altındaki yabancı flora ve fauna türlerinin ve bunların habitatlarının muhafazası için Sözleşmenin uygulanma alanında bireysel veya ortaklaşa tüm uygun önlemleri alır" ibaresi yer almaktadır (Convention for the Protection of the Marine Environment and the Coastal Region of the Mediterranean, 1995).

Birleşmiş Milletler tarafından bölge için hazırlanan görüntü belgesinde;

- Balıklar ve Deniz Memelileri başlığı altında; birçok deniz memelisi türünün tehlikeli decede düşük popülasyon seviyelerine düştüğü ve acil tedbir alınmadığı takdirde varlıklarının tehlikeye düşeceği, bunun en bariz şeklinin **büyük yoğunluğu Türk ve**

Yunan sularında olmak üzere 300'den az birey kaldığı tahmin edilen Akdeniz Foku'nda (*Monachus monachus*) görüldüğü, 20 farklı setase türünün Akdeniz'de bildirildiği, bunlarda dokuz küçük setase ve üç büyük balina türünün sürekli olarak bölgede gözlemlendiği belirtilmektedir,

- Nesli Tükenme Tehdidi Altındaki Türler başlığı altında; deniz memelileri de dâhil olmak üzere Akdeniz'de çok sayıda deniz canlısının neslinin tükenme tehdidi altında olduğu, çok az bireyin görüldüğü Fas'ın Atlantik Sahilinde popülasyonu arttırmak için çaba sarf ettiğini, muturların (*Phocoena phocoena*) eskiden Akdeniz'de görülürken artık görülmediği gibi çarpıcı örnekler verilmektedir (UNEP, Medierranean Region Profile, t.y.).

***e. Kuzeybatı Pasifik Bölgesi ve NOWPAP
(North West Pacific Action Plan)***

Çin, Japonya, Kore ve Rusya'dan oluşmaktadır. NOWPAP adı verilen Eylem Planı 1994 yılında UNEP önderliğinde kabul edilmiştir ve diğer eylem planları ile aynı mantık güdülerek oluşturulmuştur. NOWPAP altında kabul edilen spesifik eylem planları haricinde bölgede olası petrol yayılımları konusunda bir mutabakat zaptı da imzalanmıştır (NOWPAP, t.y.).

Birleşmiş Milletler'in bölge profili belgesinde, "Memeliler" başlığı altında, bölgenin setase türleri bakımından zengin olduğu ancak Koreli ve Japon balıkçıların aşırı avlanmaları nedeniyle çok azaldıkları belirtilmiş, IUCN statüleri verilmiştir. Ayrıca, bölgede foklar ve tehdit altındaki su samurları ile Çin'de dugongların da bulunduğu ifade edilmektedir. Ancak alınması gereken önlemler ve bu canlıları tehdit eden faktörler üzerinde durulmamıştır (UNEP, Northwest Pacific Region Profile, t.y.).

***f. Abidjan Sözleşmesi ve Batı Afrika Bölgesi - WACAF
(Batı ve Orta Afrika Bölgesi Denizel ve Kıyı Çevresinin Korunması ve Gelişimi için İşbirliği Sözleşmesi-
Convention for Cooperation in the Protection and Development of the Marine and Coastal Environment of the West and Central African Region)***

Batı Afrika ülkelerini kapsayacak şekilde, UNEP önerisi ile 1981'de kabul edilmiş ve 1984'te yürürlüğe girmiştir. Denizel çevre, kıyı alanları ve Batı Afrika Bölgesinde Moritanya'dan Güney Afrika'ya kadar olan bölgeden akan iç suları kapsamaktadır.

Şimdiye kadar, Abidjan Sözleşmesi Bölgesi'ndeki 22 ülkeden 17'si Sözleşmeyi imzalamıştır. Bu ülkeler: Benin, Demokratik Kongo Cumhuriyeti, Fil Dişi Sahilleri, Gabon, Gambiya, Gana, Gine, Gine-Bissau, Güney Afrka, Kongo Cumhuriyeti, Kamerun, Liberya, Moritanya, Nijerya, Senegal, Sierra Leone ve Togo'dur (UNEP, West and Central Africa - WACAF, t.y.).

Sözleşmenin maddeleri arasında, kirlilik sebepleri ve çeşitleri, alınabilecek önlemler, sürdürülebilirlik, hayati habitatları tehdit eden faktörler yer almaktadır. Sözleşme, uzun adından da anlaşılacağı gibi doğrudan deniz memelilerine yönelik olmamakla birlikte, 11. Maddesi "Özel Koruma Alanları" olarak belirlenmiş ve tarafların bireysel veya gerekli alanlarda ortaklaşa gerekli önlemleri alarak kırılgan ekosistemleri, tükenmek üzere olan habitatları, nesli tükenme tehdidi altındaki türleri ve diğer deniz canlılarını koruyacağı, bu bağlamda özel koruma bölgelerinin oluşturulacağı belirtilmektedir. Sözleşmenin Sekreteryası misyonlarının "Abidjan Koruma Alanının ve kaynaklarının insanların yararına ve iyiliğine olacak şekilde korunması, muhafaza edilmesi ve geliştirilmesi" olarak ifade etmektedir (Abidjan Convention, t.y.).

Birleşmiş Milletler'in hazırladığı bölge profili belgesinde;

- Deniz Memelileri Başlığı altında, çok sayıda setasenin bulunduğu, batı Afrika manatilerinin Senegal'den Angolaya kadar uygun habitat bulduklarını, kürk foku ve deniz fillerinin güney okyanus adalarının çevresinde görüldüğü, nesli tükenme tehdidi altındaki Akdeniz fokunun Madeiran adaları ile Moritanya kıyılarında gözlemlendiği,
- Bölgede balıkçılığın aşırı kullanımının söz konusu olduğu, birçok balık ve kabuklu türünün olduğu ve bölgenin protein kaynağı olduğu, omurgasızlar, sürüngenler ve deniz memelilerinin avlanma ve tuzaklar nedeniyle tehdit altında olduğu,
- Özel Koruma Bölgelerinin belirlenmesinin IUCN gibi örgütlerle birlikte deniz memelileri, balıklar, yaban hayatı için kritik habitatlar üzerinden gerçekleştirildiği,
- UNEP-MMAP (Deniz Memelileri Eylem Planı) kapsamında IUCN tarafından özellikle manatileri için biyoloji, ekoloji, davranış çalışmalarının yürütüldüğü ve çalıştayların gerçekleştirildiği belirtilmektedir (UNEP, Western African Region Profile, t.y.).

3.12.3. UNEP- Dünya Koruma İzleme Merkezi WCMC (World Conservation Monitoring Center)

WCMC, UNEP'in özelleşmiş biyoçeşitlilik değerlendirme kolu olup, kar amacı gütmeyen ve düzinelerce uzman ile çalışan bir organizasyondur. Dünya çapındaki ortaklarıyla alanlarında objektif ve bilimsel veriler sağlayarak karar vericilere yardımcı olur biyoçeşitlilik ve ekosistem alanında politika geliştirilmesine katkıda bulunur (WCMC, About Us, t.y.).

3.13. Doğa için Dünya Fonu - WWF (World Wide Fund for Nature)

WWF, dünyada 100'den fazla ülkede çalışmalar yürüten uluslararası bir doğa koruma kuruluşu olup, küresel ölçekte bir değişim yaratarak habitat ve canlı türlerini korumayı hedefleyen, bu süreçte ülkeler arasında işbirliklerinin gerçekleşmesine öncülük eden ve kar amacı gütmeyen bir kuruluştur (WWFTürkiye, t.y.). Kuruluşun Türkiye ayağının Akdeniz ve Ege Denizi'nde "Çok Yaşasın Yunuslar" isimli bir projesi bulunmaktadır.

Dünya çapında deniz memelileri alanında türlere özgü de olan birçok proje yürütmekte veya projelere destek olmaktadır.

3.14. Akdeniz Genel Balıkçılık Komisyonu- GFCM (General Fisheries Commission For The Mediterranean)

FAO altında düzenlenmiş, 1952'de yürürlüğe giren anlaşma ile kurulmuş, ülkemizin de dâhil olduğu 23 üyeli bir komisyondur. Komisyon, canlı deniz kaynaklarının muhafaza edilmesi, geliştirilmesi, gerçekçi yönetimi, Akdeniz, Karadeniz ve bağlayıcı denizlerde su ürünleri yetiştiriciliğinin sürdürülebilir gelişimi için çalışmaktadır ve diğer bölgesel organizasyonlarla işbirliği içinde ve Sorumlu Balıkçılık Tüzüğü çerçevesinde bağlayıcı tavsiyeleri ile bölgesinde kritik bir rol oynamaktadır (General Fisheries Commission for the Mediterranean, t.y.).

Tüm canlı deniz kaynakları GFCM'in alanına girmektedir. Bu alan Deniz memelilerini de kapsamaktadır. Sorumlu balıkçılık kriterleri kapsamında ağlarda yapılan

bazı düzenlemelerin setaselerin yararına olması bir tarafa bu düzenlemelerde direkt setaseleri koruyan bir madde bulunmamaktadır.

GFCM, deniz memelilerinin muhafazası için Pelagos Koruma Alanı'nı Özel Koruma Bölgesi olarak tanımakta ve Pelagos Koruma Alanı ile işbirliği yapmaktadır (GFCM, 24-27 Ocak 2006).

GFCM bölgesinde setaselerin yakalanmasının azaltılmasına ilişkin tavsiyede,

- Taraflar, balıkçılık operasyonları sırasında setaselerin istenmeden yakalanmasını en aza indirgeyecek izleme, önlemei azaltma ve elimine etmeleri ile yükümlü kılınmıştır,
- En geç 1 Ocak 2015 tarihinden itibaren 0,5 mm'den büyük monofilament kullanılan solungaç ağları yasaklanacaktır,
- Kendi bayraklarını taşıyan gemiler, canlı ve zarar görmemiş setaseleri derhal serbest bırakacaktır,
- By-catch sayısı hakkında bilgi paylaşımının setase türü ve ağ türünü de içerecek şekilde sağlanması,
- Çeşitli kuruluşlarla ortak çalışarak by-catch oranının azaltılması için kriterler belirlenmesi, fizibiliteilerinin yapılması gibi dikkat çekici ibareler yer almaktadır (GFCM, 2012).

3.15. Atlantik Ton Balıklarının Korunması için Uluslararası Komisyon ICCAT (The International Commission for the Conservation of Atlantic Tunas)

ICCAT üyelerinden balıkçılık istatistiklerini ve kendi üyeleri adına Atlantik Okyanusu'nda bu türler için balıkçılık yapan tüm kişilerden, hisse değerlendirmesi dâhil, araştırma koordinatlarını derler. Bilimsel tabanlı yönetim önerileri geliştirir, Taraflar için yönetim tedbirlerinin kabul mekanizmasını sağlar ve ilgili konularda yayınlar üretir (ICCAT, t.y.).

ICCAT, by-catch konusunu özellikle dikkate almaktadır. Sekreteryaya 2012 yılında, ICCAT bölgesindeki ton balığı avcılığı ile alakalı by-catch türlerine ilişkin balıkçılık datasetlerini analiz ederek ve uyumlaştırarak, by-catch veri tabanını sürekli güncelleyecek bir bir By-catch Koordinatörü görevlendirmiştir. Söz konusu veri tabanı deniz

memelilerinin yanı sıra su kuşları, kaplumbağalar ve köpekbalıkları gibi başka birçok canlıyı da kapsamaktadır (ICCAT Secretariat, t.y.).

4. AB'NİN UYGULAMALARI VE OLASI POLİTİKALARI

Avrupa Birliği Çevre Politikasının temel ilkelerinden biri yüksek seviyede koruma ilkesidir. Çevre müktesebatının alanı çok geniş olup, doğa koruma ve biyolojik çeşitlilik bu alanlardan birini oluşturmaktadır (Aytemiz, 2015). Avrupa Birliği Doğa Koruma Sektörü'nün önemli düzenlemeleri aşağıdaki gibi özetlenmiştir:

Tablo6: Avrupa Birliği Doğa Koruma Sektörü'nün önemli düzenlemeleri

Direktifler
Yabanî Kuşların Korunması Hakkında EEC/409/79 Sayılı Konsey Direktifi
Yabanî Flora ve Faunanın ve Doğal Habitatlara Korunması Hakkında 92/43/EEC Sayılı Konsey Direktifi (Habitat Direktifi)
Fok Yavrularından Elde Edilen Ürün ve Derilerin İthalâtına İlişkin 83/129/EEC Sayılı Konsey Direktifi
Hayvanat Bahçelerindeki Yabanî Hayvanların Korunması ile İlgili 1999/22/EC Sayılı Konsey Direktifi
86/609/AET sayılı Deney ve Diğer Bilimsel Amaçlar için Kullanılan Hayvanların Korunmasına ilişkin Konsey Direktifi
Oluşum ve Organizasyonlar
Natura 2000 Ağı
Tüzükler
Ticaretinin Düzenlenmesi Vasıtasıyla Yabanî Fauna ve Flora Türlerinin Korunmasına İlişkin 338/97/EC Sayılı Konsey Tüzüğü (CITES Tüzüğü)
Balinalar ve Diğer Deniz Memelileri Ürünlerinin İthalâtıyla İlgili Ortak Kurallara İlişkin 348/81/EEC Sayılı Konsey Tüzüğü
AB Ülkelerinde Bacaktan Yakalama Tuzaklarının Kullanımı ve Bacaktan Yakalama Tuzaklarından Elde Edilen Hayvanların Derilerinden Üretilmiş Eşyaların İthalinin Yasaklanması ile İlgili 3254/91/EEC Sayılı Avrupa Konseyi Tüzüğü
Gelişmekte Olan Ülkelerde Tropikal Ormanların veya Diğer Ormanların Sürdürülebilir Yönetimi ve Korunmasını Desteklemeye Yönelik Önlemlere İlişkin 2494/2000 Sayılı Tüzük
Kararlar
Bonn Sözleşmesi'nin Düzenlenmesine İlişkin 98/145/EC Sayılı Konsey Kararı
Taraf Olunan Başlıca Uluslararası Anlaşma ve Sözleşmeler
Sulak Alanların Korunmasına İlişkin Ramsar Sözleşmesi (1971)
Baltık Denizine İlişkin Helsinki Sözleşmesi (1974)
Akdeniz'e İlişkin Barselona Sözleşmesi (1976)
Göç Eden Yabanî Hayvanlara İlişkin Bonn Sözleşmesi (1979)
Alpler'in Korunmasına İlişkin Sözleşme (1991)

Kaynaklar: Aytemiz, 2015; Özudoğru ve Duygu, 2009.

AB'nin 3 Mayıs 2011 tarihinde kabul edilen 2020 Biyolojik Çeşitlilik Stratejisi üzerine Komisyon tarafından hazırlanmış broşürde, AB'nin 2020 stratejisinin temel hedefi, 2020 yılına kadar biyoçeşitlilik ve ekosistem kaybını durdurmak ve mümkün olduğu ölçüde restore ederken AB tarafından küresel biyolojik çeşitlilik kaybının önlenmesine de katkı sağlamak olarak belirtilmiştir. Aynı broşürde, Avrupa'nın deniz memelilerinin

%25'inin nesli tükenme tehdidi altında olduğu ifade edilmiş bu konuya ilişkin belirlenmiş eylemler;

- Natura 2000 ağının özellikle denizel çevreler için tamamlanması,
- Balıkçılık ve balık stoklarının sürdürülebilirliğinin sağlanması,
- Ticari balıkçılığın diğer türler ve ekosistemler üzerindeki etkilerinin elimine edilmesi,
- 2020 itibarı ile AB deniz sularının statüsünün iyileştirilmesini kapsayan Deniz Stratejisi Çerçeve Direktifi'nin (Marine Strategy Framework Directive) uygulanmasının desteklenmesi olarak sıralanmıştır (European Commission, 2011).

IUCN'ye göre, AB'nin IUCN Kırmızı Listesi'ne göre en çok tehlikede türe ev sahipliği yapan ülkeleri ülkemizin de aynı havzada bulunduğu İspanya, İtalya, Portekiz, Yunanistan, Fransa gibi Avrupa'nın biyoçeşitliliğinin en yoğun olduğu Akdeniz ülkeleridir. IUCN'in analizi, AB'nin küresel boyutta en üst seviyede koruma politikasına sahip olduğunu ancak biyoçeşitlilik için daha fazlasına ihtiyacı olduğu ifade edilmektedir (IUCN, 2013).

Dünyanın en büyük ve çeşitli yaban hayatı ve yaban hayatı ürünleri pazarlarından biri olan AB halen CITES Sözleşmesine Taraf olmamakla birlikte, birçok Üye Devlet sözleşmeye taraftır ve AB genelinde 1 Haziran 1984'ten bu yana kabul edilen direktiflerle tam olarak uygulamaktadır (TRAFFIC Report to the European Commission, 2007). Uygulamaya göre tüm setaseler Ekl'deymiş gibi değerlendirilir ve ticari alım satımı yasak olup Grönland Danimarka ile olan özel ilişkisi nedeniyle yasaktan muaf tutulmuş, bu kapsamda narwhal (denizgergedanı) dişleri EKII kapsamında ele alınmıştır (Reeves, 2002, s. 276-296).

ASCOBANS'ın aynı zamanda AB Üyesi olan tarafları tüm küçük setaselerin, aborijinal ve geçimlik avlanmaları ile kaza sonucu ölümü haricinde uluslararası avlanmasının yasaklanması konusunda anlaşmaya varmışlardır (Barlow, 2002, s. 706-709).

AB, deniz memelilerinin korunması alanında tek bir devlet gibi çalışmış ve 1983 yılında fok yavrularından yapılan ürünlerin ticaretine ilişkin bir yasağı beyaz kürklü Grönland fok ve mavi sırtlı halkalı fok yavrularının sopalarla öldürülmesinin engellenmesi için kabul ederek sadece koruma amaçlı değil hayvan refahı da gözetilerek

bu kararı uygulamıştır. Bu yasak ABD ve Kanada'yı etkilemiş ve bir süre bu canlıların aşırı ticareti azalmış olsa da Kanada yeni bir Pazar olarak özellikle fok penisi ithal eden Çin gibi bazı Asya ülkeleri sayesinde sektörü eskiye nazaran az da olsa tekrar canlandırmıştır (Reeves, 2002, s. 276-296).

17 Haziran 2008'de kabul edilen Deniz Stratejisi Çerçeve Direktifi (2008/56/EC) Avrupa'nın deniz sularının 2020 itibarı ile iyi bir çevresel duruma gelmesi ve denizle ilişkili ekonomik ve sosyal aktivitelerin dayandığı kaynakların korunmasını amaçlayan ve bunun için gerekli önlemlerin belirlenerek uygulamaya geçilmesini öngören düzenlemedir. Direktif kapsamında Baltık Denizi, Kuzeydoğu Atlantik Okyanusu, Akdeniz ve Karadeniz olmak üzere 4 denizel bölge belirlenmiştir. Birlik, bu bölgeler üzerine yapılmış olan ve daha önce bahsi geçen OSPAR, Helsinki, Bükreş ve Barselona Sözleşmelerine taraftır. (European Commission, 2015) Direktife göre, Üye Devletler Temmuz 2014 itibarı ile 2020 için belirlenmiş iyi çevresel statü hedeflerine (deniz memelilerinin statüleri de kendi alt bölgelerinde bu hüküme dâhil edilmektedir) ulaşmak için bir izleme programı kurmak ve uygulamakla ve kendi sınırları dâhilindeki denizel bölgeleri Direktifin öngördüğü şekilde yönetmekle yükümlüdür.

92/43/EEC sayılı Habitat direktifi, vahşi flora ve fauna ile bunların doğal habitatlarını koruyarak biyoçeşitliliği korumayı amaçlamaktadır. Habitat direktifine göre,

- Üye Devletler direktif kapsamındaki türlerin korunma statülerini izlemekle ve uygun statüde kalmalarını sağlamakla yükümlüdür.

- EKII' de yer alan türlerin korunması için özel alanlar gerekmekte olup bu bölümde suçul memeliler olan su samurlarından *Lutra lutra* ve *Mustela lutreola*, foklardan *Halichoerus grypus*, *Monachus monachus* (Akdeniz foku, öncelikli tür olarak belirlenmiş) ve *Phoca vitulina*, Setaselerden *Tursiops truncatus* ve *Phocoena phocoena* (Afalina ve Muttur) yer almaktadır.

- Madde 12, EkIV'de yer alan türlerin (deniz memelilerinden su samurları (*Lutra lutra*), tüm setaseler ve Akdeniz foku (*Monachus monachus*) bu bölümde yer almaktadır) kesin olarak korunmasını öngörür. Kendilerinin ve ürünlerinin ticareti CITES ile de uygun şekilde yasaklanmaktadır. Aynı madde uyarınca, setaselerin kazayla öldürülmesi veya yakalanmasının da üye devletlerce izlenmesi zorunludur.

- İlgili türlerin korunması için oluşturulacak koruma bölgeleri ise Natura 2000 ağı ile düzenlenmektedir (Official Journal of the European Communities, 1992).

Setaselerin balıkçılık sırasında tesadüfi ağa yakalanma oranlarını değerlendirmek amacıyla, CE812/2004 sayılı AB düzenlemesi, 15 m'den büyük balıkçı teknelerinin %5'inde nitelikli gözlemcilerin bulunmasını zorunlu tutmaktadır. Ancak, düzenlemeler ihtiyaca cevap verememektedir.

Komisyon'un, Japonya'nın bilimsel balınacılığı hakkında endişelerini ve AB Üyelerini tüm balina avcılığı hakkında tek ve sert bir duruş sergilemeye davet ettiğini belirten basın duyurusunda, AB hukukunun balınacılık konusunda çok net olduğu ve AB sularında kesinlikle yasak olduğu, Çevre Kanunu altında balina türlerinin bilinçli olarak rahatsız edilmesi, yakalanması ya da öldürülmesinin yasak olduğu ve tüm Üye Devletlerin bu kanuna uymakla yükümlü olduğu, sadece IWC Sözleşmesi ile de belirlenmiş aborjinal balınacılığa bilimsel yakalama limitleri dâhilinde izin verildiğinden Grönland'ın aborjinal insanların uzun balina ve minke balinası avlamasına izin verildiği ifade edilmektedir. Ancak, Japonya tarafından yapılan "bilimsel" balınacılığı kınadıkları, yüksek oranda göç eden türler olan balinaların sadece AB kıyılarında avlanmasının etkisinin yeterli olmayacağı ve AB'nin balınacılık yasağının arkasında durarak IWC'nin bu yasağı kaldırmasına tüm üye devletleri ile taraf olarak ve tek bir duruş ile karşı çıkması gerektiğinin altını çizmektedir (European Commission, 2008). AB'nin taraf olmadığı ancak 25 Üye Ülkesinin taraf olduğu IWC toplantılarındaki tutumu izlendiğinde, 2009 yılından bu yana bilimsel balıkçılığa ve yasakların kaldırılmasına karşı çıktığı görülmektedir.

ClientEarth'in raporuna göre, Üye Devletlerin AB hukukundan daha alt düzeydeki ulusal kanunları karşısında AB hukukuna uyma zorunlulukları göz önüne alındığında, IWC'ye taraf olan Üye Devletlerin IWC kapsamında aldıkları kararların uluslararası bağlayıcılığı nedeni ile AB ile uyumlu olması gerektiği, şu anki hali ile IWC kapsamındaki yasakların AB hukuku ile uyumlu olduğu ancak Üye Devletlerin oylamalar söz konusu olduğunda bu uyumu bozacak bir durumdan kaçınmaları gerektiği ve verdikleri her oyun AB Çevresel Politikalarını destekler nitelikte olması gerekmektedir (Krämer, Luk, & Ryrie, t.y).

2020 AB Biyolojik Çeşitlilik Stratejisi konulu Komisyon Bildirimi'nde hedef olarak;

- Deniz Stratejisi Çerçeve Direktifi'nde öngörülen iyi çevresel duruma ulaşılması hedefi yinelenmiştir. Yine belirlenen eylemler arasında, Natura 2000 alanlarının tamamen oluşturulması,
- Balıkçılık kaynaklarının sürdürülebilir kullanımının sağlanması,
- Balık stokları, türler, habitatlar ve ekosistemler üzerindeki kötü etkilerin ortadan kaldırılması,
- Deniz turizmi gibi alternatif aktivitelere yönlendirme gibi unsurları içermektedir (European Commission, 2011).

Komisyon, deniz memelileri ve diğer deniz canlıları üzerinde sonar etkisi hakkında güncel kaygıların farkında olup Avrupa mevzuatı, (Direktif 92/43 / CEE "Habitat Direktifi" esas hükümleri) Avrupa Birliği Üye Devletlerinin, Avrupa sularında tüm deniz memelileri için sıkı bir koruma sistemi kurmak için gerekli tedbirleri almalarını gerektirmektedir. Ancak, sonar etkilerine ilişkin mevcut bilgiler ile bu konuda net bir tutum geliştirmek henüz zordur. Konuya ilişkin araştırma ve bilgi akışı ICES tarafından sağlanmakta olup, şimdiden İspanya gibi bazı ülkeler Habitat Direktifi temelinde barış zamanında askeri manevralarda sonar kullanımını yasaklayarak önlemlerin alınmaya başlanmasına birlik çapında ön ayak olmuştur (European Commission, 2015).

Kanarya Adalarında yapılan bir araştırma, önceleri özellikle askeri manevralardan sonra toplu karaya vurmalar görülen hassas bir nokta olan bölgede, İspanya'nın askeri sonar moratoryumundan sonra 2004-2013 yıllarında toplu karaya vurma görülmediğini ortaya koymuştur (Fernandez ve ark., 2013).

Komisyona tesadüfi ağa yakalanma ile ilgili olarak yöneltmiş bir soruya, Fishler tarafından verilen cevap; AB'nin deniz memelilerinin korunmasına ilişkin uluslararası sözleşme ve anlaşmalardan haber olduğu ve Birlik hukukunun doğa koruma alanında şimdiye kadar imzalanmış olan bu belgelerle uyumlu nitelikte olduğu, ancak tesadüfi ağa yakalanmalar hakkında birlik bünyesinde yürütülen çalışmalardan henüz kesin bir önlem fikri çıkmadığı, Birliğin balıkçılık politikasının sürüklenme ağları ile ilgili yasaklamayı getirdiği, tonbalığı yakalarken deniz memelilerinin çevrilmesinin ve kum yılanbalıklarının

deniz yaşamı için önemli besin kaynağı teşkil ettiği bölgelerde avlanmasının yasak olduğu cevabı verilmiştir (Fischler, 2001).

Bu konuya ilişkin olarak, 26 Nisan 2004 tarih ve EC 812/2004 No'lu Setaselerin Balıkçılık Sırasında Tesadüfi Yakalanmalarına İlişkin Önlemleri Ortaya Koyan Konsey Tüzüğü, EK1'de belirtilen alanlarda sürüklenme ağlarının ve trollerin kullanımını yasaklamakta ve EK3'de setaselerin riskli olduğu bölgelerdeki balıkçılık teknelerinde tesadüfi ağa yakalanma verisini sağlamak üzere gözlemci bulunmasını temel alan bir izleme sistemi kurmaktadır (EC, 2004).

Balıkçılık alanında bir diğer etkileşim noktası su ürünleri yetiştiriciliğidir. Kullanılan kafesler deniz memelilerinin de dâhil olduğu predatörleri kendilerine çektiğinden ve bu durum ağlara zarar verdiği için İskoçya'da, özellikle balık ile beslenen ve bazen somon çiftliklerinden avlanabilen bayağı foklara (*Common Seal, Phoca vitulina*) karşı stoklarını korumak için bazı çiftlikler iyi hayvancılık tekniklerini kullanmakta, uluslararası anlaşmalarla belirlenen şekilde akustik caydırıcılar veya anti-predatör ağlar kullanmaktadır (European Commission, 2012).

1992 Habitat direktifi altında, Avrupa'nın en kırılgan ve tehdit altındaki türlerini ve yaşam alanlarını korumak için AB çapında doğa koruma alanları kuran Natura 2000 AB doğa ve biyoçeşitlilik politikasının en önemli parçasıdır. Söz konusu koruma alanları Habitat Direktifi altında Üye Devletler tarafından belirlenen Özel Koruma Alanları (Special Areas of Conservation, SAC) ve 1979 Kuş Direktifi ile belirlenmiş olan Özel Koruma Alanlarından (Special Protection Areas, SPA) oluşmaktadır (European Commission, What is Natura 2000, t.y.). Bu alanlar ile ilgili maddi yardım ise LIFE fonu ile sağlanmaktadır (Official Journal of the EU, 2013).

AB Ülkelerinde deniz memelilerini de kapsayan bir diğer düzenleme ise Vahşi Hayvanların Hayvanat Bahçelerinde Barındırılmasına İlişkin Direktif'tir (Council Directive 1999/22/EC of 29 March 1999 Relating to the Keeping of Wild Animals in Zoos, 1999). Setaselerin tutulduğu yunus parkları, Bulgaristan dışındaki tüm AB Ülkelerinde Ulusal Hayvanat Bahçesi Mevzuatlarına dâhil olup ilgili otoritelerin denetimine tabidir ve geçmişte, Bulgaristan'a 1984 yılında ithal edilen yunusların CITES kaydının bulunmaması

gibi sıkıntılı durumlar yaşanmıştır. Sözleşmelere göre yunusların tutsak barındırılmasının tek açıklayıcı ve istisnai nedeni bilimsel araştırmalar olmasına rağmen maalesef hem üye devletlerde hem ülkemizde “yunuslarla tedavi”, “yunus rehabilitasyonu”, “bilimsel araştırmalara katkı” gibi iddialarda bulunan yunus parklarının neredeyse tamamı eğlence amaçlı hizmet vermekte, Hayvanat Bahçeleri Direktifine göre bilgilendirme görevi olan dolfinaryumların çoğu hayvanlarla ilgili basit bilgileri bile vermemekte, kamuoyunun bilinçlenmesini sağlayarak korunmalarına katkıda bulunulması amacına hizmet etmemektedir (WDCS, 2011).

Ayrıca, Birliğin Hayvan Refahı Politikası tüm vahşi hayvanları kapsamakta ve bu konuda evcil hayvanlarda yakalanan başarının setaseler için de sağlanması beklenmektedir.

“Birlik üyesi ülkelerin çoğunda bulunan üniversitelerin ilgili bölümleri, özel deniz memelisi araştırma enstitüleri, konunun uzmanlarının çalıştığı merkezler ve araştırma yapan akademisyenlerin de dâhil olduğu sivil toplum kuruluşlarının bu ülkelerde setase araştırmalarının ve koruma çalışmalarının lokomotifi oldukları söylenebilir. Birliğin birçok üyesi araştırma kuruluşları ve sivil toplum kuruluşları ile koruma çalışmalarına katkıda bulunmaktadır. Hükümetin müdahalesine gerek kalmaksızın kendi karaya vurma ağını oluşturmuş British Divers Marine Life Rescue ve Born Free gibi örnekler, ülke çapında eğitimler gerçekleştirerek kıyı halkını bilinçlendirmekte, böylece karaya vuran bir canlıya bulan kişi tarafından ilk müdahalenin yapılmasını sağlayarak hayatta kalma oranını arttırmaktadır. 7 gün 24 saat karaya vuran canlıları bulan kişilerden gelen ihbarları değerlendirerek tüm karaya vurmalara uzman desteği sağlamaktadır. Hatta tecrübeli uzmanları Tom ve Misha'nın Maviye Dönüşü Projesi'ndeki gibi uluslararası çalışmalarda görev almakta, teknik destek sağlamakta ve diğer ülkelerde de eğitimler gerçekleştirmektedir” (Aytemiz, 2012).

5. TÜRKİYE’NİN UYGULAMALARI VE OLASI POLİTİKALARI

Tonay ve Öztürk’ün (2012) Türk denizlerinde setase avcılığının tarihi kayıtları konulu çalışmasında, Anadolu’nun 2300 yıldan fazla sürmüş bir yunus avı geçmişinin bulunduğu, sadece 20. yüzyılda 4-5 milyon bireyin öldürüldüğünün tahmin edildiği, bu yoğun avcılık nedeni ile stokların aşırı derecede yıprandığı, diğer Karadeniz ülkelerinde 1966, Türkiye’de ise 1983 yılında avcılığın yasaklanmasına rağmen tesadüfi ağa yakalanma, aşırı balıkçılığa bağlı besin azalması, kirlilik ve hastalıklara bağlı toplu ölümler gibi yunusları tehdit eden faktörlerin halen devam ettiği raporlanmıştır.

Ülkemiz ve Bulduğumuz bölgede yaşayan deniz memelileri;

- Biyolojik Çeşitlilik Sözleşmesi (Convention on Biological Diversity (CBD)),
- Yaban Hayvanların Göçmen Türlerinin Korunmasına İlişkin Bonn Sözleşmesi (Convention on the Conservation of Migratory Species of Wild Animals (CMS)),
- Avrupa’nın Yaban Hayatı ve Yaşam Ortamlarını Koruma Sözleşmesi (Convention on the Conservation of European Wildlife and Natural Habitats (Bern Convention)),
- Karadeniz’in Kirliliğe Karşı Korunması Sözleşmesi (Convention on the Protection of the Black Sea Against Pollution (Bucharest Convention)),
- Nesli Tehlike Altında Olan Yabani Hayvan ve Bitki Türlerinin Uluslararası Ticaretine İlişkin Sözleşme (Convention on International Trade in Endangered Species of Wild Fauna and Flora (CITES))
- Mücavir Atlantik Deniz Bölgesi, Akdeniz ve Karadeniz’deki Deniz Memelilerinin Korunmasına Dâir Anlaşma (the Agreement on the Conservation of Cetaceans in the Black Sea, Mediterranean Sea and Contiguous Atlantic Area (ACCOBAMS)) gibi uluslararası antlaşmalar ile korunmaktadır.

Ülkemizde ise, başta 1380 sayılı Su Ürünleri Kanunu ve taraf olduğumuz uluslararası antlaşmalar ile koruma altındadırlar.

Yazarın bilgisi dâhilinde ülkemizde deniz memelileri ile ilgili önemli çalışmalar yapan, genç bilim adamlarının deniz memelileri üzerine eğitimini ve uzmanlaşmasını

sağlayan başlıca akademik kuruluşlar, İstanbul Üniveristesi Su Ürünleri Fakültesi ve İstanbul Üniversitesi Veteriner Fakültesi, Orta Doğu Teknik Üniversitesi Deniz Bilimleri Enstitüsü, Dokuz Eylül Üniversitesi Deniz Bilimleri ve Teknolojisi Enstitüsü'dür. Ayrıca Ordu Üniversitesi Fatsa Deniz Bilimleri Enstitüsü ve Samsun Üniversitesi Veteriner Fakültesi'nden de deniz memelilerine ilişkin bilimsel yayınlar yapılmıştır. Türk Deniz Araştırmaları Vakfı (TÜDAV), Dünya Yaban Hayatı Vakfı Türkiye (WWF Türkiye), Su Altı Araştırmaları Derneği (SAD), Yunuslara Özgürlük Platformu gibi STK'lar gerek deniz memelilerinin korunması ve refahı, gerek bilimsel araştırmaların yürütülmesi ve/veya desteklenmesi gibi konularda önemli roller üstlenmektedir. İhtiyaç halinde tüm bu kurum ve kuruluşlar ortak çalışmalar yürütmektedir.

Denizel çevrenin korunması ve bu çerçevede özellikle deniz memelilerinin muhafaza edilmesinin önemi gün geçtikçe artmakta ve ülkemizin tutumu uluslararası arenada dikkatle izlenmektedir.

ACCOBAMS Anlaşması'nın onaylanmasının uygun bulunduğu dâir gerekçede de belirtildiği gibi; ACCOBAMS, ülkemizin de bulunduğu bölgede en önemli biyoçeşitlilik koruma anlaşmalarından biridir ve bölgedeki deniz memelileri hakkında bilgilerin artırılması ve bu türlere yönelik tehditlerin azaltılması amacıyla hazırlanmış olup, kamu yararını ve doğa korumayı esas alan, taraf devletlere birlikte çalışma imkânı sağlayan bir anlaşmadır. Üç tarafı denizlerle çevrili ülkemiz için anlaşma ayrı bir önem arz etmektedir (TBMM internet sitesi, t.y.a).

Yine Başbakanlık'ın 07/11/2014 tarih ve 4430 sayılı yazısı ile T.B.M.M. Başkanlığı'na iletilen IWC'ye katılımımızın uygun bulunduğu dâir kanun tasarısının gerekçesinde; uluslararası kamuoyunda büyük tepkilerle karşılanan, sınıraşan ve küresel etkileri ile önemli bir sorun olan deniz memelilerinin azalması karşısında ACCOBAMS'a taraf olma konusunda da son aşamaya gelmiş olan ülkemizin sergileyeceği tutumun dünyanın ortak çevresel sorunlarına olan duyarlılığımızın ve uluslararası kamuoyunun hassasiyetini paylaştığımızın bir göstegesini olacağı belirtilmektedir. Gerekçede ayrıca, Sözleşmeye dâhil olunmasının ülkemiz açısından görünürlük, prestij, farklı uluslararası platformlardaki destek arayışlarında önemli bir avantaj sağlamasının yanı sıra, gelecek

kuşaklara olan etik sorumluluğunu yerine getirmek anlamına geleceği ifade edilmektedir (TBMM internet sitesi, t.y.b).

Gerekçeler ile de altı çizilen konular, bu tür uluslararası anlaşmaların çoğunda geçerlidir. Deniz memelilerinin korunmasına ilişkin imzaladığımız anlaşmalar sadece ülkemizin biyoçeşitliliği açısından yararlı olmayacak aynı zamanda ülkemizin çevre konularına olan duyarlılığını, bu alanda uluslararası düzeydeki çabalara katkıda bulunmasını, görünürlüğü ve prestijini arttıracaktır. Karadeniz ve Akdeniz gibi iki önemli havzada ülkemiz olmadan yapılması halinde eksik kalacak olan çalışmaların tam ve etkin şekilde yapılması yasal bir düzene dayanacak, ülkemiz ve uluslararası önemi çok yüksek olan bu iki önemli havzanın ve biyoçeşitliliğinin önemli bireyleri olan deniz memelilerinin korunması için önemli bir adım daha atılmış olacaktır.

Ülkemizde deniz memelilerine ilişkin en güncel konulardan biri de yunus parklarıdır. Ülkemizde dolfinaryumlar AB ülkelerinin çoğunun aksine, AB ile uyumlu olarak hazırlanmış 11/08/2007 tarih ve 26610 sayılı Resmi Gazete’de yayınlanmış Hayvanat Bahçelerinin Kuruluşu ile Çalışma Usul ve Esasları Hakkında Yönetmelik’e tabi değildir. Orman ve Su İşleri Bakanlığı konuya ilişkin bir düzenleme hazırlığındadır ancak şu anki durumda ülkemizdeki yunus parkları ile ilgili bir problem olduğunda çözüme varılması oldukça zor olmaktadır.

Bakanlığımız veteriner hekimleri tarafından söz konusu parklarda yapılan denetimler elzemdir ancak ihtiyaca cevap verememektedir. Bakanlığımız ile Orman ve Su İşleri Bakanlığı ortaklığında akademik kurumlardan bilimsel destek alınarak özellikle bu parkların bulunduğu bölgelerdeki Bakanlığımız veteriner hekimlerinin eğitimi ve denetimlerin sıklaştırılması önemli bir aşama kaydedilmesini sağlayacaktır.

Şubat 2010’da TÜDAV tarafından tutsak hayvanlar için en iyi koşulların sağlanması adına ilgili kurumlara yönelik düzenlenen 2. Dolfinaryum Toplantısı’nda, ülkemizde var olan dolfinaryumlar ve barındırdıkları hayvan türleri ve refah düzeyleri incelenmiş, dolfinaryumlarda bulunan deniz memelilerinin en iyi şartlarda barındırılabilmesi için temel koşulların ve standartların oluşturulması gerekliliği bir kez daha ortaya çıkmış ve bu konu üzerinde özellikle durulmuştur. Ayrıca yunuslarla tedavi ve

yunus rehabilitasyonu konuları tartışmaya açılmış, tedavi konusunda ziyaretçi arşivlerinin tutularak eksiksiz olarak ilgili kurumlara verilmesinin önemi vurgulanmıştır. Çevre ve Orman Bakanlığı, “Hayvan Hakları Koruma” sunumu ile hayvanları koruma kanunundan bahsetmiş, koruma ağının kurulmasının gerekliliğini ancak ülkemizde hayvan hakları konusunun yeterince gelişmediğini vurgulamıştır. Yunus rehabilitasyonu konusunda ise tam bir görüş birliğine varılamamasına rağmen konuya ilişkin özel bir çalışma yapılmasının gerektiği ortaya çıkmıştır. Ayrıca bu benzersiz hayvanların doğal habitatlarında yaşaması ve dolfinaryumlar için yakalanmamalarının da üzerinde durulmuştur (TÜDAV, 2010).

Bakanlığımız uhdesinde olan bir diğer konu ise CITES ve CITES belgelerinin düzenlenmesidir. Ülkemizde deniz memelilerinin avlanması yasak olduğundan CITES belgeleri sadece yurt dışından ülkemizdeki yunus parklarına ithal edilen veya bu parklardan yurt dışına ihraç edilen deniz memelileri için düzenlenmektedir. Ayrıca CITES tarafından öngörülen ve hayvanlara ilişkin yıllık olarak bildirim zorunlu raporlar da Bakanlığımızca hazırlanmaktadır. Yine yunus parkları ve CITES belgelerine ilişkin güvenilirliği arttırmak ve ölen yunusların yerine yasa dışı yollarla yeni yunusları koyulabilmesini engellemek adına Bakanlığımızca çok düşük bir bütçeyle ve Bakanlığımızın ilgili enstitülerinden birinin fiziki imkânları ile kolaylıkla gerçekleştirilecek genetik örnekleme ile bu parklarda bulunan deniz memelilerinin kimliklendirilmeleri sağlanarak ve kamuoyunun bu konudaki yoğun baskısına da bir cevap verilebilecektir.

Ülkemizdeki yunus parklarının tedricen de olsa sistemli bir şekilde kapatılmaları mümkündür ve bu üzerinde çalışılması gereken önemli bir konudur. Birçok Avrupa Ülkesi gibi Ülkemizin de bir sonraki politikasının bu parkların yasaklanması, bu hedef gerçekleştirilemiyorsa da yunus parklarının hayvanat bahçelerine ilişkin düzenlemelere tabi olması ve özellikle deniz memelilerinin barındırıldığı su tankları ve havuzlar için diğer birçok AB ülkesi gibi standartlar getirilmesi şeklinde ilerlemesi ülkemizin ünü açısından bakıldığında en doğrusudur.

Ülkemizde, 2011-2013 yıllarında dünyada da sayılı başarılı örneklerden biri olan “Tom ve Mişa’nın Maviye Dönüş Projesi” tüm dünyadaki esaret altındaki deniz memelileri için bir umut olmuştur. Fethiye’de olumsuz şartlarda barındırılarak göster amaçlı

kullanılan iki yunus, Dolphin Angels, BornFree, British Divers Marine Life Rescue, SAD gibi sivil toplum örgütlerinin ve birçok gönüllünün işbirliği ile denizde bir rehabilitasyon kafesine alınarak tekrar doğaya adapte edilmiş ve bir senelik bir rehabilitasyon sürecinin ardından doğaya döndürülmüştür. Dünya çapında takip edilen projenin tek dezavantajı bütçesi olmuştur.

Yüksek bütçe ile gerçekleşmiş olan “Tom ve Mişa’nın Maviye Dönüş Projesi” bu konuda önyargılara sebep olmaktadır. Ancak bütçenin, projenin ülkemizde gerçekleştirilen ilk örnek oluşu, birçok sıkıntıyla karşılaşılması, sadece iki yunus için kısa bir süre zarfında hazırlanmış olması nedeniyle arttığı akıldan çıkarılmamalıdır. Ülkemizde kurulacak bir Deniz Memelileri Enstitüsü ve bünyesindeki hem karaya vuran ve bakıma muhtaç deniz memelilerine hem de yunus parklarında olumsuz şartlarda bakılan ve rehabilite edilerek doğaya salınması amaçlanan deniz memelilerine hizmet edebilecektir.

Dünyada örneklerine rastlandığı şekilde bir “Deniz Memelileri Araştırma Enstitüsü”nün kurulması aynı zamanda bu alanda yetiştirilen kişilerin bilimsel araştırmalar yaparak sadece ülkemiz biyoçeşitliliğine değil tüm dünyanın denizel çevresine önemli katkılar yapması sağlanabilecek, merkez uzmanlarının yılın belli dönemlerinde ülkenin tüm kıyı şeridini kapsayacak şekilde hazırladığı eğitim programını uygulamasının sağlanması, bu şekilde hem halk sağlığının korunması hem de hayvanların hayatta kalma ihtimallerinin artırılması ülkemiz için en büyük kazanım olacaktır.

Bükreş Sözleşmesi ve ACCOBAMS’ın öngördüğü şekilde tüm kıyılarımızı kapsayacak şekilde oluşturulacak bir “deniz memelisi bilgi ve yardım ağı”nın oluşturulması için çalışmalara derhal başlanması, ülkemizin yararına olacaktır. Şu anda Batı Karadeniz ve Marmara Denizi’ni kapsayacak şekilde oluşturulmuş ve son derece iyi çalışan bir ağ örneği Türk Deniz Araştırmaları Vakfı tarafından yürütülmektedir. Bir Deniz Memelisi Enstitüsünün kurulmasının mümkün olmaması halinde TÜDAV’ın söz konusu ağı örnek alınarak, kıyılarımızda bu konuya ilişkin çalışmalar yapan kurum ve kuruluşların da benzer şekilde bölgesel ağlar oluşturması sağlanarak birbirleri ile koordinasyon halinde tüm kıyılarımızı kapsayacak şekilde genişletilmesi zor olmayacaktır.

Bu alanda ülkemizde yürütülen az sayıdaki araştırmanın arttırılması ve yetişmiş uzman ve araştırıcıların desteklenmesi ülkemiz açısından sürekli yıllık raporlar yapılması gereken uluslararası anlaşmalar ve AB düzenlemeleri düşünöldüğünde önem arz etmektedir.

Ölkemizde, üye ölkelerde Habitat Direktifi kapsamında oluşturulan özel deniz koruma bölgelerinin oluşturulmasına benzer bir projeye 2009 yılında başlanmıştır (Ulusal Deniz Koruma Alanları Sistemi, t.y.). Çevre konularında mevzuatı uyumlaştırma süreci devam etmektedir (Aytemiz, 2012). Özellikle Akdeniz foku ve koruma altındaki yunus popülasyonlarına ilişkin özel çevre koruma bölgelerinin üç tarafı denizlerle çevrili ölkemizin kritik noktalarında oluşturulması, tehditlerin belirlenerek elimine edilmesi ve daha önce bahsedilen sürekli takip halinde deniz memelileri ağlarının işler tutulması ölkemiz için bu alanda en öncelikli hedef olmalıdır.

6. SONUÇ VE ÖNERİLER

Deniz memelilerinin korunmasına ilişkin doğrudan ya da dolaylı rolü olan anlaşmalar, ülkemizin politika geliştirmesi gereken nispeten yeni bir alandır. Her uluslararası platform gibi bu anlaşmalar sonucu oy hakkı sahibi olan ülkemiz sadece bu alanda bir hak elde etmekle kalmamakta, uzak ülkelerden de destek görebileceği ve bu ülkeler ile iyi ilişkilerini güçlendirebileceği yeni bir alana sahip olmaktadır.

Deniz memelilerinin avlanması dünya çapında yapılmış anlaşmalara rağmen hala devam etmektedir. IWC moratoryumuna rağmen sözleşmeye taraf ülkelerden başta Japonya olmak üzere “bilimsel araştırmalara” dayandırılarak balinaları avlamaya devam eden ve moratoryumun kaldırılmasını talep eden ülkeler bulunmaktadır. Avrupa Birliği Üye Devletlerinden Anlaşmaya taraf ülkeler ise net bir duruş sergilemekte, bu tutumun karşısında durmaktadır.

Ülkemizin AB’ye adaylık statüsü ile girmiş olduğu süreç, ülkemizi yoğun bir reform dönemi ile karşı karşıya bırakmış, mevzuatın uyumlaştırılması yükümlülüğünü getirmiştir. Avrupa Birliği dünyadaki en katı çevresel düzenlemeleri içeren mevzuata sahip olup, Çevre ve İklim Değişikliği Faslı (27.fasıl) ülkemiz için açık durumdadır. Ek Protokol ve mevzuatın aktarımı gibi yükümlülükler dışında kapanış kriterleri, Nehir Havzası Koruma Eylem Planlarının oluşturulması, uygulanması, ilerleme sağlanması, idari kapasite ve koordinasyonun geliştirilmesi, doğa koruma ve atık yönetimini de içerecek şekilde katılım tarihinde uygulanabilir şekilde hazır olması şeklinde sıralanmaktadır (DB, Avrupa Birliği ile Çevre Alanında İlişkiler, t.y.). Çalışmaların hepsinin tamamlanmasının zaman alacağı ve büyük yatırımlar gerektireceği bilinmektedir. Ancak Avrupanın en zengin biyoçeşitliliğine sahip ülkemiz için bu yatırımların ve çalışmaların yapılması elzemdir.

Diğer bütün çevre koruma çabaları gibi deniz memelilerinin de korunmasına ilişkin çabaların başarıya ulaşması büyük oranda toplumsal bilinçlenmeden geçmektedir. Bu alanda ulusal ve uluslararası düzeyde kamu ve STK’ların ortak çalışmaları hem önemli katkılar sağlamakta hem de devletlerin yükünü azaltmaktadır.

Dünya çapında uluslararası birçok eylem planı, anlaşma, sözleşme ile korunan ve denizlerin geleceğini yakından ilgilendiren deniz memelileri de AB'nin çevre politikaları altında ele alınmaktadır.

AB'nin 2020 stratejisinin temel hedefi, 2020 yılına kadar biyoçeşitlilik ve ekosistem kaybını durdurmak ve mümkün olduğu ölçüde restore ederken AB tarafından küresel biyolojik çeşitlilik kaybının önlenmesine de katkı sağlamaktır. Bu alanda atılacak en önemli adımlar,

- Natura 2000 ağının özellikle denizel çevreler için tamamlanması,
- Balıkçılık ve balık stoklarının sürdürülebilirliğinin sağlanması,
- Ticari balıkçılığın diğer türler ve ekosistemler üzerindeki etkilerinin elimine edilmesi,
- 2020 itibarı ile AB deniz sularının statüsünün iyileştirilmesini kapsayan Deniz Stratejisi Çerçeve Direktifi'nin uygulanmasının desteklenmesi olarak sıralanmaktadır (European Commission, 2011).

Bahsedilen hedefler ve uygulamalar aslında Birliğin bu alanda 2020 yılına kadar izleyeceği politikaların anahtar kelimeleridir.

Biyoçeşitliliğinin en yoğun olduğu aynı zamanda en çok tehlike altında türe ev sahipliği yapan Birlik ülkeleri, ülkemizin de yer aldığı Akdeniz Havzasındaki ülkelerdir. İklim değişikliği gibi faktörler de göz önüne alındığında küresel boyutta en üst seviyede koruma politikasına sahip olduğu bilinen AB'nin CITES, ASCOBANS gibi bölgesel ve küresel anlaşmalara karşı sadık ve destekleyici tutumunu sürdürmesi ve biyoçeşitliliği korumak adına daha ileri adımlar atması da beklenmektedir.

Ayrıca çalışmada ele alınan veriler ışığında önümüzdeki dönemde AB ve Üye Devletlerin konuya ilişkin tutumu ve geliştireceği politikalar kapsamında;

- Deniz memelilerinin korunması alanında tek bir devlet gibi çalışmaya devam etmesi, deniz memelilerinin avlanması karşısındaki sert duruşunu sürdürmeye devam edeceği düşünülmekte,
- Deniz Stratejisi Çerçeve Direktifi'ne göre (2008/56/EC), Üye Devletlerin Temmuz 2014 itibarı ile 2020 için belirlenmiş, deniz memelilerinin de yer aldığı iyi çevresel statü hedeflerine ulaşmak için bir izleme programı kurması, uygulamaya geçirmesi ve kendi

sınırları dâhilindeki denizel bölgeleri Direktifin öngördüğü şekilde yönetmesi öngörülmekte,

- 92/43/EEC sayılı Habitat direktifi kapsamında, biyoçeşitliliği korumak amacıyla tehlike altındaki türlerin korunma statülerini izlemekle ve uygun statüde kalmalarını sağlamakla ve özel koruma alanları sağlamakla yükümlü oluşlarının Üye Devletleri, kendi izleme ve koruma programlarını kurması ve Natura 2000 alanlarının artırılması / genişletilmesi yönünde destekleyeceği tahmin edilmekte,
- Söz konusu doğa koruma alanlarının Pelagos Koruma Alanı örneğinin ardından deniz memelilerini daha çok kapsayacak şekilde artması beklenmekte,
- Setaselerin balıkçılık sırasında tesadüfi ağa yakalanma oranlarını değerlendirmek amacıyla hazırlanmış düzenlemelerin önümüzdeki yıllarda daha geniş çapta ele alınarak ihtiyacı karşılayacak şekilde revize edilmeleri öngörülmekte.
- Balıkçılık kaynaklarının sürdürülebilir kullanımı, balık stokları, türler, habitatlar ve ekosistemler üzerindeki kötü etkilerin ortadan kaldırılması, deniz turizmi gibi alternatif aktivitelere yönlendirme ve su altı gürültü kirliliği gibi konularında yeni düzenlemeler getirileceği düşünülmekte,
- Vahşi Hayvanların Hayvanat Bahçelerinde Barındırılmasına İlişkin Direktif kapsamında, AB Ülkelerinde oluşturulan Ulusal Hayvanat Bahçesi Mevzuatlarına tabi oldukları halde halen sadece ticari işletmeler mantığı ile hareket eden yunus parklarına ilişkin yeni ve katı düzenlemeler getirilmesi hatta uygunsuzlukları tesbit edilenlerin tedricen kapanması beklenmekte,
- Birliğin Hayvan Refahı Politikası'nın evcil hayvanlarda yakalanan başarının diğer tüm vahşi hayvanlar ile deniz memelileri için de sağlanacak şekilde geliştirileceği tahmin edilmekte,
- Birlik üyesi ülkelerin çoğunda hem küresel hem de bölgesel koruma çalışmalarına önemli katkılarda bulunan üniversitelerin ilgili bölümleri, özel deniz memelisi araştırma enstitüleri, konunun uzmanlarının çalıştığı merkezler ve araştırma yapan akademisyenlerin de dâhil olduğu sivil toplum kuruluşlarına Avrupa Birliği tarafından sağlanan desteklerin artarak devam edeceği öngörülmektedir.

Ülkemiz diğer birçok çevre sorununda olduğu gibi, deniz memelilerinin korunması alanında da yürürlüğe girme aşamasında olan yeni taraf olacağı anlaşmalarla birlikte çözüm için bulunduğu havzada önemli bir rol oynamaya adaydır. Konumuzun özelliği

ve ulusal çıkarlarımız göz önünde bulundurularak geliştirilecek politikalar hem ülkemizin menfaatine olacak hem de birçok uluslararası platformda görünürlüğü arttıracak bir prestij unsuru olacaktır.

ACCOBAMS ve IWC için hazırlanan gerekçelerde de açık ve net olarak belirtildiği gibi bu tür anlaşma ve sözleşmeler;

- Kamu yararını ilgilendiren bu önemli konularda taraf devletlerle çalışma imkânı sağlamakta,
- Ülkemizin deniz alanlarını korumaya yönelik uluslararası çabalara katkısını ve görünürlüğünü arttırmakta,
- Ege, Akdeniz ve Karadeniz'deki menfaatlerimizin muhafazası açısından olumlu olmakta,
- Kendi bölgemiz dışındaki deniz memelilerinin de korunmasına yönelik küresel çabalara katkı sağlamakta ve uluslararası kamuoyunun hassasiyetine olan duyarlılığımızı göstermekte,
- AB'nin etkin üye ülkelerinde Türkiye lehine bir etki yaratacağı düşünülmekte,
- IWC gibi komisyonlarda taraf ülkeler arasındaki hassas dengenin yönü açısından önem taşımakta,
- BM Güvenlik Konseyi adaylığımız gibi kritik süreçlerde küçük ada ülkeleri gibi farklı bölgelerden destek arayışlarımıza katkı sağlayacağı ve farklı platformlarda da ülkemize getirileri olacaktır (TBMM internet sitesi, t.y.a), (TBMM internet sitesi, t.y.b).

Avrupa Birliği'nin de farkında olduğu gibi, deniz memelileri okyanus ve denizlerin en önemli ve tehdit altındaki türlerindedir. Okyanus ve denizlerin sürdürülebilirliği için önem arzeden bu canlıların korunması dünya mirasına yapılacak ortak katkıdır.

Korunmaları, tehditlerin bertaraf edilmesi veya en aza indirgenmesi, Bükreş Sözleşmesi ve ACCOBAMS gibi anlaşmalarla öngörülen karaya vurma ve bilgi ağlarının oluşturularak ulusal ve uluslararası düzeyde etkin kullanımının ve haklarında halen yeterli bilgi edinilememiş bu canlılar üzerine gerçekleştirilen bilimsel çalışmaların yine ulusal ve uluslararası düzeyde desteklenmesi gerekmektedir.

Bu çalışma kapsamında ele alınan ulualararası anlaşmalar ile Avrupa Birliği'nin konuya ilişkin uygulamaları ve politikaları göz önüne alındığında, Ülkemizin bu alanda atacağı ilk ve en önemli adımlar;

- Ülkemizin de bulunduğu bölgedeki setaselerin korunmasını amaçlayan ve aynı zamanda bölgenin en önemli biyoçeşitlilik koruma anlaşmalarından biri olan ACCOBAMS'ın imzalanması ile dâhil olunması halinde dünyanın ortak çevresel sorunlarına olan duyarlılığımızın ve uluslararası kamuoyunun hassasiyetini paylaştığımızın bir göstegesini olacak olan IWC'ye katılımımızın gerçekleşmesi,
- Böylece, Karadeniz ve Akdeniz gibi iki önemli havzada ülkemiz olmadan yapılması halinde eksik kalacak olan çalışmaların tam ve etkin şekilde yapılması için yasal bir düzen oluşması,
- Bükreş Sözleşmesi ve ACCOBAMS'ın öngördüğü şekilde tüm kıyılarımızı kapsayacak şekilde bir "Deniz Memelisi Bilgi, Koruma ve Yardım Ağı"nın oluşturulması için çalışmalara ivedilikle başlanması, kıyılarımızda bu konuya ilişkin çalışmalar yapan kurum ve kuruluşların hâlihazırda var olan bölgesel ağları örnek gösterilerek tüm kıyı bölgelerimizde oluşturulacak bölgesel ağların 7/24 hizmet verecek ortak bir "Karaya Vuran Deniz Canlısı Acil İhbar Hattı" sayesinde birbirleri ile koordinasyon halinde çalışarak tüm acil durumlara müdahale etmelerinin sağlanması,
- Söz konusu Ağı oluşturulmasının ardından yıllık raporlar tutularak sonraki çalışmalara yön verilmesi, yeni politikalar belirlenmesi, toplu karaya vurmalar ve salgın hastalıklar gibi halk sağlığını da tehdit edecek durumlar için acil eylem planları oluşturulması,
- Ülkemiz açısından sürekli yıllık raporlar yapılması gereken uluslararası anlaşmalar ve AB düzenlemeleri düşünüldüğünde, bu alanda ülkemizde yürütülen az sayıdaki araştırmanın artırılması ve yetişmiş uzman ve araştırmacıların desteklenmesi,
- Ülkemizde, üye ülkelerde Habitat Direktifi kapsamında oluşturulan özel deniz koruma bölgelerinin oluşturulmasına benzer şekilde 2009 yılında başlanan Ulusal Deniz Koruma Alanları Sistemi'ne ağırlık verilerek özellikle Akdeniz foku ve koruma altındaki yunus popülasyonlarına ilişkin özel çevre koruma bölgelerinin üç tarafı denizlerle çevrili ülkemizin kritik noktalarında oluşturulması, tehditlerin belirlenerek elimine edilmesi,
- Bakanlığımız uhdesinde olan CITES ve CITES belgelerinin düzenlenmesi hususunda, yunus parkları ve CITES belgelerine ilişkin güvenilirliği arttırmak ve ölen yunusların yerine yasa dışı yollarla yeni yunusları koyulabilmesini engellemek adına Bakanlığımızca çok düşük bir bütçeyle ve Bakanlığımızın ilgili enstitülerinden birinin

fiziki imkânları ile kolaylıkla gerçekleştirilecek genetik örnekleme ile bu parklarda bulunan deniz memelilerinin kimliklendirilmelerinin sağlanması ve düzenli olarak denetlenerek sağlık kontrolünden geçirilmeleri,

- Bakanlığımız ile Orman ve Su İşleri Bakanlığı ortaklığında, ilgili akademik kurumlar ve STK'lerden da bilimsel destek alınarak yunus parklarının bulunduğu bölgeler başta olmak üzere, her iki Bakanlığın ülkemiz sahil şeridindeki İl/İlçe/Bölge Müdürlüklerinde görev alan Veteriner Hekimlerin, deniz memelilerine yönelik eğitimlerden geçirilmesi, bu eğitimi alan tüm Veteriner Hekimlerin oluşturulacak olan “Deniz Memelisi Koruma ve Yardım Ağı”na entegre edilmesi,
- Ülkemizdeki yunus parklarının tedricen de olsa sistemli bir şekilde kapatılmaları konusu üzerinde çalışılması, birçok Avrupa Ülkesi gibi Ülkemizin de bir sonraki politikasının bu parkların yasaklanması olarak belirlenmesi, bu hedef gerçekleştirilemiyorsa da yunus parklarının hayvanat bahçelerine ilişkin düzenlemelere tabi olması ve özellikle deniz memelilerinin barındırıldığı su tankları ve havuzlar için diğer birçok AB ülkesi gibi standartlar getirilerek bunların denetlenmesinden sorumlu birimin net olarak belirlenmesi,
- Yunus parklarının tedavi ve toplumsal bilinçlendirmeye yönelik tüm faaliyetleri ile su analizleri, hayvanların aylık sağlık kontrol sonuçları gibi bilgilerin belirlenecek yetkili birim tarafından aylık olarak izlenmesi,
- Dünyada örneklerine rastlandığı şekilde Ülkemizde de bir Deniz Memelileri Araştırma Enstitüsü'nün kurulması için adımların atılması, bu enstitünün bünyesinde hem karaya vuran ve bakıma muhtaç deniz memelilerine hem de yunus parklarında olumsuz şartlarda bakılan ve rehabilite edilerek doğaya salınması amaçlanan deniz memelilerine hizmet vermesinin yanı sıra bu alanda yetiştirilen kişilerin bilimsel araştırmalar yaparak sadece ülkemizin ve tüm dünyanın denizel çevresine önemli katkılar yapmasının sağlanması, uzman personelinin ise yılın belli dönemlerinde ülkenin tüm kıyı şeridini kapsayacak şekilde hazırladığı eğitim programını uygulaması, bu şekilde hem halk sağlığının korunması hem de hayvanların hayatta kalma ihtimallerinin artırılması olacaktır.

Bu adımların atılması ve deniz memelilerinin korunması alanında kaydedilecek her aşama hem Ülkemiz hem de dünya biyoçeşitliliği açısından önemli kazanımlar sağlayacaktır.

7. KAYNAKÇA

- Abidjan Convention. (Tarih yok). (Çevrimiçi) <http://abidjanconvention.org/>, 30 Aralık 2014
- ACCOBAMS (1996). (Çevrimiçi) http://accobams.org/images/stories/Accord/anglais_text%20of%20the%20agreement%20english.pdf, 30 Ocak 2015
- ACCOBAMS. (2011). List of Contracting Parties and Signatories. (Çevrimiçi) <http://accobams.org/images/stories/PDF/accobams-parties-and-signatories.pdf>, 30 Ocak 2015
- Agreement on the Conservation of Cetaceans of the Black Sea Mediterranean Sea and Contiguous Atlantic Area [ACCOBAMS] internet sitesi. (Tarih yok). "Introduction." (Çevrimiçi) http://accobams.org/index.php?option=com_content&view=article&id=45:introduction&catid=68:presentation&Itemid=1, 30 Ocak 2015
- Agreement Between the Government of the United States of America and the Government of the Russian Federation on Cooperation in the Field of Protection of the Environment and Natural Resources. (1972). (Çevrimiçi) <http://www2.epa.gov/sites/production/files/2014-05/documents/russia-mou-1994.pdf>, 15 Ocak 2015
- Agreement for the Implementation of the Provisions of the United Nations Convention on the Law of the Sea of 10.12.1982 Relating to the Conservation and Management of Straddling Fish Stocks and Highly Migratory Fish Stocks. United Nations. (1995). (Çevrimiçi) http://www.un.org/depts/los/convention_agreements/texts/fish_stocks_agreement/CONF164_37.htm, 25 Ocak 2015.
- Agreement on the Conservation of Small Cetaceans of the Baltic and the North Seas. (1992). (Çevrimiçi) http://www.ascobans.org/sites/default/files/basic_page_documents/Ch_XXVII_09_CertifiedTrueCopiesAgreement.pdf, 15 Ocak 2015
- Agreement on Cooperation in Research, Conservation and Management of Marine Mammals in the North Atlantic. (1992). (Çevrimiçi) <http://www.nammco.no/webcronize/images/Nammco/659.pdf>, 30 Aralık 2014
- ASCOBANS internet sitesi. (Tarih yok). "ASCOBANS". (Çevrimiçi) tarihinde <http://www.ascobans.org/en/legalinstrument/ascobans>, 30 Ocak 2015
- ASCOBANS internet sitesi. (Tarih yok). "Parties and Range States". (Çevrimiçi) <http://www.ascobans.org/en/parties-range-states>, 30 Ocak 2015
- Aytemiz, I. (2012). "Avrupa Birliği ve Türkiye'de Setaselere Yönelik Uygulamalar" . **ATAUM Ödev Arşivi**, Ankara
- Aytemiz, I. (2015). "Türkiye ve AB'de Hayvanat Bahçelerine İlişkin Uygulamalar". **ATAUM Ödev Arşivi**, Ankara
- Aytemiz, I., Danyer, E., Yıldırım, F., Gurel, A. (2014). "A preliminary pathological and parasitological study on cetaceans in Turkey : Five cases from the western Black Sea coast". **28th Conference of the European Cetacean Society Abstract Book**, s.97.
- Ballance, L. T. (2014). "The Role of Marine Mammals in Marine Ecosystems". s.4,46 (Çevrimiçi) <http://cetus.ucsd.edu/sio133/PDF/Lecture4-18-14.pdf> 08 Şubat 2015
- Barlow, J. (2002). "Management". **Encyclopedia of Marine Mammals**. Ed.by. W. F. Perrin, B. Würsig, & J. Thewissen içinde, s.706-709. ABD, Academic Press.

- Birkun, A. J. (2008). "The state of cetacean populations". **State of the Environment of the Black Sea (2001-2006/7)** Ed. by. T. Oğuz içinde, 10.Bölüm, s. 365-395. İstanbul, Türkiye; Publication of the Commission on the Protection of the Black Sea Against Pollution (BSC).
- Bowen, W. (1997). "Role of marine mammals in aquatic ecosystems". **Mar Ecol Prog Ser**, cilt:158, 267-274.
- Bradley, D. L., Stern, R. (2008, Temmuz). "Underwater Sound and the Marine Mammal Acoustic Environment". Prepared for the U. S. Marine Mammal Commission.s.53-56.
- BSC. (2009, 04 17). "Strategic Action Plan for the Environmental Protection and Rehabilitation of the Black Sea". (Çevrimiçi) http://www.blacksea-commission.org/_bssap2009.asp 03 Şubat 2015
- CBD. (2012). "CBD and the Jakarta Mandate". (Çevrimiçi) <http://www.cbd.int/idb/2012/?title> 27 Ocak 2015
- CBD internet sitesi. (Tarih yok). "List of Parties". (Çevrimiçi) <http://www.cbd.int/information/parties.shtml> 27 Ocak 2015
- CEP. (Tarih yok). "About the Cartagena Convention". (Çevrimiçi) <http://www.cep.unep.org/cartagena-convention> , 30 Ocak 2015
- CEP. (Tarih yok). "UNEP CEP - Protecting our Caribbean Sea & Securing our Future". (Çevrimiçi) <http://www.cep.unep.org/about-us> 30 Ocak 2015
- CITES internet sitesi. (2015). "List of Contracting Parties". (Çevrimiçi) <http://www.cites.org/eng/disc/parties/chronolo.php> 02 Şubat 2015
- CITES Türkiye. (2013). "Türe Göre Başvurular".(Çevrimiçi) <http://cites.ormansu.gov.tr/cites/AnaSayfa/tureGoreBasvurular/basvurular.aspx?sflang=tr>, 12 Ocak 2015
- CITES internet sitesi (Tarih yok). "The CITES Appendices". (Çevrimiçi) <http://www.cites.org/eng/app/index.php>, 12 Ocak 2015
- CMS. (2011). "Appendices I and II of the Convention on the Conservation of Migratory Species of Wild Animals (CMS)". (Çevrimiçi) http://www.cms.int/sites/default/files/instrument/appendices_e.pdf, 30 Ocak 2015.
- CMS. (2014). "Monk Seal in The Atlantic". (Çevrimiçi) <http://www.cms.int/en/legalinstrument/monk-seal-atlantic>, 28 Ocak 2015
- CMS. (Tarih Yok). "Pacific Island Cetaceans". (Çevrimiçi) <http://www.cms.int/en/legalinstrument/pacific-islands-cetaceans>, 28 Ocak 2015
- CMS. (Tarih yok). "Wadden Sea Seals". (Çevrimiçi) <http://www.cms.int/en/legalinstrument/wadden-sea-seals>, 30 Ocak 2015
- CMS. (Tarih yok). "Western African Aquatic Mammals". (Çevrimiçi) <http://www.cms.int/en/legalinstrument/western-african-aquatic-mammals> 28 Ocak 2015
- COBSEA. (Tarih yok). "About Cobsea". (Çevrimiçi) <http://www.cobsea.org/aboutcobsea/background.html>, 28 Ocak 2015
- CommonWadden Sea Secretariat. (Tarih yok). "Seal Management". (Çevrimiçi) <http://www.waddensea-secretariat.org/management/seal-management> 30 Ocak 2015.
- Convention for the Conservation of Antarctic Seals. (1972). (Çevrimiçi) http://www.ats.aq/documents/recatt/Att076_e.pdf, 30 Ocak 2015
- Convention for the Establishment of an Inter-American Tropical Tuna Commission. (1949). (Çevrimiçi) http://www.iattc.org/pdf/files/iattc_convention_1949.pdf, 30 Ocak 2015.

- Convention for the Protection of the Marine Environment and the Coastal Region of the Mediterranean.(1995).(Çevrimiçi)http://195.97.36.231/dbases/webdocs/BCP/bc95_Eng_p.pdf , 15 Ocak 2015
- Convention on Biodiversity. (1992). (Çevrimiçi) <http://www.cbd.int/doc/legal/cbd-en.pdf> 27 Ocak 2015.
- Convention on International Trade in Endangered Species of Wild Fauna and Flora. (1973). (Çevrimiçi) <http://www.cites.org/sites/default/files/eng/disc/E-Text.pdf>, 01 Şubat 2015
- Convention on the Conservation of Antarctic Marine Living Resources. (1980, Mayıs 20). (Çevrimiçi) http://www.ats.aq/documents/ats/ccamlr_e.pdf, 27 Ocak 2015
- Convention on the Conservation of European Wildlife and Natural Habitats [Bern Convention]. (1979). (Çevrimiçi) <http://conventions.coe.int/treaty/en/Treaties/Html/104.htm>, 25 Ocak 2015
- Convention on the Conservation of Migratory Species of Wild Animals internet sitesi [CMS]. (Tarih yok). CMS. (Çevrimiçi) <http://www.cms.int/en/legalinstrument/cms> 30 Ocak 2015
- Convention on the Protection of the Black Sea Against Pollution. (1992). (Çevrimiçi) http://www.blacksea-commission.org/_convention.asp 03 Şubat 2015
- Costello, C., Gaines, S., Gerber, L. (2012, Ocak 12). "A market approach to saving the whales". **Nature**, V.481, 139-140.
- Council Directive 1999/22/EC of 29 March 1999 Relating to the Keeping of Wild Animals in Zoos. (1999, Nisan 9). **Official Journal of the European Communities**, s. 24-26.
- Danyer, E., Aytemiz, I., Gücü, A., Tonay, A. (2014). "Preliminary study on a stranding case of Mediterranean monk seal *Monachus monachus* (Hermann, 1779) on the Eastern Mediterranean coast of Turkey". **Journal of the Black Sea / Mediterranean Environment**, 20(2), 152-157.
- Danyer, E., Aytemiz, I., Özbek, E., Tonay, A. (2013). "Preliminary study on a stranding case of Mediterranean monk seal *Monachus monachus* (Hermann, 1779) on Antalya coast, Turkey, August 2013". **Journal of Black Sea / Mediterranean Environment**, 19(3), 359-364.
- DB. (Tarih yok). "Birleşmiş Milletler Çevre Programı (UNEP)". (Çevrimiçi) <http://www.mfa.gov.tr/birlesmis-milletler-cevre-programi.tr.mfa>, 27 Ocak 2015
- DB. (Tarih yok). No: 318, 29 Kasım 2013, IMO Konsey Üyeliği ve Genel Kurul Başkanlığı Seçimleri Hk. (Çevrimiçi) http://www.mfa.gov.tr/no_-318_-29-kasim-2013_-imo-konsey-uyeligi-ve-genel-kurul-baskanligi-secimleri-hk.tr.mfa 13 Ocak 2015
- DB. (Tarih yok). "Uluslararası Kuruluşlarla Kültürel İlişkilerimiz". (Çevrimiçi) <http://www.mfa.gov.tr/uluslararasi-kuruluslarla-kulturel-iliskilerimiz.tr.mfa> 25 Ocak 2015
- DB. (Tarih yok). "Akdeniz'in Kirliliğe Karşı Korunması Sözleşmesi (Barselona Sözleşmesi)". (Çevrimiçi) http://www.mfa.gov.tr/akdeniz_in-kirlilige-karsi-korunmasi-sozlesmesi-_barselona-sozlesmesi_.tr.mfa, 25 Ocak 2015
- DB. (Tarih yok). "Avrupa Birliği ile Çevre Alanında İlişkiler". (Çevrimiçi) <http://www.mfa.gov.tr/avrupa-birligi-ile-cevre-alaninda-iliskiler.tr.mfa> 13 Ocak 2015
- DB. (Tarih yok). "Karadeniz'in Kirliliğe Karşı Korunması Sözleşmesi (Bükreş Sözleşmesi)". (Çevrimiçi) http://www.mfa.gov.tr/karadeniz_in-kirlilige-karsi-korunmasi-sozlesmesi-_bukres-sozlesmesi_.tr.mfa 03 Şubat 2015

- Dede, A., Tonay, A. M. (t.y.). "Türkiye'nin Deniz Memelileri". (Çevrimiçi)http://www.tudav.org/index.php?option=com_content&view=article&id=84%3Atuerkiyenin-deniz-memelileri&catid=36%3Abalina-ve-yunus-aratrmalar&Itemid=50&lang=tr 30 Ocak 2015
- Dışişleri Bakanlığı [DB] internet sitesi. (Tarih yok). "Nesli Tehlike Altındaki Türlerin Ticaretine İlişkin Sözleşme (CITES)". (Çevrimiçi) http://www.mfa.gov.tr/nesli-tehlike-altindaki-turlerin-ticaretine-iliskin-sozlesme-_cites_.tr.mfa, 12 Ocak 2015
- Division for Ocean Affairs and the Law of the Sea. (2013). "The U.N. Agreement for the Implementation of the Provisions of the U. N. Convention on the Law of the Sea of 10 December 1982 relating to the Conservation and Management of Straddling Fish Stocks and Highly Migratory Fish Stocks (in force as from 11 December 2001)Overview". (Çevrimiçi)http://www.un.org/depts/los/convention_agreements/convention_overview_fish_stocks.htm, 17 Ocak 2015.
- Domning, D. P. (1999). "Endangered Species The Common Denominator." **Conservation and Management of Marine Mammals**. Ed. by. J. R. Twiss, & R. R. Reeves içinde, (s. 332-341). Washington: Smithsonian Institution Press.
- Duffield, D. A. (2002). "Extinctions, Specific". **Encyclopedia of Marine Mammals**. Ed. by W. F. Perrin, B. Würsig, & J. G. Thewissen içinde, (s. 408-410). Amerika Birleşik Devletleri: Academic Press.
- Dugong, CMS. (Tarih yok). "Signatories and Range States". (Çevrimiçi) <http://www.cms.int/dugong/en/signatories-range-states> 28 Ocak 2015
- EC. (2004, 04 26). "Council Regulation (EC) No 812/2004". (Çevrimiçi) <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=CONSLEG:2004R0812:20070719:EN:PDF>, 17 Ocak 2015
- EUROPA. (2006). "Bern Convention". (Çevrimiçi) http://europa.eu/legislation_summaries/environment/nature_and_biodiversity/l2805_0_en.htm 03 Şubat 2015
- European Commision. (2015). "Legislation: the Marine Directive". (Çevrimiçi) http://ec.europa.eu/environment/marine/eu-coast-and-marine-policy/marine-strategy-framework-directive/index_en.htm 08 Şubat 2015
- European Commission. (2008, 02 08). "European Commission expresses concern over Japanese scientific whaling and calls on EU Member States to agree on a unified position against all whale hunting". (Çevrimiçi) European Commission Press Releases: http://europa.eu/rapid/press-release_IP-08-200_en.htm?locale=en 08 Ocak 2015
- European Commission. (2011). "The EU Biodiversity Strategy to 2020". 6-22. ISBN 978-92-79-20762-4 doi: 10.2779/39229
- European Commission. (2012). "Guidance on Aquaculture and Natura 2000" . European Commission.
- European Commission. (Tarih yok). "What is Natura 2000". (Çevrimiçi) http://ec.europa.eu/environment/nature/natura2000/index_en.htm, 10 Ocak 2015
- European Union Commision For Environment. (2011). "Seas for Life Protected – Sustainable – Shared European Seas By 2020". Belçika: European Union.
- Federal Agency for Natural Conservation [BFN]. (2012). "Convention on the Conservation of European Wildlife and Natural Habitats (Bern Convention)" (1979). (Çevrimiçi) http://www.bfn.de/0310_berner+M52087573ab0.html 03 Şubat 2015
- Fernandez, A., Arbelo, M., Martin V., "Whales: No mass strandings since sonar ban". *Nature* , 497 (7449):317 (2013) PMID:23676745

- Fischler. (2001, 05 22). "Written Question P-3438/00". (Çevrimiçi) Of.Journ.EC. 15 Ocak 2015
- GEF, T. (Tarih yok). "What is the GEF". (Çevrimiçi) <http://www.thegef.org/gef/whatisgef>, 20 Ocak 2015.
- General Fisheries Commission for the Mediterranean. (t.y.). (Çevrimiçi) <http://www.gfcm.org/gfcm/about/en>, 03 Şubat 2015
- GFCM. (2012). "Recommendation GFCM/36/2012/2 on mitigation of incidental catches of cetaceans in the GFCM Area". (Çevrimiçi) https://gfcmsitestorage.blob.core.windows.net/documents/Decisions/GFCM-Decision--REC.CM-GFCM_36_2012_2-en.pdf, 23 Ocak 2015
- GFCM. (24-27 Ocak 2006). "Draft France, Italy and Monaco Proposal on GFCM Recommendation Related to the Pelagos Sanctuary for the Conservation of Marine Mammals". (Çevrimiçi) 3. Oturum: ftp://ftp.fao.org/fi/DOCUMENT/gfcm/gfcm_30/inf18e.pdf, 10 Ocak 2015
- Güçlüsoy, H. (2004). "Status of the Mediterranean Monk Seal, *Monachus monachus* (Hermann, 1779) in the Coastal Waters of Turkey". **E.U. Journal of Fisheries & Aquatic Sciences**, 21(3-4), 201-210.
- Hoyt, E. (2011). "Marine Protected Areas for Whales, Dolphins and Porpoises". **Marine Protected Areas for Whales, Dolphins and Porpoises: A World Handbook for Cetacean Habitat Conservation and Planning** içinde, s. 63-72. London and Washington,DC., Earthscan.
- IATTC. (2001). "Organization, Functions and Achievements of the Inter-American Tropical Tuna Commission". (Çevrimiçi) <http://www.iattc.org/PDFFiles2/SpecialReports/IATTC-Special-Report13-ENG.pdf> 28 Ocak 2015.
- IATTC. (Tarih yok). "Inter-American Tropical Tuna Commission". (Çevrimiçi) tarihinde <http://www.iattc.org/HomeENG.htm>, 28 Ocak 2015.
- ICCAT. (Tarih yok). ICCAT. (Çevrimiçi) <https://www.iccat.int/en/>, 15 Ocak 2015
- ICCAT Secretariat. (Tarih yok). "ICCAT Information on By-Catch of Tuna Fisheries". (Çevrimiçi) <https://www.iccat.int/en/ByCatch.htm>, 15 Ocak 2015
- ICES. (Tarih yok). "What is ICES?". (Çevrimiçi) [www.ices.dk: http://www.ices.dk/aboutus/aboutus.asp](http://www.ices.dk/aboutus/aboutus.asp), 28 Ocak 2015.
- IMO internet sitesi. (Tarih yok). "International Convention for the Prevention of Pollution from Ships (MARPOL)". (Çevrimiçi) [http://www.imo.org/About/Conventions/ListOfConventions/Pages/International-Convention-for-the-Prevention-of-Pollution-from-Ships-\(MARPOL\).aspx](http://www.imo.org/About/Conventions/ListOfConventions/Pages/International-Convention-for-the-Prevention-of-Pollution-from-Ships-(MARPOL).aspx) 29 Ocak 2015
- International Maritime Organization [IMO]. (Tarih yok). "Introduction to IMO". (Çevrimiçi) <http://www.imo.org/About/Pages/Default.aspx>, 28 Ocak 2015
- IUCN. (2008). "Status of the World's Marine Species". IUCN, Species Survival Commission.(Çevrimiçi) http://cmsdata.iucn.org/downloads/status_of_the_world_s_marine_species_factsheet_en.pdf, 27 Ocak 2015.
- IUCN. (2013, Mayıs 2). "EU countries must do more to protect biodiversity". (Çevrimiçi) IUCN News: http://www.iucn.org/news_homepage/news_by_date/?12904/EU-countries-must-do-more-to-protect-biodiversity 27 Ocak 2015
- IUCN. (Tarih yok). "About IUCN". (Çevrimiçi) <http://www.iucn.org/about/>, 28 Ocak 2015.
- The IUCN Red List of Threatened Species. (Çevrimiçi) <http://www.iucnredlist.org/>, 02 Şubat 2015

- IUCN/SSC-PBSG. (30.06.2009). "Agreement between the Government of the United States of America and the Government of the Russian Federation on the conservation and management of the Alaska-Chukotka polar bear population". (Çevrimiçi) <http://pbsg.npolar.no/en/agreements/US-Russia.html>, 02 Şubat 2015
- IUCN/SSC-PBSG. (08.02.2009). "Inuvialuit - Inupiat Polar Bear Management Agreement in the Southern Beaufort Sea". (Çevrimiçi) <http://pbsg.npolar.no/en/agreements/USA-Canada.html> 02 Şubat 2015
- IUCN/SSC-PBSG. (2012). "Agreements and conventions". (Çevrimiçi) <http://pbsg.npolar.no/en/agreements/>, 02 Şubat 2015
- International Whaling Commission [IWC] internet sitesi. (Tarih yok). "International Whaling Commision". (Çevrimiçi) <http://www.iwcoffice.org>; <http://www.iwcoffice.org/home>, 10 Temmuz 2012
- Jakarta Mandate on Marine and Coastal Biological Diversity. (1995, November). (Çevrimiçi) <http://www.cfr.org/world/jakarta-mandate-marine-coastal-biological-diversity/p20653> 29 Ocak 2015
- Jefferson, T. A., Leatherwood, S., Webber, M. (1993). "1.Introduction and General Remarks". **Marine Mammals of the World**. içinde s.1-3. FAO and UNEP.
- Krämer, P. D., Luk, S., & Ryrie, R. (Tarih yok). "The IWC Proposed Consensus Decision and EU law duties regarding whales". (Çevrimiçi) ClientEarth: <http://www.clientearth.org/reports/marine-protection-clientearth-briefing-whaling-and-eu-law.pdf>, 25 Ocak2015
- La Jolla Agreement for the Reduction of Dolphin Mortality in the Eastern Pacific Ocean. (2006). (Çevrimiçi) <http://www.ecosafetuna.org/pdfs/la-jolla-agreement.pdf>, 03 Ocak 2015
- Memorandum of Understanding for the Conservation of Cetaceans and Their Habitats in the Pacific Islands Region. (2006). (Çevrimiçi) http://www.cms.int/pacific-cetaceans/sites/default/files/basic_page_documents/CMS_Pacific_Cetaceans_MoU_text_E.pdf, 30 Ocak 2015
- Miller, D. L., Ewing, R., Bossart, G. (2001). "Emerging and Resurging Diseases". **CRC Handbook of Marine Mammal Medicine** Ed. by. L. A. Dierauf, & F. Gulland içinde, (2nd edition, s. 15-30). Florida, Boca Raton; CRC Press.
- NAMMCO. (Tarih yok). "Scientific publications from NAMMCO members". (Çevrimiçi) <http://www.nammco.no/Nammco/Mainpage/Publications/ScientificPublicationsFromNammcoMembers/> , 28 Ocak 2015
- NOWPAP. (Tarih yok). "Introduction". (Çevrimiçi) <http://www.nowpap.org/>, 23 Ocak 2015
- Nunavut Wildlife Management Board [NWMB]. (Tarih yok). "Canada-Greenland Joint Commission on Beluga and Narwhal". (Çevrimiçi) <http://www.nwmb.com/en/home/2-uncategorised/83-canada-greenland-joint-commission-on-beluga-and-narwhal>, 20 Ocak 2015.
- Oberthur, S. (1998). "The International Convention for the Regulation of Whaling: From Over-Exploitation to Total Preservation". **Yearbook of International Cooperation on Environment and Development 1998/99**. Ed. by H. O. Bergesen, G. Parmann, & O. B. Thomnessen içinde, (s. 29-35).
- Official Journal of the EU**. (2013, 12 20). "Regulation (EU) No 1293/2013 of the European Parliament and of the Council of 11 December 2013 on the establishment of a Programme for the Environment and Climate Action (LIFE) and repealing Regulation (EC) No 614/2007". (Çevrimiçi) <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:32013R1293&from=EN>, 12 Ocak 2015

- Official Journal of the European Communities.** (1992, 07 22). "Council Directive 92 /43 /EEC of 21 May 1992 on the conservation of natural habitats and of wild fauna and flora". (Çevrimiçi) <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:31992L0043&from=EN>, 28 Ocak 2015
- On the Protection and Conservation of the Ecosystems and Biological Diversity of the Maritime Area (Ek 5). (2007). (Çevrimiçi) http://www.ospar.org/html_documents/ospar/html/ospar_convention_e_updated_text_2007_annex_v.pdf, 30 Aralık 2014
- OrmanveSulşleriBakanlığı. (Tarih yok). "IUCN (Dünya Koruma Birliği) ve Kongreye Hazırlık Süreci Bilgi Notu". (Çevrimiçi) <http://did.ormansu.gov.tr/did/Files/IUCN%20Uluslararası%20C4B%20Do%20C4%9Fay%20C4%B1%20Koruma%20Birli%20C4%9Fi.docx>, 30 Ocak 2015
- OSPAR internet sitesi. (Tarih yok). "About OSPAR". (Çevrimiçi) http://www.ospar.org/content/content.asp?menu=00010100000000_000000_000000, 26 Ocak 2015
- OSPAR Convention. (1992).(Çevrimiçi)http://www.ospar.org/html_documents/ospar/html/ospar_convention_e_updated_text_2007.pdf, 26 Ocak 2015
- Overview of the UNEP's Marine Mammal Action Plan. (tarih yok). (Çevrimiçi) www.unep.org/regionalseas/marinemammals/downloads/m_m_action_plan.doc, 10 Ocak 2015.
- Öztürk, B. (1996). "Karadenizde YAşayan Yunus Populasyonlarını Tehdit Eden Etkenler". **Balinalar ve Yunuslar: Setolojiye Giriş**. İstanbul: Anahtar Kitapları Yayınevi. s.108-115
- Özüdoğru, E., Duygu, A. (2009). "Türkiye'nin Avrupa Birliği ile Katılım Müzakereleri Sürecinde Natura 2000 Korunan Alanlar Ekolojik Ağı'nın Değerlendirilmesi". **Ankara Üniversitesi Çevre Bilimleri Dergisi**, 1(1), 16-24.
- Pekmezci, G. Z., Yardımcı, B., Gürler, A., Bölükbaş, C., Açıcı, M., & Umur, Ş. (2013). "Survey on the Presence of Nematodes and Associated with Pathology in Marine Mammals from Turkish Waters". **Kafkas Univ Vet Fak Derg**, 19(6), 1035-1038.
- PERSGA. (2015). "Regional Monitoring Programme for Habitats and Biodiversity". (Çevrimiçi) tarihinde <http://www.persga.org/inner.php?id=89>, 03 Şubat 2015
- Ponnampalam, L. S. (2014, Mar-Apr). "Survival, Medics and Marine Mammals – An Unlikely but Important Connection for Humanity's Survival". **Malays J Med Sci**, 21(2), 1-3.
- Protocol on Environmental Protection to the Antarctic Treaty . (1991,October 04). (Çevrimiçi) http://www.ats.aq/documents/recatt/Att006_e.pdf, 02 Şubat 2015
- RAMSAR. (Tarih yok). "Turkey". (Çevrimiçi) <http://www.ramsar.org/wetland/turkey> 30 Ocak 2015
- Read, A. J. (2005). "Bycatch and depredation". **Marine mammal research: conservation beyond chrisis**. Ed. by. J. E. ReynoldsIII, W. F. Perrin, R. R. Reeves, S. Montgomery, & T. J. Ragen içinde, s.8-11. Maryland, ABD; The Johns Hopkins University Press.
- Reeves, R. R. (2002). "Conservation Efforts". **Encyclopedia of Marine Mammals** Ed.by. W. F. Perrin, B. Würsig, J. G. Thewissen içinde, (s. 276-296). Amerika Birleşik Devletleri; Academic Press.
- Resmi Gazete. (1984, Şubat 20). Sayı:18318 Milletlerarası Sözleşme Karar Sayısı: 84/7601. Ankara
- Resmi Gazete. (1995, Eylül 18). Sayı:22408. Milletlerarası Andlaşma Karar Sayısı : 95/7172. Ankara.

- ROPME. (2013). "ROPME Objectives". (çevrimiçi) <http://ropme.org/ROPME%20Objectives.clx>, 12 Ocak 2015
- Sciara, G. N., Agardy, T., Hyrenbah, D., Scovazzi, T., & Van Klavaren, P. (2008). "The Pelagos Sanctuary for Mediterranean Marine Mammals. Aquatic Conservation" **Marine And Freshwater Ecosystems**, 18, 367-391.
- Secreteriat of the Antarctic Treaty. (2011). Parties. (Çevrimiçi) "Secreteriat of The Antarctic Treaty". http://www.ats.aq/devAS/ats_parties.aspx?lang=e, 30 Ocak 2015
- Taylor, B. L. (2002). "Conservation Biology". **Encyclopedia of Marine Mammals** Ed. by. W. F. Perrin, B. Würsig, & J. G. Thewissen içinde, (s. 273-276). ABD, Academic Press.
- Türkiye Büyük Millet Meclisi [TBMM] internet sitesi. (Tarih yok a). Geçmiş Dönem Kanun Tasarısı Metni. (Çevrimiçi) <http://www2.tbmm.gov.tr/d24/1/1-0704.pdf>, 17 Ocak 2015
- TBMM internet sitesi. (Tarih yok b). Geçmiş Dönem Kanun Tasarısı Metni. (Çevrimiçi) <http://www2.tbmm.gov.tr/d24/1/1-0991.pdf>, 17 Ocak 2015.
- Tethys Research Institute [TRI] . (tarih yok). "Traffic and collisions". (Çevrimiçi) <http://www.tethys.org/tethys/tethys-research/projects/traffic-and-collisions/> 02 Şubat 2015
- The Commission on the Protection of the Black Sea Against Pollution [BSC], (2009). "The Convention". Ocak 30, 2015 tarihinde http://www.blacksea-commission.org/_convention.asp adresinden alındı
- TRI. (tarih yok). "Pelagos Sanctuary Mediterranean". (Çevrimiçi) <http://www.tethys.org/tethys/pelagos-sanctuary/>, 02 Şubat 2015
- Tonay, A. M. (2012, Şubat 20-24). "Estimates of Cetacean Bycatch in the Turbot Fishery on the Turkish Western Black Sea Coast in 2007 and 2008"., **Report of the Second Transversal Working Group on By-Catch Antalya, Turkey, 7-9 Aralık 2011.s.** 12. GFCM, Scientific Advisory Committee 14th Session , Sofia, Bulgaria.
- Tonay, A. M., Öztürk , B. (2003). "Cetacean bycatches in turbot fishery on the western coast of the Turkish Black Sea". **International Symposium of Fisheries and Zoology (In memory of Ord. Prof. Curt Kosswig in his 100th Birth Anniversary)** Ed.By. I. K. Oray, M. Çelikkale, & G. Özdemir içinde, (s. 131-138). İstanbul.
- Tonay, A. M., Öztürk, A. A. (2012). "Historical records of cetacean fishery in the Turkish seas". **Journal of Black Sea/Mediterranean Environment**, 18(3), 388-399.
- Tonay, A. M., Dede, A., Öztürk, A. (2013). "Cetacean stranding records on the Turkish Western Black Sea coast during September 2010- September 2012". **Abstract book of 27th Annual Conf. European Cetacean Society, Setubal, Portugal**, s. 389.
- Tonay, A. M., Dede, A., Öztürk, A., Öztürk, B. (2012a). "Cetacean strandings in the Turkish Western Black Sea coast during 2007-2009." **Journal of Black Sea / Mediterranean Environment**, 18(2), 246-250.
- Tonay, A. M., Dede, A., Öztürk, A., Ercan, D., Fernandez, A. (2012b). "Unusual mass mortality of cetaceans on the coast of the Turkish Western Black Sea in summer 2009". **Journal of Black Sea / Mediterranean Environment**, 18(1), 67-75.
- Toplu, N., Aydoğan, A., Oguzoglu , T. (2007). "Visceral leishmaniosis and parapoxvirus infection in a Mediterranean monk seal (*Monachus monachus*)". **Journal of Comparative Pathology**, 136(4), 283-7.
- TRAFFIC Report to the European Commission. (2007). "Study on the Effectiveness of the EC Wildlife Trade Regulations. Under Contract to the European Commission,

- 07010401/2006/437522/ETU/E.2".(Çevrimiçi)<http://ec.europa.eu/environment/cites/pdf/effectiveness.pdf>, 03 Şubat 2015
- TRAFFIC. (Tarih yok). "About Traffic". (Çevrimiçi) <http://www.traffic.org/overview/> 28 Ocak 2015
- Türk Deniz Araştırmaları Vakfı [TÜDAV]. (tarih yok). "Kamuoyuna Duyuru: Yunus Yoksa Balık da Yok!". (Çevrimiçi) http://www.tudav.org/index.php?option=com_content&view=article&id=273%3Ayunus-yoksa-balk-da-yok&catid=36%3Abalina-ve-yunusaratrmalar&Itemid=163&lang=tr, 08 Şubat 2015.
- TÜDAV. (2010). "2. Dolfinarium Toplantısı". (Çevrimiçi) http://www.tudav.org/index.php?option=com_content&view=article&id=88%3A2-dolfinarium-toplanti&catid=36%3Abalinaveyunusaratrmalar&Itemid=50&lang=tr 30 Ocak 2015.
- U.S. Commission on Ocean. (2004). "Protecting Marine Mammals and Endangered Marine Species". **An Ocean Blueprint for the 21st Century Final Report of the U.S. Commission on Ocean Policy** (s.263-264). Policy, U.S. Commision on Ocean.Washington, DC.
- Ulusal Deniz Koruma Alanları Sistemi. (tarih yok). "Proje Genel Bilgileri". (Çevrimiçi) <http://www.dka.gov.tr/index.php/proje-genel-bilgileri/>, 12 Ocak 2015
- United Nations Environment Assembly [UNEA]. (2014). "First United Nations Environment Assembly". Ocak 30, 2015 tarihinde http://www.unep.org/unea/en/adresinden_alindi
- UNEP. (tarih yok). "About UNEP". (Çevrimiçi) <http://www.unep.org/regionalseas/about/default.asp> 03 Şubat 2015
- UNEP. (tarih yok). East Asian Seas. (Çevrimiçi) <http://www.unep.org/regionalseas/programmes/unpro/eastasian/default.asp> 02 Şubat 2015
- UNEP. (tarih yok). "East Asian Seas Region Profile". (Çevrimiçi) http://www.unep.org/regionalseas/programmes/unpro/eastasian/instruments/r_profile_eas.pdf a02 Şubat 2015
- UNEP. (tarih yok). "Eastern Africa". (Çevrimiçi) <http://www.unep.org/regionalseas/programmes/unpro/easternfrica/default.asp> 02 Şubat 2015
- UNEP. (tarih yok). "Eastern African Region". (Çevrimiçi) http://www.unep.org/regionalseas/programmes/unpro/easternfrica/instruments/r_profile_eaf.pdf 02 Şubat 2015
- UNEP. (tarih yok). "Marine Mammal Action Plan". (Çevrimiçi) <http://www.unep.ch/regionalseas/main/hmarmams.html> 02 Şubat 2015
- UNEP. (tarih yok). "Medierranean Region Profile". (Çevrimiçi) http://www.unep.org/regionalseas/programmes/unpro/mediterranean/instruments/r_profile_med.pdf 02 Şubat 2015
- UNEP. (tarih yok). "Mediterranean". (Çevrimiçi) <http://www.unep.org/regionalseas/programmes/unpro/mediterranean/default.asp> 02 Şubat 2015
- UNEP. (tarih yok). "Nairobi Convention". (Çevrimiçi) <http://www.unep.org/NairobiConvention/about/index.asp> 02 Şubat 2015
- UNEP. (tarih yok). "Non-UNEP Administered Programmes". (Çevrimiçi) <http://www.unep.org/regionalseas/programmes/nonunep/default.asp> 03 Şubat 2015

- UNEP. (tarih yok). "North-East Pacific". (Çevrimiçi)
<http://www.unep.org/regionalseas/programmes/nonunep/nepacific/default.asp> 03 Şubat 2015
- UNEP. (tarih yok). "Northwest Pacific Region Profile". (Çevrimiçi)
http://www.unep.org/regionalseas/programmes/unpro/nwpacific/instruments/r_profile_nowpap.pdf 03 Şubat 2015
- UNEP. (tarih yok). "Pacific". (Çevrimiçi)
<http://www.unep.org/regionalseas/programmes/nonunep/pacific/default.asp>, 02 Şubat 2015
- UNEP. (tarih yok). "Pacific Region Profile". (Çevrimiçi)
http://www.unep.org/regionalseas/programmes/nonunep/pacific/instruments/r_profile_pac.pdf, 02 Şubat 2015
- UNEP. (tarih yok). "Red Sea & Gulf of Aden - PERSGA". (Çevrimiçi)
<http://www.unep.org/regionalseas/programmes/nonunep/redsea/default.asp>, 02 Şubat 2015
- UNEP. (tarih yok). "Regional Seas Conventions". (Çevrimiçi)
<http://www.unep.org/regionalseas/programmes/conventions/default.asp> 03 Şubat 2015
- UNEP. (tarih yok). "ROPME Sea Area - Governing Instruments". (Çevrimiçi)
<http://www.unep.org/regionalseas/programmes/nonunep/ropme/instruments/default.asp>, 02 Şubat 2015
- UNEP. (tarih yok). "ROPME Sea Area Profile". (Çevrimiçi)
http://www.unep.org/regionalseas/programmes/nonunep/ropme/instruments/r_profile_ropme.pdf, 02 Şubat 2015
- UNEP. (tarih yok). "South Asian Seas". (Çevrimiçi)
<http://www.unep.org/regionalseas/programmes/nonunep/southasian/default.asp> 02 Şubat 2015
- UNEP. (tarih yok). "South Asian Seas - Governing Instruments". (Çevrimiçi)
<http://www.unep.org/regionalseas/programmes/nonunep/southasian/instruments/default.asp> 02 Şubat 2015
- UNEP. (tarih yok). "South Asian Seas Region Profile". (Çevrimiçi)
http://www.unep.org/regionalseas/programmes/nonunep/southasian/instruments/r_profile_sas.pdf 02 Şubat 2015
- UNEP. (tarih yok). "South East Pacific". (Çevrimiçi)
<http://www.unep.org/regionalseas/programmes/nonunep/sepacific/default.asp> 02 Şubat 2015
- UNEP. (tarih yok). "South-East Pacific Region Profile". (Çevrimiçi)
http://www.unep.org/regionalseas/programmes/nonunep/sepacific/instruments/r_profile_sep.pdf 02 Şubat 2015
- UNEP. (tarih yok). "West and Central Africa - WACAF". (Çevrimiçi)
<http://www.unep.org/regionalseas/programmes/unpro/westernafrika/countries.asp> 02 Şubat 2015
- UNEP. (tarih yok). "Western African Region Profile". (Çevrimiçi)
http://www.unep.org/regionalseas/programmes/unpro/westernafrika/instruments/r_profile_wacaf.pdf 02 Şubat 2015
- UNEP. (tarih yok). "Wider Caribbean". (Çevrimiçi)
<http://www.unep.org/regionalseas/programmes/unpro/caribbean/countries.asp> 02 Şubat 2015

- UNEP. (tarih yok). "Black Sea". (Çevrimiçi) <http://www.unep.org/regionalseas/programmes/nonunep/blacksea/default.asp> 03 Şubat 2015
- UNEP. (tarih yok). "Regional Profile: Black Sea Region". (Çevrimiçi) http://www.unep.org/regionalseas/programmes/nonunep/blacksea/instruments/r_profile_bs.pdf 03 Şubat 2015
- UNEP. (tarih yok). "North-East Pacific Regional Profile". (Çevrimiçi) http://www.unep.org/regionalseas/programmes/nonunep/nepacific/instruments/r_profile_nep.pdf 02 Şubat 2015
- UNEP-RSP. (Tarih yok). "Marine Mammals". (Çevrimiçi) <http://www.unep.ch/regionalseas/home/marmams.htm>, 18 Ocak 2015.
- United Nations [UN] . (1991). "Large-scale pelagic drift-net fishing and its impact on the living marine resources of the world's oceans and seas". (Çevrimiçi) <http://www.un.org/documents/ga/res/46/a46r215.htm>, 20 Ocak 2015
- UN. (2008). "Action Plan for the Conservation of Marine Mammals (MMAP) in the wider Caribbean Region". (Çevrimiçi) <file:///C:/Documents%20and%20Settings/isil/Belgelerim/Downloads/Marine%20Mammal%20Action%20Plan.pdf> 03 Şubat 2015
- WCMC. (Tarih yok). "About Us". (Çevrimiçi) <http://www.unep-wcmc.org/about-us> 27 Ocak 2015
- Whale and Dolphin Conservation Society [WDCS]. (tarih yok). "Whaling". (Çevrimiçi) 30 Ocak 2015 <http://dev.wdcs.org/>: <http://dev.wdcs.org/en/issues/whaling> adresinden alındı
- WDCS. (2011). "EU Zoo Inquiry 2011 Dolphinarium, A review of the Keeping of Whales and Dolphins in Captivity in the European Union and EC Directive 1999/22, Relating to the Keeping of Wild Animals in Zoos". İngiltere, WDCS
- Würsig, B., Richardson W. J. (2002). "Noise, Effects of". **Encyclopedia of Marine Mammals**, Ed. by W. F. Perrin, B. Würsig, & J. Thewissen içinde, 794-801. ABD; Academic Press.
- WWFTürkiye. (Tarih Yok). "Biz kimiz". (Çevrimiçi) <http://www.wwf.org.tr/bizkimiz> adresinden alındı 27 Aralık 2014.

EK-1: BALINACILIK FAALİYETLERİNE İLİŞKİN DETAYLI BİLGİ

1986 IWC ticari balinacılığın yasaklanmasına ilişkin moratoryuma rağmen halen balinacılığa devam etmekte olan ülkeler vardır. “Bilimsel balinacılık” adı altında en çok avlanan ve avdan elde edilen etlerin ticari balinacılığa aktarıldığı ülke olan Japonya başta olmak üzere bu ülkeler çeşitli sebeplerle balina avcılığını sürdürmektedir.		
Ticari Balinacılık	Tarihçe	Durum / Son Gelişmeler
Japonya	<p>Japonya’da balina avcılığına 12. yüzyılda başlanmıştır.¹ Balinaları en çok öldüren ülke olarak Japonya gıda pazarına güney okyanusundan 1000, kuzey pasifikten 360 civarında farklı tür balina satmıştır.² 1986 balinacılık yasağının yürürlüğe girmesinin hemen ardından bilimsel balinacılık programını başlatmış, bu programın hala sürdürdükleri balinacılık operasyonlarının üzerini kapatan bir örtü haline geldiği anlaşılmış olup, bilimsel amaçla öldürüldükleri iddia edilen balinaların etleri daha sonra pazara satılmakta ya da okul ve hastanelere ücretsiz veya düşük fiyatlarla verilerek balina eti tüketimi arttırılmaktadır.³</p> <p>Japonya ayrıca, halkla ilişkiler kampanyaları yürüterek balinacılığın kültürel ve ekonomik açıdan Japonya için önemli olduğu, ayrıca hiçbir bilimsel kanıtı olmamakla birlikte, balinaların balık stoklarını tehdit ettiği kanısını yaygınlaştırmaya çalışmıştır.⁴</p> <p>Japon balinacılık filoları yılda iki sefer yapmakta, Japon balinacılar Kuzey Pasifik’te 200 uzun balina, 50 Bryde balinası, 100 sei balinası ve 10 ispermeçet balinasına kadar avlayabilmektedir. Uluslararası Adalet Divanı’nın 31 Mart 2014 tarihinde Güney Okyanusu Koruma alanında yaptıkları avların illegal olduğuna karar verene kadar; Japon tekneleri bu bölgede her yıl 935 uzun balina ve 50 oluklu balinaya kadar avlamaktaydı.³</p>	<p>Nippon Araştırma Merkezi tarafında 2006’da gerçekleştirilen bir araştırma Japonların %95’inin balina etini hiç yemediğini veya çok seyrek şekilde yediğini açığa çıkarmıştır.¹1986 yılındaki IWC ticari balinacılık yasağının ardından Japonya, bilimsel balinacılık programına ağırlık verdi ve bunlardan biri de JARPA II idi.² Uluslararası Adalet Divanı (ICJ, International Court of Justice) Japonya’nı Jarpa II isimli balinacılık programının bilimsel amaçlarla gerçekleştirilmediğine kanaat getirdi.³</p> <p>Nihai mahkeme Kararında, temyizsiz ve Taraflar için bağlayıcı olarak Mahkeme’de alınan önemli kararlar aşağıda belirtmiştir:</p> <ul style="list-style-type: none"> - JARPA II’ye ilişkin olarak Japonya tarafından verilen özel izinlerin Uluslararası Balina Avcılığının Düzenlenmesi Sözleşmesi (ICRW), Madde VIII, paragraf 1 hükümleri içerisinde yer almadığı, - Japonya’nın JARPA II gereğince oluklu balina, kambur balina ve Antarktik mink balinalarını öldürmek, çıkarmak ve tedavi etmek üzere özel izinler oluşturması konusunda ICRW paragraf 10 (e) dâhilindeki yükümlülüklerine uygun davranmadığı, - Japonya’nın JARPA II gereğince oluklu balinaları öldürme, çıkarma ve tedavi etme konusunda ICRW paragraf 10 (d) dâhilindeki yükümlülüklerine uygun davranmadığı, - Japonya’nın “Güney Okyanus Koruma Alanı”nda JARPA II gereğince oluklu balinaları öldürme, çıkarma ve tedavi etme ile konusunda ICRW paragraf 7(b) dâhilindeki yükümlülüklerine uygun davranmadığı doğrulanmış, ayrıca; - Japonya’nın JARPA II gereğince oluşturduğu tüm mevcut ruhsat, izin veya lisansları iptal etmesi gerektiğine ve bu programın uygulanmasında başka izinler oluşturulmasından kaçınması gerektiğine karar verilmiştir.⁵
Norveç	<p>Norveç’te balina avcılığı en az bin yıl önce başlamıştır. 19. yüzyılın ortasında yeni teknikler balina avcılığında devrim yaratmıştır. Son zamanlarda, talebin düşmesi ve işe alımın az olması sebebiyle Norveç balina avcılığı sektörü artan zorluklarla karşılaşmıştır¹</p> <p>Norveç IWC’nin yasağına 1993 yılına kadar uyumuş, ardından moratoryumu reddederek uzun balinaları tekrar avlamaya başlamıştır.³</p> <p>IWC tarafından 1986 yılında ticari balina avcılığının yasaklanmasından ve balina ürünlerinin uluslararası ticaretinin buna uygun olarak yasaklanmasından (CITES tarafından) önce, Norveç her yıl yaklaşık 2000 mink balinası öldürüyordu ve bu ölümlerden elde edilen ürünlerin yarısından fazlasını Japonya’ya ihraç etmekteydi.¹</p>	<p>Norveç, kendi avlanma kotasını belirlemekte ve buna göre balinacılara ticari balinacılık yapma hakkı vermektedir. Bu kota 2002 yılında 671 iken gittikçe artarak bugün 1000 olmuştur. Yine de son yıllarda bu limitin yarısı kadarı avlanmıştır. Norveç, daha çok erişkin dişileri avlamakta, bunun da Kuzey Atlantik’teki uzun balinaların varlığını ciddi bir tehlike altına sokacağı düşünülmektedir.³</p> <p>Üretilen tüm balina etinin satılması ile ilgili sorunlar geniş ölçüde bilinmektedir, yeni ihraç pazarları oluşturulmadan veya yeni ürünler geliştirilmeden, ticari açıdan uygulanabilir şekilde mahsüllerin genişletilmesi için az düzeyde kapsam olduğu gösterilmektedir. Japonya’da olduğu gibi balina avcılığı büyük miktarda devlet yardımı almaktadır ve talebin zayıf olduğu görülmektedir. Öte yandan balinalar ile ilgili turizm potansiyel açıdan yüksek büyüme gösteren bir sektördür. Tam ticari balina avcılığına dönmenin Norveç ekonomisi ve vergi mükellefleri için yarar sağlaması pek olası değildir.¹</p>

İzlanda	İzlanda'da balina avcılığı mızrakla sürekle avı ile 12. yüzyılda, modern ticari balina avcılığı 19. yüzyılın sonunda başlamıştır. İzlanda ayrıca, bilimsel olduğu iddia edilen balinacılık programlarını 1986 yılında IWC Anlaşmasında bir boşluk bularak ihlal eden ilk ülkedir. ⁴ İzlanda 1989 yılında balinacılığa son verdi ancak 2003 yılında bilimsel balinacılığa, 2006 yılında ticari balinacılığa başladı. IWC 216 balina yıllık kota vermiştir. IFAW verilerine göre 148 nesli tehdit altında balina öldürmüştür. ² İzlanda da Japonya gibi kendi "bilimsel" balinacılık programını yürütmüş, 1992'de IWC'den ayrılmış, 2004 yılında ise balinacılık moratoryumuna itiraz ederek tekrar dâhil olmuştur. ³	Günümüzde İzlanda'da ticari balina avcılığı, 1986'da Uluslararası Balina Avcılığı Komisyonu tarafından konulan ve sürmekte olan balina avlama yasağına karşı itirazın altında kendi belirledikleri kotalar ile gerçekleştirilmektedir. ^{1,4} Balina izleme turları İzlanda'nın temel turistik faaliyetlerinden biridir ve 2006 yılında ülkeye gelen 400.000 turistten 89.000'inin bu turlara katıldığı ve yaklaşık 15 milyon dolar gelir bıraktığı tahmin edilmektedir ⁴
IWC'nin geçim sağlamak üzerine avlanmaya verdiği özel izne uygun olarak balina avlayan başka halklar da bulunmaktadır. Geçerli olan Yerli Geçim Sağlama avlanma sınırları Alaska, Chukotka yerlileri ve Washington Eyaleti, Grönlandlılar ile Saint Vincent ve Grenadinler yerlileridir.¹		
Aborjinal Balinacılık	Tarihçe	Durum / Son Gelişmeler
Grönland	Grönlandlı Inuit balinacıların her yıl 175 balina avlaması onları Japonya ve norveçten sonra üçüncü ülke konumuna sokmaktadır. ²	160 balina daha yoğun popülasyonların olduğu batı sahillerinden, 10 balina doğu sahillerinden alınmaktadır. ²
Kanada	Kanada 1982'de IWC'den ayrılmış olup şu anda Kanada İnuitleri tarafından avlanmakta olan ve aynı zamanda IWC kapsamında olan tek tür Grönland balinasıdır. 2004 itibarı ile bu balinaların avında limit belirlenmiş, Hudson Körfezi-Fox havzası popülasyonundan her iki yılda bir bir balina, Baffin Koyu-Davis Boğazı popülasyonundan her 13 yılda bir bir balina avlanmasına izin verilmiştir. ⁶ İnuitler katı Kanada kuralları altında 1991'den bu yana sadece 5 Grönland balinası avlamıştır.	Kanada sularında yaklaşık 600 Grönland balinası kaldığı düşünülmekte, Kanada bu limitlerin sürdürülebilir olduğuna inanmaktadır. IWC'ye konu olmayan Kutuplarda daha büyük popülasyonlara sahip denizgergedanı ve beyaz balina gibi türlerin avlanması ise rutindir. ^{7,8} Kanada 'da balinacılık daha çok Küçük İnuit grupları tarafından yapılmaktadır. Balina eti dükkân ve süpermarketlerde satılmakta olup Kuzey Kanada'da diyetinin önemli bir unsurudur. ²
ABD	1800 ve 1900'lerde balinacılığın merkezi olan ve balinaların bu kadar azalmasına belki de en büyük role sahip olan Amerika Birleşik Devletlerinde günümüzde sadece aborjinal avlanma yapılmaktadır. ⁴	9 yerli alaska topluluğu toplam 10,500 olan popülasyondan yılda 50 balınayı avlamaktadır. ²
Rusya	Eskiden endüstriyel balinacılık yapılırken, şu anda sadece aborjinal avlanma için IWC tarafından Ülkenin kuzeydoğusundaki Çukotka bölgesinde yaşayan yerliler için yıllık 140'a kadar gri balina avlama izni verilmiştir. ^{2,4}	1994 yılında Sovyet fabrika-gemilerin 1948-1973 yılları arasında 48.447 kambur balina avladığı ancak bunların sadece 2.710 tanesinin raporlandığının ortaya çıktığı bildirilmektedir. ⁴
Güney kore	1986 yılındaki moratoryumun ardından bilimsel avcılığa atılmış ve sadece bir sezon sonra tekrar bırakmıştır. ⁹	2012 yılında tekrar gündeme getirmiş ancak baskılar sonucu vazgeçilmiştir. ⁹
Faroe adaları	Bölgede yüzyıllardır gerçekleştirilmekte olan sürekle avı sırasında düzinelerce bot, balinaları (özellikle pilot balinaları) etrafını sarak bir koya doğru sürüklemekte, kesilerek öldürülmektedir ¹⁰	Hayvan refahına ve halk sağlığına ilişkin endişeler sürekli dile getirilmesine rağmen bu sürekle avları devam etmektedir. Faroe Adaları'nın pilot balinalar gibi daha küçük setaselerin IWC kapsamına girmeyeceği görüşünün yanlış olduğu ve öldürme metotlarına ilişkin endişeler sürekli dile getirilmekte

	Yaklaşık 950 balina her yıl yazın Grindadrap olarak adlandırılan avda yakalanmakta, bu av Faroe kültür ve tarihinde önemli görülmektedir. ²	ancak sonuç alınamamaktadır. ⁴ 2009-2011 yıllarında her yıl yaklaşık 698 pilot balina, 63 yunus öldürülmüştür ¹⁰
Saint Vincent ve Grenadines	Karayiplerde bulunan bu adalarda Eski New England balınacılık endüstrisinin mirası olan kıyı balınacılığı ¹¹ bu adaların et ve yağ ihtiyacını büyük oranda karşılamaktadır. Barrouallie bölgesinde 1960 yıllarında 16 iken şu anda 4 tekne ile yapılmakta olan avlarda ayrıca, yunuslar ve diğer balinalar da avlanmaktadır ¹⁰	Karayip adaları yerlileri IWC den her yıl 4 kambur balina kotasına sahiptir ² Ancak diğer türler de yakalanmakta ve izlenmesinde sıkıntılar yaşanmaktadır ¹⁰
Endonezya	Lamalera ve Lamakera Endonezya'daki son balınacılık yapan topluluklardır. Avları IWC tarafından kontrol edilmemekte, halen dini inançlarını koruyan ve hayvanın tüm kısımlarını kullanan bu topluluklar etin yarısını köylerde saklarken yarısını yerel pazara sunmaktadır. ⁴	Her yıl yaklaşık 14 ispermeçet balınası ve birçok diğer dişli balina türü yakalanmaktadır. ⁴

Nispeten yeni, gelir getiren ve konservatif bir yaklaşım olan balina izleme turizmi dünyanın birçok yerinde yaygınlaşmaktadır. Bu alanda dikkat edilmesi gereken en önemli nokta; bu canlıların habitatlarına, üreme dönemlerine ve davranışlarına önem verilerek bu turistik aktivitelerin gerçekleştirilmesidir. Aşağıda Japonya, Norveç ve İzlanda'nın balina izleme turizmine ilişkin bilgiler verilmektedir.¹

Ülkelere göre balina izleme turizmi ¹	Japonya	Norveç	İzlanda
2008'de turistler tarafından harcanan para:	32.98 milyon dolar	12.04 milyon dolar	6.47 milyon dolar
1991 turist sayısı	10992 turist	4563 turist	100 turist
2008 turist sayısı	102785 turist	22380 turist	30330 turist

1. Sea Sheperd Whaling Countries, (t.y.),02.02.2015 tarihinde <http://visual.ly/sea-shepherd-whaling-countries> adresinden alınmıştır.
2. Moore, J. (04.04.2014), World's Top 10 Whaling Countries after Japan Ban, International Business Times, 02.02.2015 tarihinde <http://www.ibtimes.co.uk/worlds-top-10-whaling-countries-after-japan-ban-1443370> adresinden alınmıştır.
3. IFAW, (t.y.), Which countries are still whaling?02.02.2015 tarihinde, <http://www.ifaw.org/united-states/our-work/whales/which-countries-are-still-whaling> adresinden alınmıştır.
4. RSPCA,(t.y.),Whaling Nations, 02.02.2015 tarihinde <https://www.rspca.org.uk/servlet/Satelliteblobcol=urlblob&blobheader=application%2Fpdf&blobkey=id&blobtable=RSPCABlob&blobwhere=1195662481381&ssbinary=true> adresinden erişilmiştir.
5. International Court Of Justice Press Release, 31 Mart 2014, No. 2014/14, 02.02.2015 tarihinde <http://www.icj-cij.org/docket/files/148/18162.pdf> adresinden alınmıştır.
6. Whaling, (t.y.), 02.02.2015 tarihinde <http://en.wikipedia.org/wiki/Whaling> adresinden alınmıştır.
7. Fox, M. , 24.05.2002, BBC News World Edition Asia Pacific, 02.02.2015 tarihinde <http://news.bbc.co.uk/2/hi/asia-pacific/2005773.stm> adresinden alınmıştır.
8. Humane Society International, Animal Welfare Institute ve WDCS, (t.y.), Whaling in the 21st Century and before, 02.02.2015 tarihinde http://www.wdcs.co.uk/whaling_graphs/main.swf adresinden alınmıştır.
9. Richard Black, 04.06.2012, South Korea unveils 'scientific' whaling proposal, BBC News 02.02.2015 tarihinde <http://www.bbc.com/news/science-environment-18716300> adresinden alınmıştır.
10. Russell Fielding (2013) Whaling Futures: A Survey of Faroese and Vincentian Youth on the Topic of Artisanal Whaling, Society & Natural Resources: An International Journal, 26:7, 810-826, DOI: 10.1080/08941920.2012.721058
11. Adams, J.E.,1973, Shore Whaling in St. Vincent Island, West Indies, Caribbean Quarterly, Vol. 19, No. 4 (DECEMBER 1973), pp. 42-50, Published by: University of the West Indies

EK -2 : CITES'İN EKLERİNDE YER ALAN SUCUL MEMELİLER

EK1	EK2	EK3
CARNIVORA		
Lutrinae (Su Samurları)		
<i>Aonyx capensis microdon</i> (Sadece Kamerun ve Nijerya populasyonları; diğerleri Ek2'de yer almaktadır.), <i>Enhydra lutris nereis</i> , <i>Lontra felina</i> , <i>Lontra longicaudis</i> , <i>Lontra provocax</i> , <i>Lutra lutra</i> , <i>Lutra nippon</i> , <i>Pteronura brasiliensis</i>	Ek1'de belirtilmeyen türlerin tamamı	
Odobenidae (Mors)		
		<i>Odobenus rosmarus</i> (Kanada)
Otariidae (Kürk Fokları, Deniz Aslanları)		
<i>Arctocephalus townsendi</i>	<i>Arctocephalus</i> spp. (Ek 1'de belirtilenler haricindekiler)	
Phocidae (Foklar)		
<i>Monachus</i> spp.	<i>Mirounga leonina</i>	
Ursidae (Aylar, dev panda)		
	Ursidae spp. (Ek1'de belirtilmeyen türler) (Kutup Ayları bu bölüme dâhildir)	
CETACEA (Yunus, mutur ve balinalar)		
Balaenidae Grönland Balinaları, Doğru Balinalar'dan: <i>Balaena mysticetus</i> , <i>Eubalaena</i> spp. Balaenopteridae Kambur balina, oluklu balinalar'dan: <i>Balaenoptera acutorostrata</i> (Batı Grönland populasyonu harici Ek2'de yer alır), <i>Balaenoptera bonaerensis</i> , <i>Balaenoptera borealis</i> , <i>Balaenoptera edeni</i> , <i>Balaenoptera musculus</i> , <i>Balaenoptera omurai</i> , <i>Balaenoptera physalus</i> , <i>Megaptera novaeangliae</i> Delphinidae Yunuslar'dan: <i>Orcaella brevirostris</i> , <i>Orcaella heinsohni</i> , <i>Sotalia</i> spp., <i>Sousa</i> spp. Eschrichtiidae Gri Balina: <i>Eschrichtius robustus</i> Iniidae Nehir Yunusları: <i>Lipotes vexillifer</i> Neobalaenidae Cüce Doğru Balina: <i>Caperea marginata</i> Phocoenidae Muturlar: <i>Neophocaena phocaenoides</i> , <i>Phocoena sinus</i> Physeteridae İspemeçet Balinaları: <i>Physeter macrocephalus</i> Platanistidae Nehir Yunusları: <i>Platanista</i> spp. Ziphiidae Gagalı balinalar, şişe burunlu yunuslar: <i>Berardius</i> spp., <i>Hyperoodon</i> spp.	CETACEA spp. (Ek1'de belirtilmeyen türleri içerir. Karadeniz <i>Tursiops truncatus</i> populasyonunun yaban hayattan alınmış veya ticari amaçla satılan canlı örnekleri için yıllık ihraç kotası sıfır olarak belirlenmiştir.)	
SIRENIA		
Dugongidae Dugong: <i>Dugong dugon</i> Trichechidae Deniz Ayları: <i>Trichechus inunguis</i> , <i>Trichechus manatus</i> , <i>Trichechus senegalensis</i>		

Kaynak: CITES internet sitesi, t.y.

ÖZGEÇMİŞ

Kişisel Bilgiler

Soyadı, adı: Aytemiz, Işıl

Uyruğu: T.C.

Doğum tarihi ve yeri: 12.06.1988, Üsküdar

Medeni hali: Bekar

Telefon: 0 (312) 287 33 60 (4620)

Fax: 0 (312) 2588643

e-posta: isil.aytemiz@tarim.gov.tr



Eğitim Derecesi Okul/Program Mezuniyet yılı

Yüksek Lisans : İstanbul Üniversitesi Veteriner Fakültesi, 2011

Lise : Kenan Evren Anadolu Lisesi, 2006

İş Deneyimi, Yıl Çalıştığı Yer Görev

2011 : devam ediyor Avrupa Birliği Dış İlişkiler Genel Müdürlüğü

AB Uzman Yardımcısı

Yabancı Dili : İngilizce

Yayınlar :

1. Danyer, E., Aytemiz, I., Sönmez, K., Gürel, A. (2009). Standard Necropsy Techniques for Small Cetaceans. Poster. 11th International Veterinary Medicine Students Scientific Research Congress Abstract Book.
2. Danyer, E., Aytemiz, I., Anıl, B., Tok, K.D., Uğurlu, S. (2010). Importance and Structure of the Search and Rehabilitation Centers for Small Marine Mammals and Sea Turtles. Sözlü Sunum. 12th International Veterinary Medicine Students Scientific Research Congress Abstract Book.
3. Danyer, E., Aytemiz, I., Tonay, A.M., Dede, A., Akkaya, H. (2010) Preliminary Study of Identification of Macroscopic Parasites in the Stomach Content of the Harbour Porpoises (*Phocoena phocoena*) Bycaught and Stranded in the Turkish Western Black Sea. Sözlü Sunum. 12th International Veterinary Medicine Students Scientific Research Congress Abstract Book.
4. Aytemiz, I., Danyer, E., Bilal, T., Erginer, K. (2010). Effects of EM (effective microorganisms) cocktail's on growth of fish, body weight, survival in *Symphodon Discus*. Poster. World Aquatic Veterinary Medical Association Conference Abstract Book.
5. Aytemiz, I., Danyer, E., Knight, J.A. (2010). Discussion of a Cetacean Transportation Technique Which Was Used In the Emergency Movement of Two Bottle-nosed Dolphins in the 'Back To The Blue' Project. Sözlü Sunum. 1. Ulusal Veteriner Hekimliği Öğrencileri Araştırma Kongresi Özet Kitapçığı.

6. Aytemiz, I., Dede, A., Danyer, E., Tonay, A.M. (2012). Morphological identification of parasites found in the stomach contents of bycaught striped dolphins (*Stenella coeruleoalba*) from Turkish Eastern Mediterranean Sea coast. *Journal of the Black Sea / Mediterranean Environment*. 18 (2).
7. Aytemiz, I. (2012). Avrupa Birliği ve Türkiye’de Setaselere Yönelik Uygulamalar. ATAUM 50. Dönem Temel Eğitim Programı Arşivi. 19.5.
8. Aytemiz, I. (2015). Avrupa Birliği ve Türkiye’de Hayvanat Bahçelerine İlişkin Uygulamalar. ATAUM 26. Dönem Uzmanlık Programı Arşivi.
9. Danyer, E., Aytemiz, I., Dede, A., Tonay, A. (2012). Rescue and Rapid Release Operation Of A Bottlenose Dolphin (*Tursiops truncatus*) Bycaught In A Longline Fishery. Poster, 26th Annual Conference of European Cetacean Society Abstract Book.
10. Danyer, E., Aytemiz, I., Özbek, E., Tonay, A.M. (2013). Preliminary Study On A Stranding Case Of Mediterranean Monk Seal *Monachus Monachus* (Hermann, 1779) On Antalya Coast, Turkey, August 2013. *Journal of the Black Sea /Mediterranean Environment*. 19 (3).
11. Danyer, E., Özbek, E., Aytemiz, I., Tonay, A.M. (2013). Preliminary Report Of A Stranding Case Of Mediterranean Monk Seal *Monachus Monachus* (Hermann, 1779) On Antalya Coast, Turkey, April 2013. *Journal of the Black Sea / Mediterranean Environment*. 19 (2).
12. Danyer, E., Aytemiz, I., Gücü, A.C., Tonay, A.M. (2014) Preliminary Study On A Stranding Case Of Mediterranean Monk Seal *Monachus Monachus* (Hermann, 1779) On The Eastern Mediterranean Coast Of Turkey. *Journal of the Black Sea / Mediterranean Environment*. 20 (2).
13. Aytemiz, I., Danyer, E., Özbek, E. Ö., Tonay, M. A., Öztürk, A.A. (2014). Preliminary report of a conjoined bottlenose dolphin (*Tursiops truncatus*) calf stranded on the Aegean Sea coast of Turkey. (*J. Black Sea/Mediterranean Environment*. 20 (3).
14. Aytemiz, I., Danyer, E., Yıldırım, F., Gurel, A. (2014). A Preliminary Pathological And Parasitological Study On Cetaceans In Turkey: Five Cases From The Western Black Sea Coast. Poster, 28th Annual Conf. European Cetacean Society Abstract Book.
15. Danyer, E., Tonay, A. M., Aytemiz, I., Dede, A., Yıldırım, F., Gurel, A. (2014). First Report Of Infestation By A Parasitic Copepod (*Pennella Balaenopterae*) In A Harbour Porpoise (*Phocoena Phocoena*) From The Aegean Sea: A Case Report. *Veterinari Medicina*. 59 (8).

Hobiler :

Feng shui, Dünya mutfakları, Tüplü dalış, Gezi yazıları.

ETİK BEYAN

Tarım Gıda ve Hayvancılık Bakanlığı Avrupa Birliği ve Dış İlişkiler Genel Müdürlüğü Tez Yazım Kurallarına uygun olarak hazırladığım bu tez çalışmasında;

- Tez içinde sunduğum verileri, bilgileri ve dokümanları akademik ve etik kurallar çerçevesinde elde ettiğimi,
- Tüm bilgi, belge, değerlendirme ve sonuçları bilimsel etik ve ahlak kurallarına uygun olarak sunduğumu,
- Tez çalışmasında yararlandığım eserlerin tümüne uygun atıfta bulunarak kaynak gösterdiğimi,
- Kullanılan verilerde herhangi bir değişiklik yapmadığımı,
- Bu tezde sunduğum çalışmanın özgün olduğunu, bildirir, aksi bir durumda aleyhime doğabilecek tüm hak kayıplarını kabullendiğimi beyan ederim.

Işıl AYTEMİZ

Mayıs, 2015

